

INTERREG III A

Joint Programming Document

2000 – 2006

Program Regionalny

niemiecko-polskiego obszaru granicznego
na terenie Krajów Związkowych

**Meklemburgia – Pomorze Przednie/
Brandenburgia**

i

Polski

(Województwo Zachodniopomorskie)

REGIONALNA GRUPA ROBOCZA KRAJÓW ZWIĄZKOWYCH MEKLEMBURGIA –
POMORZE PRZEDNIE / BRANDENBURGIA, MINISTERSTWA GOSPODARKI RP I
WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Spis treści

1.	WPROWADZENIE	4
2.	BILANS DOTYCHCZASOWEGO WSPARCIA.....	6
3.1.	Położenie i struktura obszaru wsparcia	11
3.1.2.	STRUKTURA OSADNICZA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	12
3.1.2.1.	HIERARCHIA SIECI OSADNICZEJ	12
3.1.2.2.	ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE.....	13
3.1.2.3.	OSIE ROZWOJOWE.....	15
3.1.3.	LUDNOŚĆ	15
3.2.	PRZYRODA I KRAJOBRAZ	17
3.2.1	CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW PRZYRODNICZYCH I ZAGROŻENIA	17
3.2.2.	PRAWNIE CHRONIONE OBSZARY PRZYRODNICZE.....	19
3.3.	Struktura gospodarki i infrastruktura gospodarcza	20
3.3.1.	STRUKTURA BRANŻOWA ORAZ SYTUACJA NA RYNKU PRACY	21
3.3.2.	ROLNICTWO, GOSPODARKA LEŚNA, RYBOŁÓWSTWO.....	26
3.3.3.	POZYSKIWANIE SUROWCÓW	28
3.3.4.	SEKTOR PRODUKCYJNY	28
3.3.5.	HANDEL, RZEMIOSŁO I USŁUGI PRYWATNE.....	31
3.3.6.	TURYSTYKA.....	31
3.4	Sprawy społeczne, oświata i kultura.....	35
3.4.1.	OPIEKA I ZAOPATRZENIE MEDYCZNE	36
3.4.2.	OŚWIATA I KULTURA.....	37
3.4.2.1.	Praca z młodzieżą.....	37
3.4.2.2.	Oświata i wychowanie	38
3.5.	Infrastruktura techniczna.....	38
3.6.	Komunikacja i infrastruktura komunikacyjna	41
3.6.1.	PONADREGIONALNE POWIĄZANIA REGIONU Z EUROPEJSKIM SYSTEMEM KOMUNIKACYJNYM	41
3.6.2.	WEWNĄTRZREGIONALNA INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA.....	43
3.6.2.1.	Sieć drogowa	44
3.6.2.2.	Sieć kolejowa	44
3.6.2.3.	Transport lotniczy.....	45
3.6.2.5.	Przejścia graniczne, graniczne punkty kontrolne	46
3.6.2.6.	Rozwój sieci transportowej	47
4.	ANALIZA SWOT OBSZARU PRZYGRANICZNEGO KRAJÓW ZWIĄZKOWYCH MEKLEMBURGIA – POMORZE PRZEDNIE / BRANDENBURGIA I WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO.....	48
5.	WNIOSKI DLA WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ.....	56
5.1	Podstawy i funkcje docelowe rozwoju	56
5.2.8.	DRZEWO CELÓW.....	64
5.3.1	PRIORYTET A: ROZWÓJ GOSPODARCZY I KOOPERACJA	67
5.3.2.	PRIORYTET B: POPRAWA INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I TURYSTYCZNEJ	71
<u>Strategia działania</u>		72
5.3.3.	PRIORYTET C: ŚRODOWISKO	75
Grupa przedsięwzięć C-1		76
5.3.6.	Priorytet F: Współpraca wewnątrzregionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów.....	82
5.3.7.	PRIORYTET G: SPECJALNE WSPARCIE DLA REGIONÓW GRANICZĄCYCH Z PAŃSTWAMI KANDYDUJĄCYMI	85
Specjalne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi		85

Specjalne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi	85
5.4. Cele i wskaźniki	88
PREZENTACJA WSPÓLNEJ KWANTYFIKACJI CELÓW NA POZIOMIE PROGRAMU I DZIAŁAŃ JAK I PREZENTACJA RACJONALNEGO SYSTEMU WSKAŹNIKÓW DO OCENY INTERWENCJI WRAZ Z PODANIEM KONKRETYCH WSKAŹNIKÓW WYNIKOWYCH I EFEKTÓW BĘDZIE ELEMENTEM DOKUMENTU UZUPEŁNIAJĄCEGO.	91
6. WIELOLETNI PLAN FINANSOWY	92
7. ZARZĄDZANIE WDRAŻANIEM PROGRAMU	96
7.1. Wnioskodawcy	98
7.2. Przyjęcie aplikacji i jej weryfikacja	98
7.3. Instytucje zatwierdzające wsparcie	99
7.4. Sprawdzanie dokumentacji wykorzystania środków	100
7.5. Zamówienia publiczne	100
7.6. Wspólna Instytucja Zarządzająca	100
7.7. Wspólny Sekretariat Techniczny	102
7.8. Wspólna Instytucja Płatnicza	103
7.10. Stworzenie systemów komputerowo	105
7.11. Stworzenie systemu zarządzania i kontroli	105
7.12. Informacje i publikacje	107
7.13. Monitorowanie i ocena	107
8. SMALL PROJECT FUND	108
9. OCENA EX-ANTE	108

1. Wprowadzenie

Niniejszy wspólnie opracowany Program Regionalny JPD krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia oraz Województwa Zachodniopomorskiego winien w sposób wyczerpujący przedstawiać przyszłe zadania rozwoju Regionu i kreowania współpracy polsko – niemieckiej, przyszłe obszary działania oraz stosowne kompleksy działań. Sporządzenie niniejszego Programu Regionalnego odbyło się w ścisłej współpracy transgranicznej między reprezentantami polskich i niemieckich urzędów narodowych oraz regionalnych, przy współudziale partnerów gospodarczych i społecznych Euroregionu.

Okres programowania INTERREG III A 2000 – 2006 poprzez rozszerzenie Unii Europejskiej na wschód ma szczególne znaczenie. Wraz z weryfikacją niniejszego wspólnego Programu Regionalnego dokonano jego dostosowania pod kątem przyszłego wspierania polskiego obszaru wsparcia w latach 2004 – 2006.

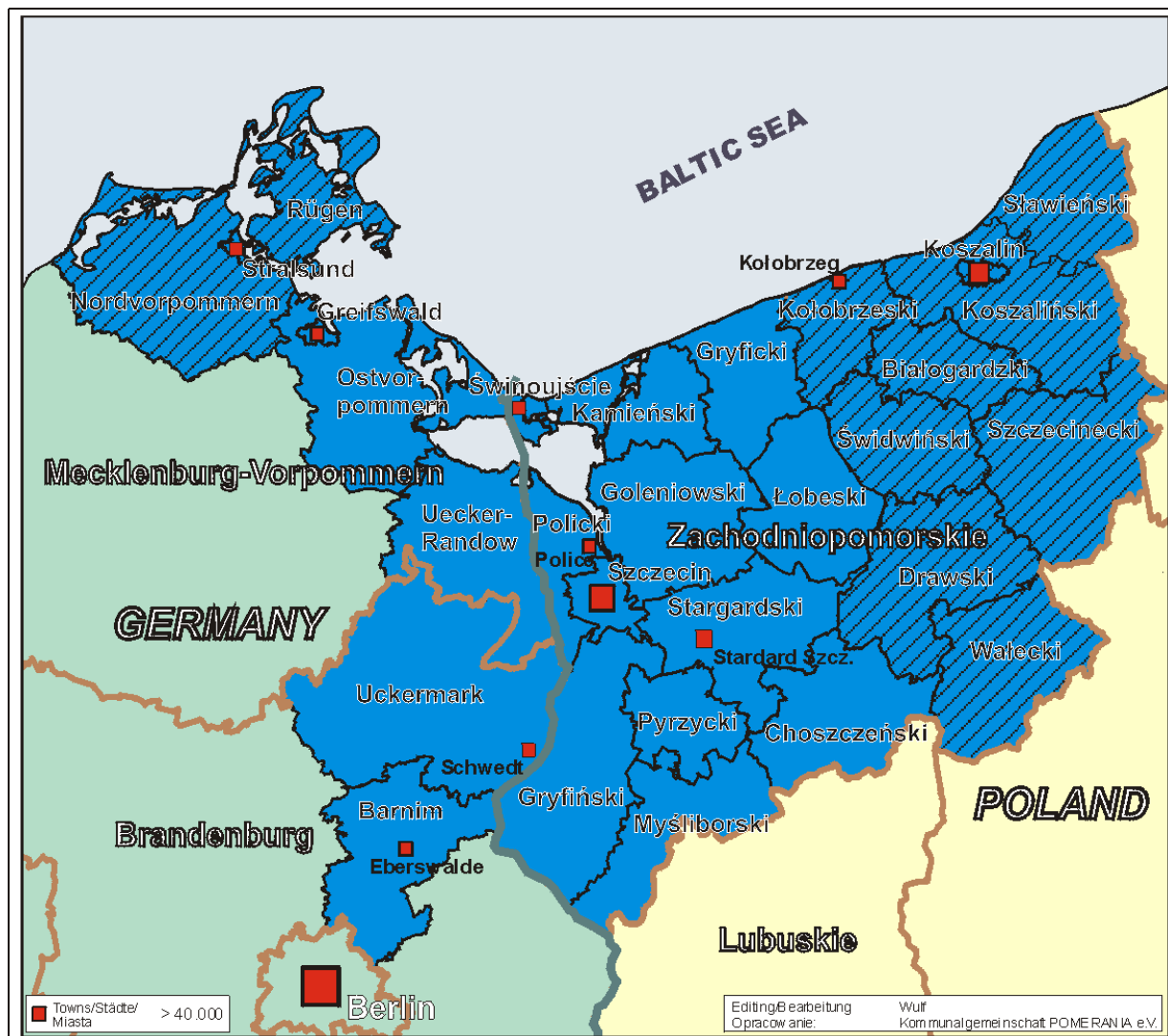
Najważniejszy cel rozwoju Regionu polega na stworzeniu odpowiednich warunków życia i perspektyw dla mieszkających tu ludzi, które byłyby przez nich akceptowane i motywowały ich do współdziałania na rzecz rozwoju regionalnego i komunalnego tego obszaru. Jedynie w ten sposób możliwe będzie zrealizowanie celu rozwojowego Regionu. Najważniejszą dziedziną jest przy tym **pobudzenie gospodarki** celem stworzenia mieszkańcom Regionu możliwości zatrudnienia, a tym samym danie im ekonomicznej niezależności. Przy uwzględnieniu doświadczeń zebranych w toku wdrażania dotychczasowego programu pomocowego w okresie 1994 – 1999 widać, że dla rozwoju Regionu, w szczególności w kontekście przezwyciężenia niekorzystnych aspektów związanych ze strukturalnym wyposażeniem Regionu i jego peryferyjnym położeniem w UE, konieczne jest budowanie i wdrażanie **zintegrowanych transgranicznych propozycji rozwiązań** w sposób kompleksowy i w powiązaniu z takimi dziedzinami jak polityka, gospodarka i kultura.

W szczególności konieczna jest dalsza infrastrukturalna rozbudowa i przebudowa, stabilizacja drobnej i średniej wytwórczości oraz małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych, zachowanie oraz skoncentrowane i wzmacnianie potencjału innowacyjności w zgodzie z endogennymi potencjałami rozwojowymi Regionu. Tak samo jak opracowywanie Programu tak i jego wdrażanie ma następować przy wykorzystaniu i dalszym rozwijaniu możliwości transgranicznej kooperacji gospodarki, administracji, instytucji i grup interesów.

Na nowych granicach wewnętrznych nie można jeszcze z uwagi na ograniczenia prawne (okresy przejściowe) mówić o transgranicznym rynku pracy, dlatego też w ramach niniejszego Programu uzupełniająco do innych działań krajów związkowych i Unii Europejskiej, które ukierunkowane są na zwalczanie wysokiego bezrobocia strukturalnego w Regionie, przeprowadzone mają być **działania istotne z punktu widzenia zatrudnienia w ujęciu transgranicznym**, np.: w zakresie podwyższania kwalifikacji, kooperacji gospodarczej oraz współpracy regionalnej w administracji i kulturze. W tym kontekście dąży się do tego, aby w różnych priorytetach Programu przeznaczyć na takie działania do około 10% wszystkich dostępnych środków finansowych.

Polsko – niemieckie pogranicze krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie /Brandenburgia wraz z Województwem Zachodniopomorskim położone są w Euroregionie POMERANIA.

Rysunek 1: Obszar wsparcia w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III A polsko – niemieckiego pogranicza na obszarze Województwa Zachodniopomorskiego oraz krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia.

Poniższa analiza obejmuje przewidziany obszar działania Programu INTERREG III A (patrz rys. 1). Po stronie polskiej są to powiaty policki, gryfiński, kamieński, gryficki, goleniowski, stargardzki, pyrzycki, myśliborski, choszczeński, łobeski (istnieje od 2002r.), drawski, białogardzki, kołobrzeski, koszaliński (ziemski), sławieński, szczecinecki, świdwiński i wałecki oraz miasta Szczecin, Świnoujście i Koszalin. Po stronie niemieckiej są to w Meklemburgii – Pomorzu Przednim powiaty Rugia, Północne Pomorze Przednie, Wschodnie Pomorze Przednie i Uecker-Randow oraz miasta wydzielone Stralsund i Greifswald jak i powiaty Uckermark i Barnim w Brandenburgii.

Na przedsięwzięcia realizowane w powiatach białogardzkim, drawskim, kołobrzeskim, koszalińskim, sławieńskim, szczecineckim, świdwińskim i wałeckim oraz w mieście Koszalin po stronie polskiej oraz w powiatach Rugia i Północne Pomorze Przednie oraz w powiecie grodzkim Stralsund po stronie niemieckiej (obszar zakreślony na rysunku 1) można zgodnie z wytycznymi INTERREG III ustęp 10 przeznaczyć do 20% całości środków regionalnego komponentu INTERREG III.

Region zaliczany jest zasadniczo do typowych regionów wiejskich południowego wybrzeża Bałtyku, o słabych strukturach i zdominowanych przez gospodarkę rolną. Miasto Szczecin jest na tym obszarze centrum urbanistycznym z 420.000 mieszkańcami. Wraz ze swoim otoczeniem (Police, Gryfino, Goleniów, Stargard Szczeciński i Świnoujście) stanowi w hierarchii sieci osadniczej Polski ukształtowaną aglomerację wielkomiejską.

Dla miejscowej ludności rolnictwo i związane z nim dziedziny rzemiosła i drobnej wytwórczości oraz przemysł spożywczy stanowią poza przedsiębiorstwami usługowymi – w tym w coraz większym stopniu turystyką i jej obsługą - główne dziedziny zatrudnienia. Zarówno jednak na terenie polskiej jak i niemieckiej części Regionu występują wykształcone powiązania i obszary o zróżnicowanym charakterze gospodarczym. Dominują tu: zespół portowy Szczecin - Świnoujście i droga wodna Szczecin - Berlin, małe porty Zalewu Szczecińskiego i pasa nadmorskiego - spełniające funkcje zarówno handlowe, rybackie jak i turystyczne.

2. Bilans dotychczasowego wsparcia

2.1. Okres programowania 1994 – 1999 (Interreg II A)

Działania związane po niemieckiej stronie Regionu z wykorzystywaniem środków pomocowych w zakończonym okresie programowania opierały się na Koncepcji Rozwoju i Działania oraz na wynikającym z niej Programie Operacyjnym (OP) dla POMERANII z czasów zakładania Euroregionu¹. W Programie Operacyjnym sformułowano trzy równolegle realizowane cele nadrzędne:

- Rozwój funkcjonującej, dopasowanej do istniejących potencjałów struktury gospodarczej oraz wykształcenie profilu regionu gospodarczego i turystycznego przyjaznego środowisku;
- Poprawa transgranicznej, regionalnej organizacji, pod czym rozumie się również poprawę infrastruktury transportowej i przejść granicznych;
- Wzmocnienie transgranicznej współpracy i kontaktów międzyludzkich

Projekty przeprowadzone dotychczas w ramach INTERREG II A w niemieckiej części Regionu przyczyniły się w znacznym stopniu do osiągnięcia celów i założeń Programu oraz do rozwoju gospodarczego jak i poprawy transgranicznej organizacji i współpracy w Euroregionie POMERANIA. Udostępnione w latach od 1995 do 1999 przez Komisję UE środki pomocowe w rozbiciu na poszczególne priorytety przedstawiono w tabeli 1.

---

¹ Transgraniczna Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu POMERANIA. ECOMETRIKA, 1993.

Tabela 1 Planowana wielkość wsparcia (środki UE) w PO INTERREG II A w POMERANII w poszczególnych obszarach działań i funduszach w okresie programowania 1995 – 1999² w mln DEM

Lp.	Priorytet	Łącznie	część Meklemburgia – Pomorze Przed.	część Brandenburgia	Łącznie	część Meklemburgia – Pomorze Przed.	część Brandenburgia
I.1	Transport i infrastruktura	60 3277	44 5200	24 7068	54,4%	61,6%	45,1%
I.2	Kooperacja	2,6092	1,4496	1,1596	2,1%	2,0%	2,1%
I łącznie		71,9369	45,9805	25,9564	56,5%	63,6%	47,2%
II.1	Turystyka	16 8145	12 0708	3 8247	13,2%	18,0%	7,0%
II.2	Obszary wiejskie	6,6557		6,6557	5,2%	0,0%	12,1%
II.3	Środowisko (EAGGF)	0,2395	0,2395		0,2%	0,3%	0,0%
II.4	Środowisko (ERDF)	9,2255	3,2386	5,9869	7,3%	4,5%	10,9%
II łącznie		32,9352	16,4579	16,4773	25,9%	22,8%	30,0%
III.1	Kształcenie	11 8277	1 2700	10 4677	9,3%	1,9%	10,0%
III.2	Socjalne, młodzież a	3,5542	1,4554	2,0988	2,8%	2,0%	3,8%
III.3	Socjalne, młodzież b	4,8852	4,8852		3,8%	6,8%	0,0%
III łącznie		20,2771	7,7106	12,5665	15,9%	10,7%	22,8%
IV	Pomoc techniczna	2,0914	2,0914		1,6%	2,9%	0,0%
	OP łącznie	127,2406	72,2404	55,0002	100,0%	100,0%	100,0%
	ERDF	108,5077	70,6309	37,8768	85,3%	97,8%	68,9%
	EAGGF	6,8952	0,2395	6,6557	5,4%	0,3%	12,1%
	ESF	11,8377	1,3700	10,4677	9,3%	1,9%	19,0%

Przy podziale środków na interwencje z funduszy strukturalnych wyraźnym staje się, że

- Kompleks działań I.1 „Transport i infrastruktura” priorytetu I kumuluje ponad połowę przewidzianej wysokości pomocy (54,4%) i jest absolutnie głównym obszarem wspierania. W porównaniu z innymi Euroregionami w nowych krajach związkowych takie kształtowanie głównych obszarów wspierania jest cechą charakterystyczną Euroregionu POMERANIA.
- Kompleks działań II.2 „Obszary wiejskie” ze środkami na poziomie (5,2%) jest słabo wykształcony; na Pomorzu Przednim w ramach tego kompleksu działań nie były realizowane żadne przedsięwzięcia.
- Wyraźne różnice między częścią Brandenburgii i Meklemburgii – Pomorza Przedniego widać również w akcentowaniu kompleksu przedsięwzięć w priorytecie III „Sprawy socjalne, oświata, młodzież i kultura”. Podczas gdy dla Pomorza Przedniego w priorytecie III.1 „Oświata” przewidziane było jedynie 1,9% sumy środków pomocowych, dla brandenburskiej części obszaru było to 19,0% środków pomocowych.

Z odmiennego akcentowania wynika, że środki pomocowe w ramach INTERREG II A w części Meklemburgii – Pomorza Przedniego to prawie wyłącznie środki funduszu ERDF (97,8%), podczas kiedy w Brandenburgii ich udział wynosi jedynie 68,9%.

Celem oszacowania efektywności inwestycji z funduszy strukturalnych w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG II A w ostatnim okresie wspierania zostały opracowane specjalne raporty ewaluacyjne,³⁴ które oceniają pozytywnie wyniki Inicjatywy Wspólnotowej i uznają kontynuację wspierania kooperacji transgranicznej przy uwzględnieniu w większym stopniu wspólnych projektów, które po obu stronach granicy będą miały możliwość pozyskania finansowania. Zakontraktowanie środków na dzień 31.12.1999 r. według obszarów działań i funduszy przedstawiono w tabeli 2.

² INTERREG II A „Program Operacyjny krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia dla obszaru związku Komunalnego Pomerania stowarzyszenie zarejestrowane”, ARINCO – nr 94.EU.16.029 (w zatwierdzonej wersji z dnia 19.10.1999)

³ Studium oceny interwencji środków z funduszy strukturalnych UE w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG II w krajach związkowych Brandenburgii i Meklemburgia – Pomorze Przednie na dzień 31.12.1997. Instytut Badań Urbanistycznych i Polityki Strukturalnej sp. z o.o. Berlin, 1998.

⁴ Streszczenie studium oceny wykorzystania środków INTERREG II Saksonia / Bawaria oraz Brandenburgia / Meklemburgia – Pomorze Przednie stan na dzień 21.12.1997. Instytut Badań Urbanistycznych i Polityki Strukturalnej sp. z o.o., Berlin, 1998.

Tabela 2: Program Operacyjny INTERREG II A w POMERANII, przepływ środków (środki UE) według obszarów działań i funduszy na dzień 31.12.2001r. w mln DEM

Nr	Obszar działań	Przyznanie środków łącznie	Przepływ środków (udział środków UE)			Wykorzystanie
			Część M-PP w mln DEM	Część BB w mln DEM	Łącznie w mln DEM	
I.1	Transport i infrastruktura	52	42,7597	23,9522	66,7119	96,2%
I.2	Kooperacja	30	1,3008	0,9972	2,2980	88,1%
I łącznie		82	44,0605	24,9494	69,0099	95,9%
II.1	Turystyka	30	13,4800	3,8964	17,3764	103,3%
II.2	Obszary wiejskie	6		6,7375	6,7375	101,2%
II.3	Środowisko (EAGGF)	1	0,2343		0,2343	97,8%
II.4	Środowisko (EDDF)	6	2,5469	6,0021	8,5490	92,7%
II łącznie		43	16,2612	16,6360	32,8972	99,9%
III.1	Kształcenie	17	1,3881	10,4684	11,8565	98,5%
III.2	Sprawy socjalne, młodzież a	18	1,4284	0,4741	1,9025	53,5%
III.3	Sprawy socjalne, młodzież b	19	4,7219	1,8463	6,5682	134,5%
III łącznie		54	7,5384	12,7888	20,3272	99,3%
IV	Pomoc techniczna	14	2,0230		2,0230	96,7%
	OP łącznie	193	69,8831	54,3742	124,2573	97,5%
	ERDF	169	68,2607	37,1683	105,4290	97,2%
	EAGGF	7	0,2343	6,7375	6,9718	101,1%
	ESF	17	1,3881	10,4684	11,8565	98,5%

Na podstawie przebiegu ostatniego okresu programowania można dla Regionu POMERANIA sformułować następujące wnioski:

- Dla wspierania działań środkami Inicjatywy Wspólnoty INTERREG II A Program Operacyjny POMERANII stanowił skuteczny instrument.
- Wspieranie inwestycji infrastrukturalnych było, zarówno mierząc ilością przedsięwzięć jak i wartością wykorzystanych środków pomocowych, zadaniem pierwszoplanowym. Tym samym realizowano szczególnie ważne komunalne przedsięwzięcia w tej dziedzinie i likwidowano wąskie gardła w infrastrukturze transportowej. Jednak ze względu na nadal istniejące braki i znaczenie infrastruktury transportowej dla trwałego rozwoju Regionu strategia ukierunkowana w szczególności na rozbudowę infrastruktury jest uzasadniona również i w przyszłości.
- Projekty inwestycyjne przeprowadzone w obszarach działań „turystyka” oraz „kultura i oświata – przedsięwzięcia inwestycyjne” pokazały już swoje oczekiwane oddziaływanie na Region lub pokażą je w perspektywie średniookresowej. W nowym okresie wykorzystania środków pomocowych należy do tego nawiązać.
- Poprzez wspieranie przedsięwzięć w dziedzinie „Współpraca gospodarcza / kooperacja” można było położyć podwaliny programowania dla dalszej intensyfikacji tego priorytetu w następnym okresie programowania 2000 - 2006. To tej pory celem było przede wszystkim nawiązywanie kooperacji na obszarze polsko-niemieckiego pogranicza. Interwencje z INTERREG w Euroregionie koncentrowały się na monitorowaniu powyższych procesów, a utworzenie forów przedsiębiorców i powstanie Centrów Doradztwa i Serwisu dało solidną podstawę do dalszych działań. W przyszłości należy nadal dążyć do budowy trwałych sieci kooperacyjnych.
- W ramach udziału ESF przeprowadzono cały szereg działań na rzecz zatrudnienia, które częściowo oferowały kilkuset obywatelom czasowe miejsca pracy. Trwałe miejsca pracy udało się w ramach tych działań stworzyć jedynie w pojedynczych przypadkach.

Okazało się, że projekty ukierunkowane jedynie na zatrudnienie nie osiągają trwałego efektu. Dlatego też w przyszłości w obszarze działań objętym interwencjami z ESF będzie się wspierać przede wszystkim działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników.

2.2. Podsumowanie dotychczasowego wsparcia w ramach programu INTERREG III A

Dokonana w 2003r. ocena śródkresowa programu do dn. 28.02.2003 dała następujące wyniki:

W sumie zatwierdzono do finansowania 62 projekty, na które wykorzystano ok. 38% środków (bez pomocy technicznej i SPF). Zamierzony cel, jakim było sfinansowanie w ramach programu INTERREG III A w sumie 200 projektów, został więc zrealizowany w 31%. Uwzględniając jednak fakt późnego zatwierdzenia programu, które nastąpiło dopiero 21.09.2001, osiągnięty efekt można z pewnością uznać za sukces.

Wyplacono prawie 8 mln € (jest to 7% zaplanowanych środków ERDF), co jest kwotą bardzo małą. Zgodnie z regułą n+2 do końca roku 2003 powinno zostać wykorzystane 12,319 mln €. Wydaje się, że jest to całkowicie realne, ponieważ w chwili przeprowadzania oceny śródkresowej w roku 2003 należało się spodziewać przynajmniej 2 wniosków o płatność. Na następny rok należy się spodziewać dotrzymania reguły n+2. W obecnym okresie programowania udało się poprawić jakość zarządzania projektami. W ramach kontrolowania projektów beneficjentom stale zwraca się uwagę na to, aby składali dowody na rzeczywiście poniesione wydatki i wnioskowali o środków pomocowych w stosownej wysokości.

Do końca 2003r. w sumie do finansowania zaakceptowano 103 projekty na kwotę 57,6 mln € (całkowita suma dopłat). To oznacza poziom absorpcji 57% środków.

Na 31.12.2003 dokonano wypłat ze środków Unii Europejskiej w wysokości 23,3 mln €.

Zgodnie z oceną śródkresową stan realizacji programu w poszczególnych obszarach działań jest różny, ale w sumie dość jednorodny. Wyższy niż średni stan realizacji zaistniał w następujących działaniach:

- B-2 „Poprawa infrastruktury komunikacyjnej” (54%)
- F-2 „Inwestycje w zakresie kultury i oświaty” (55%) oraz
- G-1 „Szczególne wsparcie regionów graniczących z krajami nowo przystępującymi do UE” (56%).

Stosunkowo niewielkie zaawansowanie istnieje w realizacji projektów z zakresu A-1 „Współpraca przedsiębiorstw” (22%), C-1 „Ochrona przyrody, krajobrazu i ochrona przed skutkami katastrof” (23%), C-2 „Poprawa jakości wody i powietrza” (18%) oraz F-1 „Współpraca komunalna, kulturalna i socjalna/społeczna” (19%). Grupa sterująca powołana do oceny śródkresowej programu Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia – Zachodniopomorskie wybrała, pomimo dotychczasowych zadowalających wyników realizacji, działanie B-1 „Poprawa infrastruktury na rzecz rozwoju innowacyjności” jako studium przypadku na potrzeby analizy utrudnień implementacyjnych. Powodem takiego wyboru było to, że w tym działaniu na najbliższy okres nie przewidywano realizacji dalszych projektów i nie oczekiwano złożenia kolejnych aplikacji (por. rozdział 4.3.2).

Materiałny stan realizacji w poszczególnych zakresach działań został przedstawiony na poniższych przykładach:

- Priorytet A – Rozwój gospodarki i współpracy: ponad 1000 instytucji i MSP wzięło udział w giełdach kooperacyjnych, ponad 400 osób wzięło udział w kursach podnoszących kwalifikacje.
- Priorytet B – Poprawa infrastruktury komunikacyjnej: Zbudowano lub wyremontowano 2,5 km dróg, stworzono 150 miejsc noclegowych, prawie 700 osób wzięło udział w kursach podnoszących kwalifikacje.
- Priorytet E: 1650 osób wzięło udział w kursach doszkalających.
- Priorytet F: Prawie 3.400 osób wzięło udział projektach w dziedzinie kultury, spotkań, spraw społecznych i ochrony zdrowia, rozbudowano 2 ośrodki kultury, zrealizowano 7 przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie infrastruktury socjalnej oraz prawie 100 projektów z 8.000 uczestników w SPF (Small Project Fund = Fundusz Małych Projektów).

Powyższe dane dowodzą, że program ten dotarł do szerokiego kręgu uczestników i w dużej części przyniósł widoczne wyniki.

W chwili obecnej nie przewiduje się realokacji środków pomiędzy poszczególnymi działaniami czy priorytetami. Jeśli chodzi o wielkość wsparcia oraz o krąg beneficjentów, to w chwili obecnej nie przewiduje się żadnych zmian.

W zakresie zidentyfikowanych działań wykazujących deficyty realizacyjne (A-1, B-1) Euroregion POMERANIA powinien przeprowadzić przetargi lub konkursy, co pozwoli z przedłożonych pomysłów na projekty wyłonić te, które rokują na stojące na wysokim poziomie projekty.

Projekty w zakresie doradztwa gospodarczego mają zostać wzajemnie ze sobą usieciowione. Istniejące instytucje mają stworzyć ofertę dostosowaną do specyficznych potrzeb poszczególnych przedsiębiorstw, jednak bez otwierania możliwości składania wniosków do programu INTERREG IIIA przez pojedyncze przedsiębiorstwa.

Fundusz Małych Projektów SPF (Small Project Fund) należy, ze względu na szeroki zakres i różnorodność finansowanych projektów, ocenić jako sukces. Ze względu na obecnie ciągle jeszcze istniejące bariery mentalne i językowe SPF będzie nadal dysponował odpowiednim budżetem. Będzie zwracana uwaga na to, żeby SPF finansował projekty, które będą miały na celu wniesienie nowej jakości lub znacznie zwiększały ilość nawiązanych powiązań kooperacyjnych.

Według stanu na 31.12.2003 w ramach SPF dofinansowanych zostało 208 projektów. W ich realizacji wzięło udział w sumie prawie 15.000 osób, z tego 6065 obywateli polskich z regionu przygranicznego (40,4%). Wśród nich było 7395 dzieci i młodzieży, co oznacza, że stanowili oni nieomal 50% wszystkich uczestników.

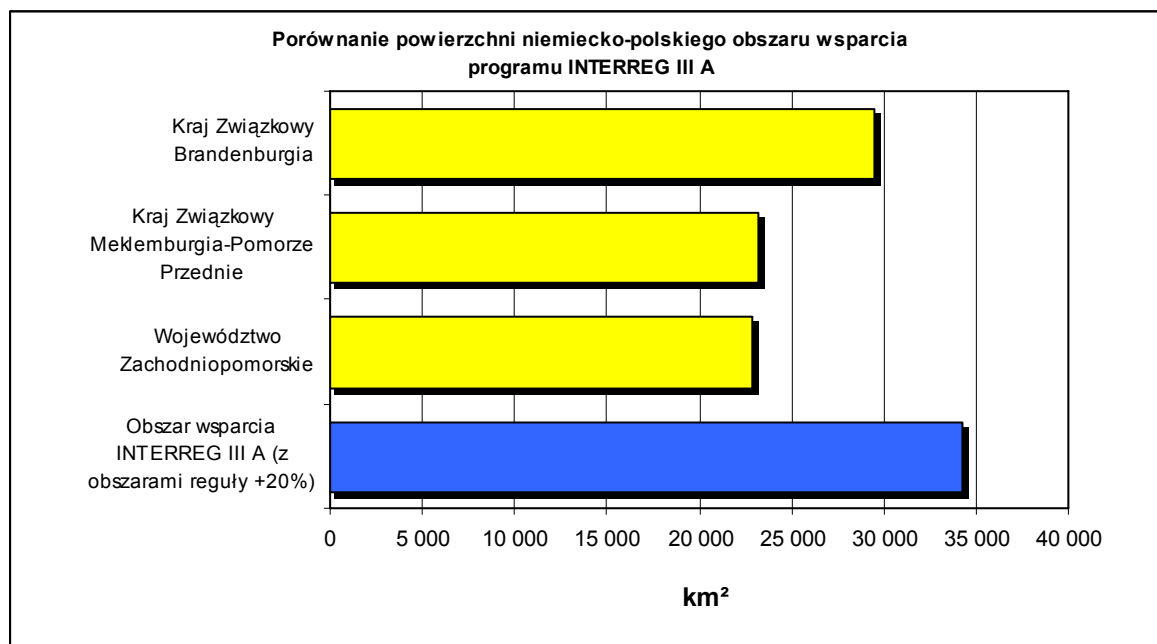
3. Socjoekonomiczna sytuacja na polsko – niemieckim obszarze przygranicznym krajów związkowych Meklemburgii – Pomorza Przedniego / Brandenburgii oraz Województwa Zachodniopomorskiego

3.1. Położenie i struktura obszaru wsparcia

3.1.1. Położenie

Obszar wsparcia jest tożsamy z polsko – niemiecką częścią Euroregionu POMERANIA.

Rysunek 2: Porównanie powierzchni obszaru wsparcia z powierzchnią Województwa Zachodniopomorskiego oraz krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia.

Region charakteryzuje się peryferyjnym położeniem na rubieżach obu państw oraz w obrębie dotychczasowego obszaru UE. W odniesieniu do rozwoju basenu Morza Bałtyckiego, jako regionu przyszłościowego w Europie, Region ma charakter centralny.

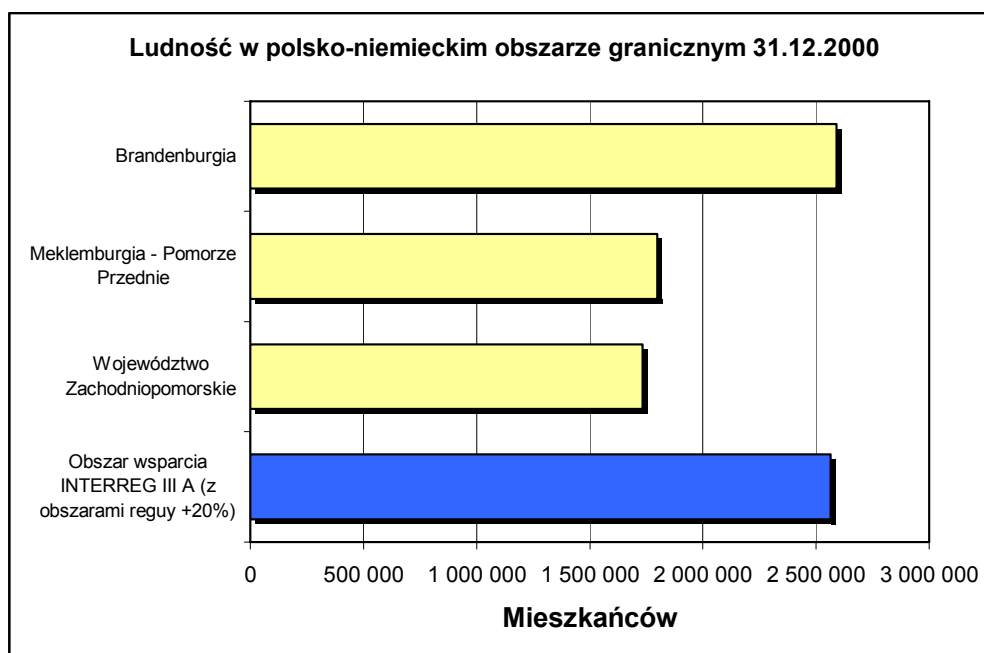
Część polska i niemiecka Regionu charakteryzuje się następującą strukturą:

- Główne gałęzie gospodarki stanowią: rolnictwo i związane z nim dziedziny rzemiosła i drobnej wytwórczości oraz przemysł spożywczy, branża usług – w tym w coraz większym stopniu turystyka.
- Lokalnie występują tradycyjne branże związane z gospodarką morską (budowa okrętów, gospodarka portowa, usługi na rzecz statków, logistyka), obróbką metali, energetyką, przemysłem odzieżowym oraz podstawowym i przetwórczym przemysłem chemicznym jak i przemysłem papierniczym i meblarskim, które jako przemysłowe centra tworzą gospodarczy kręgosłup Regionu.

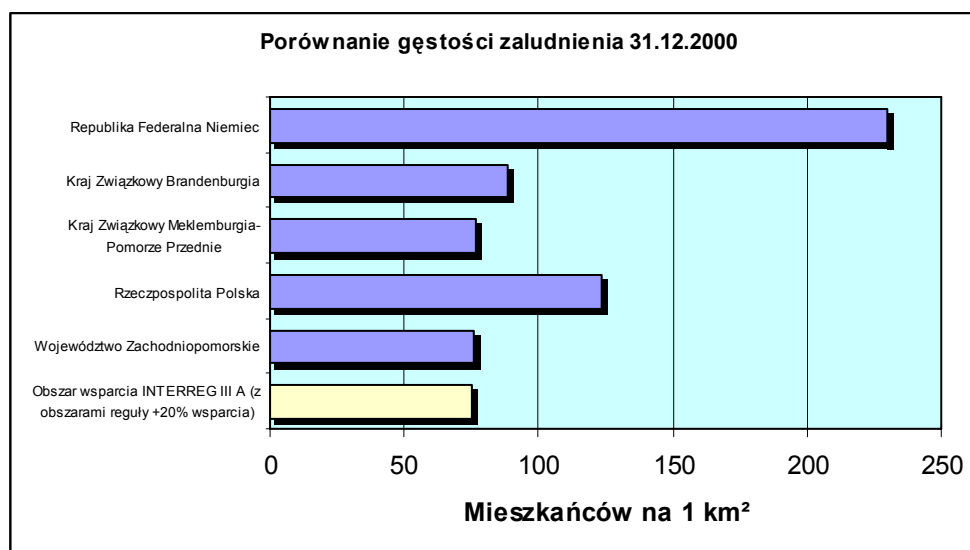
Szczecin stanowi na tym polsko-niemieckim obszarze centrum urbanistyczne zaliczone do kategorii miast o znaczeniu europejskim (europolis).

Na południu zaznacza się silny wpływ bezpośredniego sąsiedztwa metropolii Berlina.

Rysunek 3 Porównanie demograficzne obszaru wsparcia Województwa Zachodniopomorskiego i krajów związkowych Meklemburgia – Pomorza Przedniego / Brandenburgii (2000 r.)

Rysunek 4 Gęstość zaludnienia na obszarze wsparcia w porównaniu z RFN, Rzeczpospolitą Polską oraz Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia (2000 r.)

3.1.2. Struktura osadnicza i zagospodarowanie przestrzenne

3.1.2.1. Hierarchia sieci osadniczej

Zgodnie z celami niemieckiego planowania krajowego i regionalnego rozwój sieci osadniczej w regionach krajów związkowych odbywa się w myśl podziału na miejscowości centralne, które stanowią rusztowanie rozwoju osadnictwa. Ustala się miejscowości centralne, w których należy wzmacniać i rozwijać ustanowione wielofunkcyjne zadania zaopatrzeniowe. Poza tym planowanie regionalne definiuje miejscowości o określonych funkcjach gminnych, które odpowiadają na zapotrzebowania wywołane specyfiką obszarów częściowych. Gminy, którym nie przyporządkowano żadnych funkcji miejscowości centralnych lub szczególnych funkcji gmin, rozwijają się w ramach rozwoju własnego.

Klasyfikacja polska sieci osadniczej na jednostki podstawowe, subregionalne, regionalne i ponadregionalne oparta jest na funkcjach, jakie dana miejscowość pełni w stosunku do swojego otoczenia (usługi, szkolnictwo, kultura, transport, gospodarka, inne funkcje specjalistyczne np.: turystyka, gospodarka morska itd.).

Systematyka polskiej gospodarki przestrzennej dzieli miasta o znaczeniu centralnym dla ich otoczenia na kategorie centrów ponadregionalnych, regionalnych i subregionalnych, przy czym dla strony niemieckiej wynikają następujące zestawienia:

<u>Podział niemiecki</u>	<u>Podział polski</u>
Centra pośrednie	Centra subregionalne
Centra nadrzędne	Centra regionalne
Centra nadrzędne z funkcjami cząstkowymi centrów wielkich	Ponadregionalne centra

Planowanie sieci osadniczej po stronie polskiej wynika z dwóch dokumentów:

1. Strategii rozwoju województw
2. Planów zagospodarowania przestrzennego województw.

Miejscowości centralne powinny przejmować funkcje socjalne, kulturalne, gospodarcze i administracyjne dla swego najbliższego otoczenia. Instytucje gospodarki, przemysłu, administracji, kultury, oświaty, zapewnienia egzystencji i zaopatrzenia mają być wykształcone w takim stopniu, aby wychodziły poza możliwość zaopatrzenia ludności własnej i stwarzały ofertę dla swego obszaru powiązania. W szczególności na przeważających obszarach wiejskich Regionu miejscowości centralne o niskiej i średniej randze mają funkcję kluczową w dalszym rozwoju. Wraz z systemem miejscowości centralnych w hierarchii sieci osadniczej, Region dysponuje podstawowym rusztowaniem rozwoju przestrzennego zarówno dla rozwoju gospodarczego jak i dla zaopatrzenia ludności w towary i usługi sektora prywatnego i publicznego.

3.1.2.2. Zagospodarowanie przestrzenne

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych opracowany został uzgodniony między Polską a Niemcami we współpracy między Ministerstwem Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Federalnym Ministerstwem Gospodarki Przestrzennej, Budownictwa i Urbanistyki **podział przestrzenno-funkcjonalny pogranicza polsko-niemieckiego**.⁵ Rozróżniano tam:

- **Ścisły obszar graniczny**; tworzony po stronie niemieckiej przez struktury byłych powiatów z bezpośrednim dostępem do granicy (wraz z byłym powiatem Anklam), po stronie polskiej przez gminy leżące bezpośrednio przy granicy wraz z miastem Szczecin i gminami nad Zalewem Szczecińskim;
- **Strefę regionalną** następującą po obszarze ścisłego pogranicza, która realizuje funkcje zaopatrzeniowe w stosunku do obszaru pogranicza;
- **Strefę ponadregionalną** jako zaplecze strefy regionalnej o funkcjach promieniujących na strefę regionalną.

---

⁵ Studium kierunkowe obszaru wzdłuż granicy polsko – niemieckiej. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa, PLANCO sp. z o.o., Essen, 1994/95.

Tabela 3 Planowany obszar wsparcia INTERREG III A po stronie polskiej i niemieckiej na lata 2004 – 2006 (załącznik: mapa 1, rysunek 1)

Strona niemiecka	Strona polska
Powiat Rugia (reguła 20%)	Powiat policki
Powiat Północne Pomorze Przednie (reguła 20%)	Powiat gryfiński
Powiat Wschodnie Pomorze Przednie	Powiat kamieński
Powiat Uecker-Randow	Powiat gryficki
Powiat grodzki Stralsund (reguła 20%)	Powiat goleniowski
Powiat grodzki Greifswald	Powiat stargardzki
Powiat Uckermark	Powiat pyrzycki
Powiat Barnim	Powiat myśliborski
	Powiat choszczeński
	Powiat łobeski
	Miasto Szczecin
	Miasto Świnoujście.
	Miasto Koszalin (reguła 20%)
	Powiat białogardzki (reguła 20%)
	Powiat drawski (reguła 20%)
	Powiat kołobrzeski (reguła 20%)
	Powiat koszaliński (reguła 20%)
	Powiat szczecinecki (reguła 20%)
	Powiat sławieński (reguła 20%)
	Powiat świdwiński (reguła 20%)
	Powiat wałecki (reguła 20%)

Działania w powiatach Rugia i Północne Pomorze Przednie oraz w powiecie grodzkim Stralsund oraz w powiatach białogardzkim, drawskim, kołobrzeskim, koszalińskim, sławieńskim, szczecineckim, świdwińskim i wałeckim oraz w mieście Koszalin mogą być wspierane zgodnie z przewidzianą w wytycznych INTERREG III, ustęp 10, elastycznością, ale w sposób ograniczony, ponieważ do dyspozycji jest jedynie maksymalnie 20% środków pomocowych z INTERREG III A.

Z historycznie ukształtowanego rozwoju osadnictwa wynikają dla **Regionu specyficzne struktury i funkcje poszczególnych obszarów** w kontekście sieci miejscowości centralnych. Zdefiniowane kategorie obszarów zakładają określone funkcje obszarów i tym samym stawiają specyficzne wymagania ich rozwojowi i planowaniu. W rozwoju Regionu wyróżnia się następujące kategorie przestrzenne:

- Wiejski obszar rozwojowy
- Obszary porządkowe na terenach o ścisłych powiązaniach z miejscowościami centralnymi wyższej rangi, w szczególności:
  - Tereny o ścisłych powiązaniach z metropolią Berlin jako szczególny obszar porządkowy
  - Tereny ścisłego powiązania z centrum nadrzędnym Szczecin
- Ścisły i rozszerzony obszar przygraniczny na przebiegu polsko-niemieckiej granicy państwowej.
- Obszar rozwojowy wybrzeża

3.1.2.3. Osie rozwojowe

Na terenie Regionu istnieje bogaty układ osi zarówno na kierunku wschód – zachód jak i północ – południe. Osie te są przyłączone do osi ponadregionalnych, a częściowo do osi o wymiarze europejskim.

Jako **osie ponadregionalne** można wyróżnić:

Osie wschód - zachód:

⇒ Oś Lubeka – Rostock – Szczecin – Koszalin – Gdańsk - Kaliningrad – Siauliai - Ryga – Tartu - St. Petersburg (Via Hanseatica)

⇒ Oś Lubeka – Rostock – Szczecin – Stargard Szczeciński – Wałcz – Bydgoszcz - Warszawa

Osie północ- południe:

⇒ Oś drogi morskiej Skandynawia / Pribałtyka – Sassnitz/Mukran – Stralsund – Greifswald – Anklam - Pasewalk- Berlin

⇒ Oś drogi morskiej Skandynawia / Pribałtyka – Świnoujście – Szczecin – Gorzów - (Poznań - Wrocław) – Zielona Góra – Jelenia Góra – Praga

⇒ Oś drogi morskiej Skandynawia / Pribałtyka – Świnoujście - Szczecin - droga wodna Odry – Haweli - Berlin

Poza tym przez obszar Regionu POMERANIA przebiegają dalsze znaczące europejskie osie transportowe, z którymi w/w osie są powiązane. Dotyczy to osi wybrzeża między Szlezwikiem Holsztynem i wschodnimi państwami nadbałtyckimi oraz osi wschód – zachód: Berlin – Warszawa.

Z uwagi na specyfikę regionu porty morskie tworzą w Regionie multimodalne węzły transportowe wzdłuż ponadregionalnych tras i odgrywają tym samym znaczącą rolę (Sassnitz/Mukran, Świnoujście/Szczecin).

Impulsy rozwojowe wychodzą przede wszystkim z tych właśnie węzłów.

Osie regionalne uzupełniają ponadregionalny system osi i wiążą wewnątrz obszaru z osiami ponadregionalnymi. Ze względu na duże znaczenie potencjału turystycznego w Regionie duże znaczenie ma zabezpieczenie dostępności atrakcji turystycznych Regionu poprzez uzgodniony system osi regionalnych i ponadregionalnych.

3.1.3. Ludność

W większej swej części Region zalicza się do obszarów Europy o typowej strukturze wiejskiej i stosunkowo niskiej gęstości zaludnienia. (patrz rysunek 4 na stronie 11)

Z drugiej strony istnieją też miejskie centra nadrzędne ze swymi typowymi cechami aglomeracji. Na południu Regionu znajduje się obszar ścisłych powiązań z Berlinem, który cechuje swoisty rozwój demograficzny. W sumie rozwój demograficzny w Regionie przebiega w ostatnich latach w sposób skrajnie zróżnicowany. Należy przy tym traktować odrębnie rozwój w dużych i większych miastach (centra nadrzędne, centra średnie) i miejscowościach wiejskich.

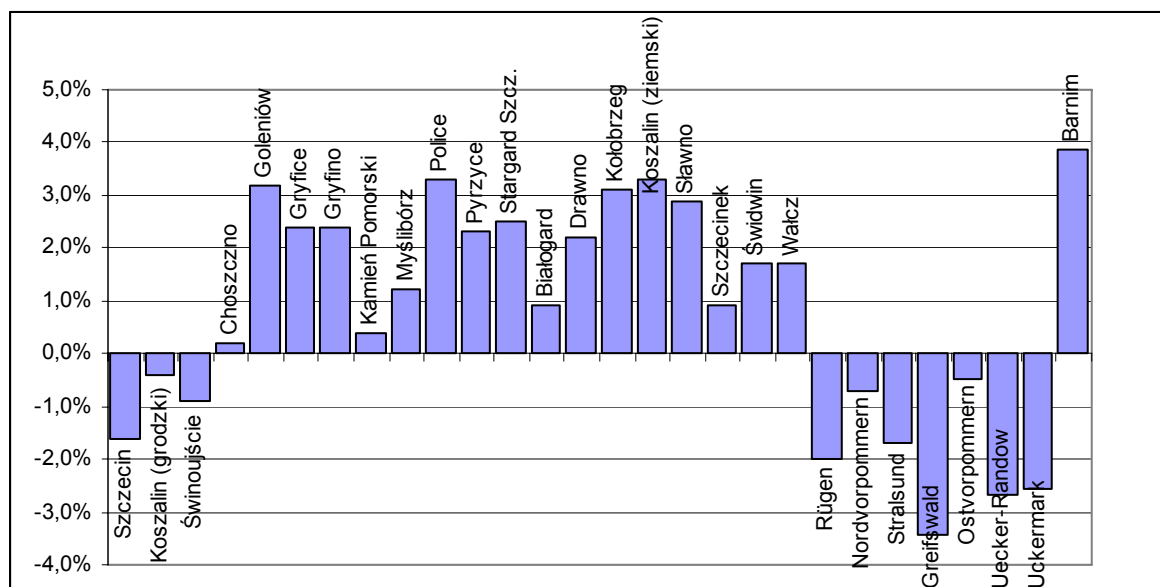
Na regionalnym pograniczu, obszarze byłego województwa szczecińskiego, funkcjonuje stosunkowo stabilna struktura demograficzna ludności. Udział ludności w wieku produkcyjnym, a w nim z kolei udział osób poniżej 40 roku życia, jest stosunkowo wysoki.

Obszar województwa zamieszkuje ogółem 1734 tys. osób. Z tego 30,5% to ludność wiejska. Zamieszkuje ona 114 gmin. Po niemieckiej stronie obszaru wsparcia żyje 831 tys. mieszkańców.

Zjawiskiem niekorzystnym obserwowanym na terenach wiejskich jest stale zmniejszająca się liczba

ludności w wieku produkcyjnym i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym na skutek ujemnego wskaźnika przyrostu naturalnego i migracji mieszkańców (szczególnie w wieku produkcyjnym) ze wsi do miasta. W odniesieniu do rozwoju demograficznego w niemieckich powiatach Regionu nadal utrzymuje się tendencja spadkowa. Wyjątek stanowi powiat Barnim, który wykazuje silny przyrost z uwagi na migrację ludności do tego obszaru stanowiącego obszar ścisłych powiązań z Berlinem. (patrz rysunek 5 na stronie 15).

Rysunek 5   **Rozwój demograficzny w badanych jednostkach terytorialnych po stronie polskiej i niemieckiej w latach 1998 - 2000**

Rozwój demograficzny będzie kształtowany przez:

- dalszą tendencją bezwzględnego spadku liczby ludności w niemieckiej części Regionu, podczas gdy w części polskiej nastąpi stabilizacja; zasadniczy wpływ na taki rozwój mają procesy migracyjne
- przyrost ludności w wieku starszym, znajdującej się w wieku poprodukcyjnym (> 60/65 lat); proces ten na obszarach wiejskich będzie przybierał znacznie wyraźniejsze formy niż w miejscowościach centralnych wyższego stopnia i na terenach obsługiwanych przez nie
- spadek liczby ludzi młodych w wieku przedprodukcyjnym (< 18 lat), przy czym roczniki o normalnej liczbie urodzeń 1988/89 wyrosną z wieku szkolnego, a roczniki po 1990 będą znacznie mniej liczne; poza tym wraz ze wzrostem liczby urodzeń powoli będzie wzrastać ilość dzieci; jest to wyraźne zjawisko zarówno w polskiej jak i niemieckiej części Regionu
- spadek liczby bezwzględnej ludności w wieku produkcyjnym (18 do 60/65) w takim stopniu, w jakim do tego segmentu wiekowego będą dochodziły mało liczne roczniki osób urodzonych po roku 1990; procentowo liczba ludności w wieku produkcyjnym ustabilizuje się na poziomie 70% całości ludności.

- wyraźne różnice strukturalne w procesach demograficznych w miejskich obszarach rozwojowych i na terenach wiejskich, polegają na tym, iż młoda ludność migruje do ośrodków miejskich z lepszą ofertą rynku pracy, podczas gdy niemobilna ludność wiejska nadmiernie się starzeje.

3.2. Przyroda i krajobraz

3.2.1 Charakterystyka obszarów przyrodniczych i zagrożenia

Krajobraz w Regionie POMERANIA jest krajobrazem o **dużej różnorodności i wyjątkowym charakterze, geologicznie ukształtowanym przez epokę lodowcową**. Na rozpatrywanym obszarze znajdują się twory geomorfologiczne, które nadają krajobrazowi charakterystyczny wygląd i decydują o jego atrakcyjności. Na północy wybrzeże morskie Bałtyku decyduje o atrakcyjności w niemieckiej i polskiej części Regionu z bogato ukształtowaną linią brzegową w zatokach Fischland-Darß-Zingst poprzez wyspę Hiddensee, krajobraz płycizn zatok północnej Rugii, Zatokę Greifswaldzką, wyspę Uznam wraz z Peenstrom i zatoką Achterwasser, wyspę Wolin, wybrzeżem Zalewu Małego i Szczecińskiego, delty Świny z jej wyspami, a od Świnoujścia do Darłowa wybrzeżem klifowym z piaszczystą, płaską plażą. Ten krajobraz wybrzeża, płytkich zatok morskich i zalewów stwarza z racji bogatych form znakomite warunki dla rozwoju rozmaitych możliwości turystyki wodnej. Jednocześnie posiada szczególne znaczenie ekologiczne zarówno dla rodzimych gatunków fauny i flory jak również dla przelatującego ptactwa. Zatoka Greifswaldzka, obszar Parku Narodowego Vorpommersche Boddenlandschaft – Zalew Pomorza Przedniego, Zalew Szczeciński, jezioro Świdwie oraz park „Dolina Dolnej Odry” ze względu na znaczenie podczas wędrówek ptaków w Regionie są największymi wytyczonymi europejskimi obszarami chroniącymi awifaunę. Z powodu **wyjątkowych walorów przyrodniczych i znaczeniu dla zachowania równowagi ekologicznej** i różnorodności biologicznej, a także wrażliwości na ingerencję antropogeniczną powstałe tu siedliska i gatunki o szczególnym znaczeniu przyrodniczym znajdują się pod ochroną poprzez wytyczenie obszarów chronionych o różnych statusach ochronnych (rezerwat biosfery, parki narodowe, parki przyrody i parki krajobrazowe, Natura 2000). Na obszarze wyspy Wolin wybrzeże Bałtyku charakteryzuje się przede wszystkim stromym klifem oraz płaskimi piaszczystymi plażami (Międzyzdroje).

Na przedpolu wybrzeża, po pasie nadbrzeżnym następuje krajobraz równinny do lekko pofałdowanego, **Nizina Północno-Wschodnia**, która przecięta jest kilkoma pradolinami rzecznyymi (Recknitz, Trebel, Piana, Wkra, Finow, Rega) i graniczy na południu z dolinami Warty i Noteci. **Pradoliny** z ich obszarami torfowisk niskich odgrywają ważną rolę w systemie hydrologicznym, a w przypadku ochrony gatunkowej decydują o występowaniu wielu gatunków. Gleby torfowisk niskich w nieckach rzek Piany, Trebli, Recknitz i w przełomie Wkry – Randow, dolinie Finow oraz dolnej części przełomu Odry zostały w ostatnich dziesięcioleciach użytkowania w wielu miejscach dość znacznie zdegradowane. Podjęte działania na rzecz zatrzymania degradacji poprzez odpowiednie zarządzanie we współpracy z użytkownikami tych terenów doprowadzą do stopniowego powstrzymania degradacji gleb torfowych na tych obszarach i zapoczątkowania ich regeneracji. Powierzchnie Friedländer Große Wiese należy tu włączyć do działania jako rozległe zagłębione torfowisko niskie. Dzięki pasmowej strukturze łągi rzeczne odgrywają wybitną rolę w tworzeniu systemu połączeń w sieci biotopów charakteryzujących krajobraz Regionu; **ten system połączeń sieci biotopów rzecznych w pradolinach wielkich rzek stanowi**

szkielet systemu tworzącego sieć biotopów w głębi łądu i może zagwarantować w Regionie realizację zobowiązań wynikających z międzynarodowych porozumień w zakresie ochrony biotopów (np.: konwencja RAMSAR, wytyczne Flora Fauna Habitat).

W południowej części Regionu (obszar jezior Marchii Wkrzańskiej, Pojezierze Drawskie, Myśliborskie i Wałeckie) krajobraz charakteryzuje się intensywniejszą rzeźbą terenu i występowaniem wzniesień. Wielkie kompleksy leśne, obfitość jezior, rzek, strumieni i cieków wodnych tworzą idealny obszar dla rozwoju aktywnych, skanalizowanych i przyrodznawczych form wypoczynku. Dzięki takim rzekom jak Recknitz, Trebel, Piana, Finow oraz kanałowi Finowkanal, Redze, Płoni, Parsęcie i Drawie istnieje na śródlądziu potencjał dla rozwoju szeroko rozumianej kwalifikowanej turystyki wodnej, który uzupełnia ofertę Bałtyku. Największą rzeką jest Odra, która dzieli się od Widuchowej na dwa koryta: Odrę Zachodnią i Wschodnią, która przed ujściem do Zalewu Szczecińskiego przepływa przez jezioro Dąbie. Również tam, znajduje się na Pradolinie Eberswaldzkiej kolejny krajobraz niecki rzecznej, który z kolei na południe od granicy Województwa Zachodniopomorskiego kontynuowany jest przez formacje Pradoliny Toruńsko – Eberswaldzkiej w kierunku wschodnim. Pradolina i krajobraz lasów Schorfheide są objęte ochroną jako **Rezerwat Biosfery Schorfheide – Chorin** na powierzchni ok. 1.300 km². Rezerwat biosfery posiada połączenie zarówno na północnym zachodzie z Parkiem Przyrody „Uckermärkische Seenlandschaft – Jeziora Wkrzańskie” jak i na południu z Parkiem Przyrody Barnim, który sięga aglomeracji berlińskiej, na zachodzie z Parkiem Narodowym Dolina Dolnej Odry, a po polskiej stronie Odry z Parkiem Krajobrazowym Dolina Dolnej Odry i Cedyńskim Parkiem Krajobrazowym na południu oraz Szczecińskim Parkiem Krajobrazowym na północy. Wynika z tego, że **na południowym zachodzie i w części centralnej Regionu istnieje względnie wysoka koncentracja dużych obszarów chronionych, tworzących obecnie połączony siecią system**. W odniesieniu do strony niemieckiej, ze względu na wrażliwość obszarów przyrodniczych i silną presję z metropolii berlińskiej, jest to dobra pozycja wyjściowa w zakresie rozporządzeń prawnych w kierunku rozwoju krajobrazu kulturowego. Jednocześnie na całym tym obszarze istnieje możliwość połączenia reprezentatywnych obiektów chronionej przyrody i krajobrazu w myśl idei europejskiej NATURA 2000 zarówno na północy, jak i na wschodzie. Po stronie polskiej nad Odrą powołane są trzy Parki Krajobrazowe: Doliny Dolnej Odry, Szczeciński i Cedyński, tworzące kolejne elementy systemu obszarów chronionych.

Wybrzeża i wody śródlądowe są charakterystycznymi elementami krajobrazu Regionu. Powierzchnia wód jezior śródlądowych na południu Regionu jest bardzo wysoka; jezioro Dąbie w Szczecinie o pow. 56 km² jest największym jeziorem regionu. Pojezierza Drawskie, Myśliborskie i Wałeckie są częścią Pojezierza Pomorskiego i wyróżniają się wybitnym bogactwem lasów i wód. Czystości wód w aspekcie rozwoju, ochrony i zabezpieczenia dóbr naturalnych przypisane jest szczególne znaczenie.

Bardzo krytycznie oceniana była po polskiej stronie Regionu jakość części wód, w szczególności, dlatego iż duża część wyżej wymienionych działań prewencyjnych nie została wykonana lub wykonano je w niewystarczającym wymiarze. Szczególnie stan komunalnych urządzeń utylizacji ścieków jest odpowiedzialny za krytyczny stan całego szeregu wód stojących i płynących. Jest to spowodowane tym, że gminy nie dysponują wystarczającymi środkami.

Pomimo znacznych nakładów inwestycyjnych ponoszonych na ochronę środowiska, a zwłaszcza na ochronę wód przed zanieczyszczeniem, ogólna ocena jakości wód w ostatnich latach wypadła z reguły niekorzystnie, czego konsekwencją było przyznanie przez władze województwa szczególnego priorytetu inwestycjom w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

W zakresie **zmian klimatycznych i zanieczyszczenia powietrza** z racji na ogół niewielkiej gęstości zaludnienia występującej na znacznym obszarze Regionu oraz niskiego nasycenia przemysłem emitującym znaczne ilości zanieczyszczeń **nie stwierdzono szeroko występujących negatywnych przejawów zanieczyszczeń**. Jednakże punktowo, w miejscach koncentracji przemysłu i terenach siedlisk, sytuacja przedstawia się również niezadowolająco. W tym kontekście krytycznie należy ocenić położone w Regionie ośrodki przemysłowe, jak np.: zakłady chemiczne w Schwedt, elektrownie „Dolna Odra“, Pomorzany i Szczecin, zakłady chemiczne „Chemitex Wiskord” oraz kombinat chemiczny Police. Wieloletnie wyniki badań monitoringowych prowadzonych w Polsce pozwalają na wysunięcie następujących wniosków:

- Zgodnie z obowiązującymi w Polsce normami na przeważającym obszarze Województwa Zachodniopomorskiego nie jest przekraczany dopuszczalny poziom emisji.
- Obserwuje się pogarszanie się stanu powietrza atmosferycznego w dużych aglomeracjach miejskich, w punktach o dużym natężeniu ruchu samochodowego (tlenki azotu, tlenek węgla) oraz w konsekwencji tzw. emisji niskiej. Zlikwidowanie jej źródeł (np.: poprzez przechodzenie na ogrzewanie gazowe) oddziałuje w dużym stopniu na redukcję stężenia zanieczyszczeń energetycznych (dwutlenek węgla i pyły lotne) w powietrzu atmosferycznym.
- Dzięki przeprowadzonym inwestycjom w Województwie Zachodniopomorskim zanotowano w ostatnich latach spadek emisji zanieczyszczeń.-

3.2.2. Prawnie chronione obszary przyrodnicze

Ze względu na charakterystyczne ukształtowanie krajobrazu i cenne biotopy utworzono w Regionie zgodnie z Ustawą O Ochronie Przyrody szereg **obszarów chronionych: parków narodowych, parków krajobrazowych, obszarów krajobrazu chronionego, otulin parków, obszarów przyrody chronionej, obszarów Natura 2000**

Region charakteryzuje się koncentracją **dużych obszarów chronionych** wyznaczonych w celu ochrony przyrody i krajobrazu, np.:

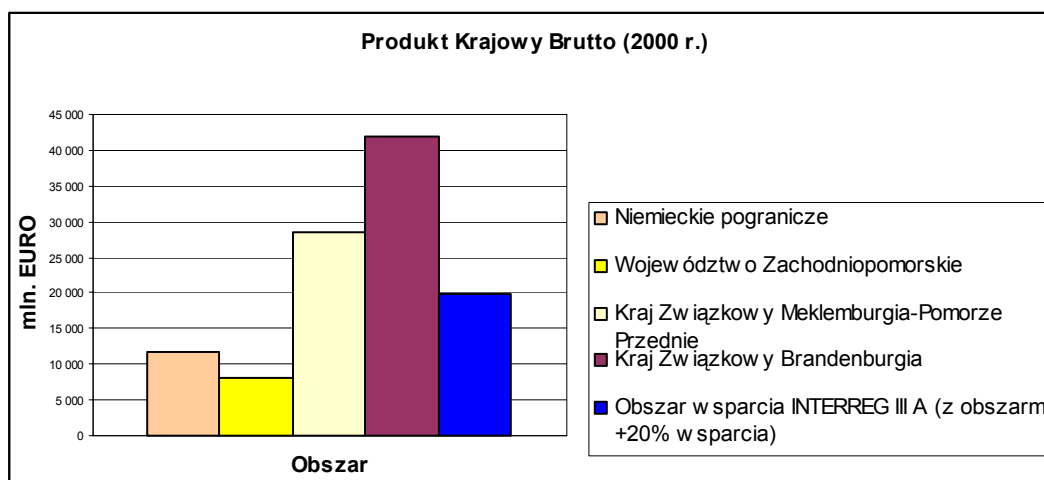
- Park Narodowy (po stronie polskiej Park Krajobrazowy) „Doliny Dolnej Odry”
- Drawieński Park Narodowy
- Woliński Park Narodowy
- Park przyrodniczy Uznam

Te kategorie obszarów chronionych mają swoje umocowanie w prawie narodowym obu państw.

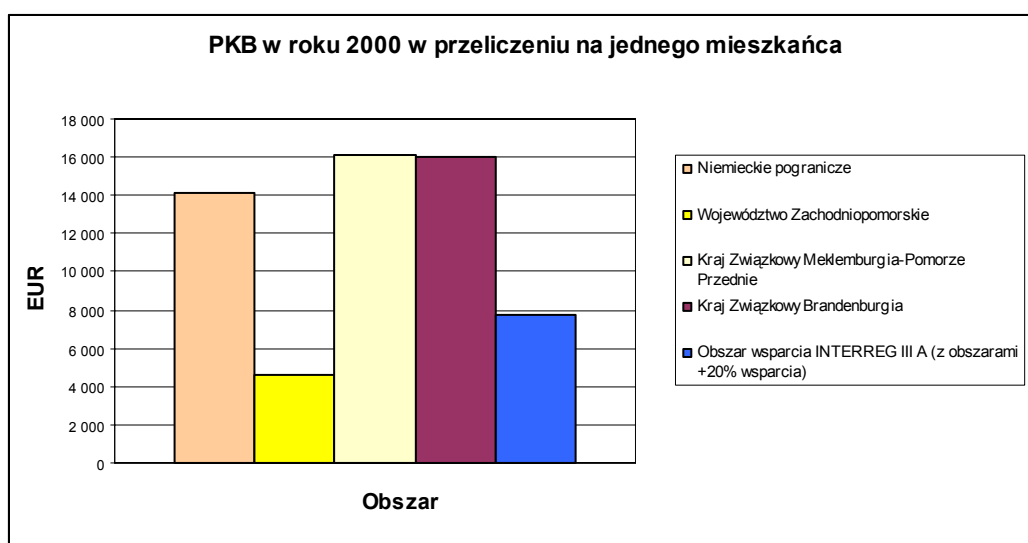
3.3. Struktura gospodarki i infrastruktura gospodarcza

Gospodarka w Regionie ukształtowała się jako wynik długotrwałego procesu rozwoju. W ciągu ostatnich dziesięciu lat doświadczyła ona w polskiej i niemieckiej części Regionu znaczących procesów transformacji i restrukturyzacji. Proces ten przebiegał w bardzo zróżnicowany sposób w narodowych częściach Regionu. Nie jest on jeszcze zakończony i wszystko wskazuje na to, że w okresie programowania 2004 – 2006 będzie nadal przebiegał bardzo dynamicznie. Wielkość produktu krajowego brutto rozpatrywanego Regionu jako wskaźnik siły ekonomicznej pokazano tu w rysunkach 6 i 7 oraz w podziale na działy gospodarki w rysunkach na stronie 22.

Rysunek 6 Produkt krajowy brutto (PKB) obszaru wsparcia w porównaniu z Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia

Rysunek 7 Produkt krajowy brutto (PKB) w przeliczeniu na jednego mieszkańca obszaru wsparcia w porównaniu z Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia.

Proces określenia lokalizacji gospodarczych i perspektyw w polskiej i niemieckiej części Regionu przyniósł w latach 90-tych generalnie przeorientowanie dawnego układu. Proces ten w Regionie w

najbliższych latach będzie przebiegał pod kątem przygotowania i realizacji przystąpienia Polski jako pełnoprawnego członka do Unii Europejskiej. W związku z tym procesem i jako reakcja na wyzwania rynków międzynarodowych powstają dla podmiotów gospodarczych z Niemiec i Polski zróżnicowane i specyficzne warunki konkurencji, które związane są z przemianami społecznymi w latach dziewięćdziesiątych.

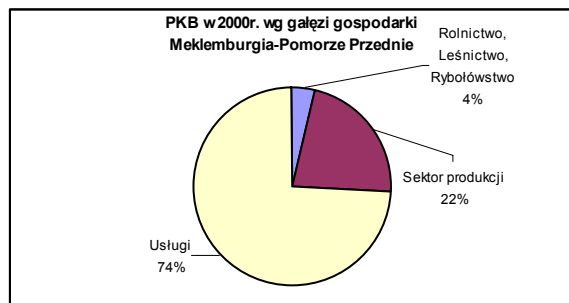
3.3.1. Struktura branżowa oraz sytuacja na rynku pracy

Struktura potencjału gospodarczego wsparta jest w istotny sposób na historycznie wyrosłych ośrodkach sektora produkcji, które jako tzw. **centra przemysłowe** dopasowują się do zmian strukturalnych i jak do tej pory sprawdzają się na rynku. Centra te odgrywają w strukturze potencjału gospodarczego Regionu znaczącą rolę. Szczególne znaczenie mają one dla przemysłu kooperującego z nimi oraz pełnią istotną funkcję stabilizującą i oddziałują ponadregionalnie na tereny poza gminami będącymi ich siedzibami głównymi.

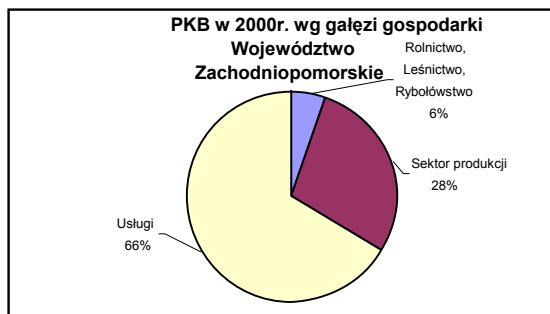
Jako centra istotne dla rozwoju gospodarczego w Regionie uważa się dziś:

W Województwie Zachodniopomorskim przedsiębiorstwa przemysłowe w aglomeracji szczecińskiej przede wszystkim z potencjałem w gospodarce morskiej, chemiczny przemysł przetwórczy i surowców podstawowych w Policach i Szczecinie (nawozy sztuczne, farby i lakiery), przemysł odzieżowy (Szczecin, Stargard), przemysł spożywczy (Szczecin, Stargard, Świnoujście), wydobywanie surowców budowlanych i przemysł ceramiczny (Cedynia), produkcja papieru (Szczecin), produkcja mebli i przetwórstwo drzewne (Goleniów, Barlinek).

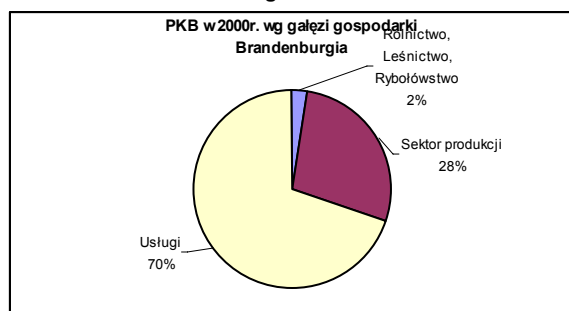
Rysunek 8 Produkt krajowy brutto w 2000r. według działów gospodarki w kraju związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie

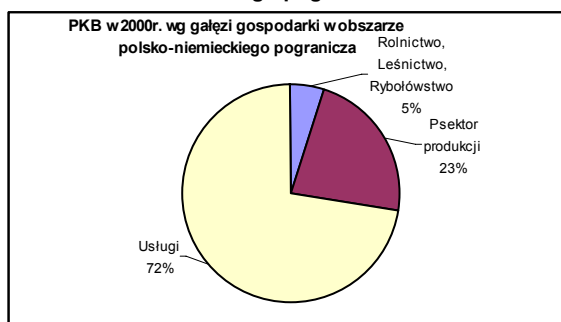
Rysunek 10 Produkt krajowy brutto w 2000r. według działów gospodarki w Województwie Zachodniopomorskim

Rysunek 9 Produkt krajowy brutto według działów gospodarki w kraju związkowym Brandenburgia

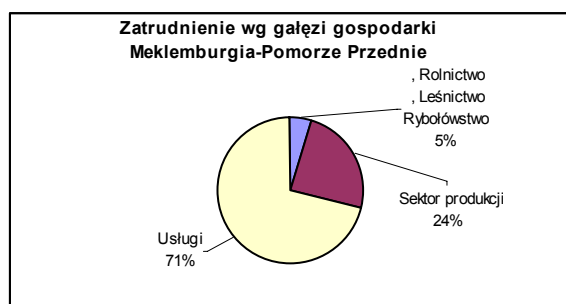
Rysunek 11 Produkt krajowy brutto według działów gospodarki na obszarze polsko-niemieckiego pogranicza

Oprócz tego istnieją głównie małe i średnie przedsiębiorstwa produkcyjne, ulokowane poza dużymi ośrodkami gospodarczymi, które przyczyniają się do zmniejszenia nierównowagi w przestrzennym rozmieszczeniu potencjału produkcyjnego. Szczecin, największe miasto pod względem liczby mieszkańców i potencjału gospodarczego miasto w województwie zachodniopomorskim i całym Regionie ogrywa szczególną rolę. Pod względem rangi gospodarczej i wyposażenia w różnego rodzaju usługi, Szczecin plasuje się na 8-9 miejscu w Polsce, co stwarza dla niego potencjalną szansę zaistnienia jako ośrodka o znaczeniu międzynarodowym.

O poziomie gospodarki i przemysłu w Szczecinie decydują jak zasygnalizowano powyżej, dziedziny związane z gospodarką morską takie jak: żegluga morska, przemysł portowy, przemysł stoczniowy, rybołówstwo morskie, ale także żegluga śródlądowa, szkolnictwo, działalność naukowo – badawcza itp. Ponadto rozwinięty jest przemysł przetwórczy, chemiczny, drzewny, spożywczy, produkcja papieru.

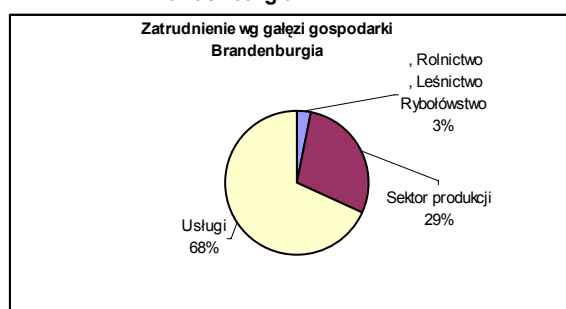
Rysunek 12 Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki w kraju związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie

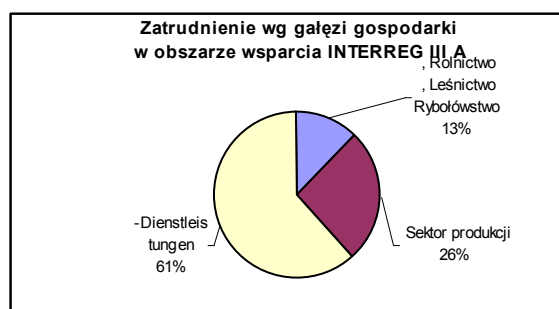
Rysunek 14 Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki w Województwie Zachodniopomorskim

Rysunek 13 Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki w kraju związkowym Brandenburgia

Rysunek 15 Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki na obszarze polsko-niemieckiego pogranicza

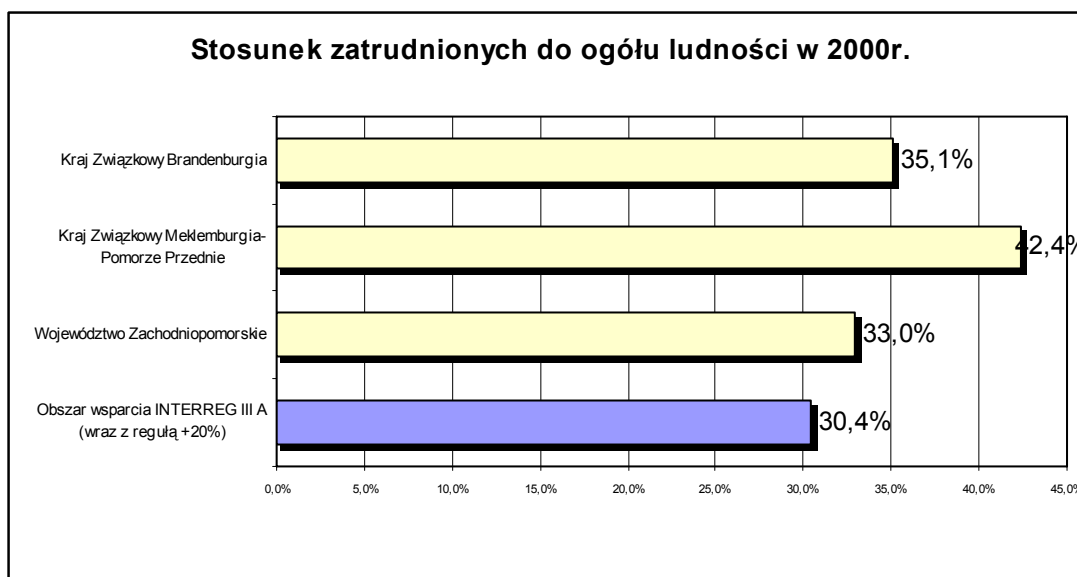
Charakterystyczny dla gospodarki szczecińskiej jest również rozwój podmiotów lokalnych wspierających gospodarkę, takich jak np.: Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz Szczecińskie Centrum Przedsiębiorczości.

W sektorze prywatnym zwraca uwagę dynamika przyrostu firm zagranicznych. Dla wspierania dalszego rozwoju szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw konieczna jest poprawa infrastruktury okołobiznesowej.

W północnej części strony niemieckiej szczególne znaczenie mają ośrodki Stralsund ze stoczną (Volkswerft) i portem, Sassnitz z portem promowym i przemysłem produkcji artykułów spożywczych i Greifswald jako ośrodek naukowy i elektrotechniczny. Oprócz tego istnieją inne gałęzie gospodarki morskiej, przede wszystkim w ośrodkach z portami morskimi (np. Ueckermünde, Wolgast, Anklam), stocznia Peene w Wolgast oraz w rozproszonych ośrodkach przemysł spożywczy (młyny i piekarnie, przetwórstwo mięsa, mleka, ryb), elektrotechnika, przetwórstwo metali, zakłady usługowe

W brandenburskiej części Regionu należy wymienić ośrodek **Schwedt z potencjałem przemysłowym w zakresie produkcji chemicznych surowców podstawowych i chemicznym przemysłem przetwórczym oraz produkcją papieru, także ośrodek Eberswalde z przetwórstwem metali i przemysłem spożywczym oraz jako ośrodek naukowy**. Oprócz tego duże znaczenie ma sektor usługowy i przemysł spożywczy.

Rysunek 16 Stosunek ludności zatrudnionej do ogółu w badanym polsko – niemieckim obszarze pogranicza w porównaniu z Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia

W odniesieniu do **sytuacji na rynku pracy** po stronie niemieckiej, analizując dane dotyczące bezrobocia w ostatnich latach, należy stwierdzić, iż mimo znacznych starań i finansowych środków na wsparcie pierwotnego i wtórnego rynku pracy w żadnym z powiatów po niemieckiej stronie Regionu nie został osiągnięty trwały efekt poprawy na pierwotnym rynku pracy; sytuacja na wtórnym rynku pracy jest w dalszym ciągu nadzwyczaj napięta i stała się w wielu częściach Regionu trwałą częścią

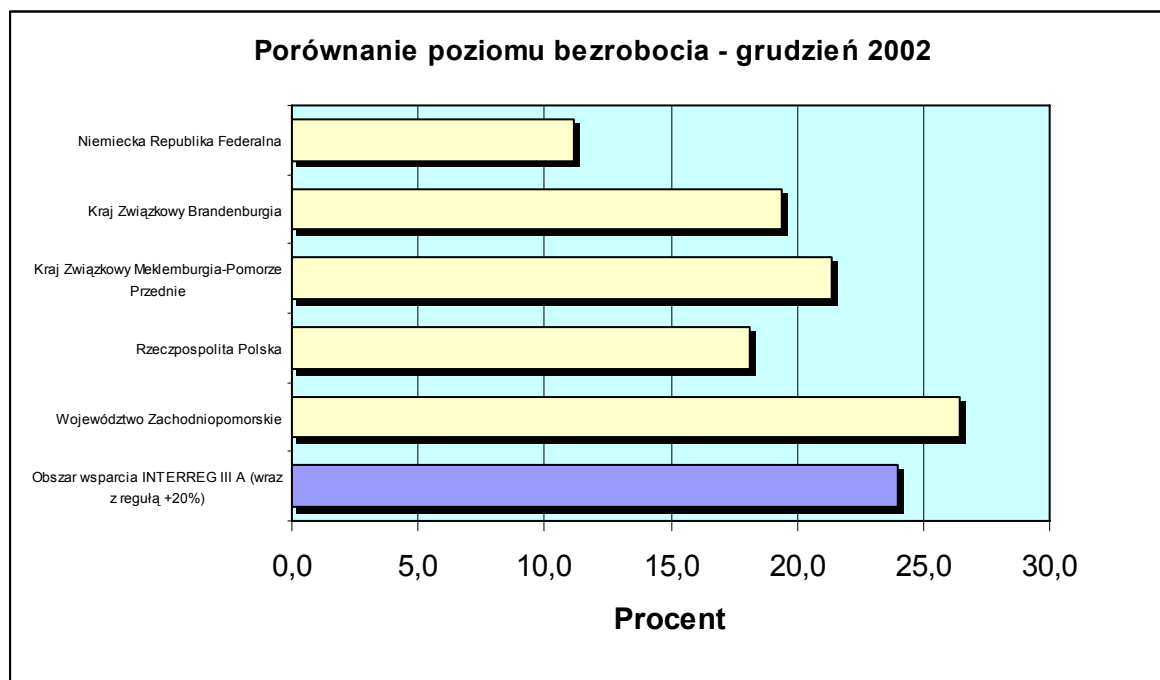
życia i kontaktów społecznych ludzi w wieku produkcyjnym. Bezrobocie strukturalne jest od wielu lat istotnym problemem rozwoju tego Regionu.

Po niemieckiej stronie obszaru wsparcia wysokie bezrobocie jest utrzymującym się problemem. Bezrobocie w powiatach przygranicznych jest zawsze wyraźnie wyższe niż średnia dla kraju związkowego (w grudniu 2002r. w Meklemburgii – Pomorzu Przednim: 21,4% i w Brandenburgii: 19,4%). Najwyższą stopę bezrobocia odnotowuje się przy tym w powiecie Uecker – Randow, a wynosi ona 27,0% (grudzień 2002r.).

W województwie zachodniopomorskim bezrobocie w porównaniu do roku 1998 wzrosło prawie dwukrotnie i wynosiło w grudniu 2002 r. 26,4% (w Polsce 18,1%). Najbardziej wyraźnie bezrobociem dotknięte są powiaty w środkowo-wschodniej części województwa. Przykładem może być utworzony w 2002 r. powiat łobeski (41,6% - luty 2003r.) i powiat świdwiński (39,8% - grudzień 2002). W latach 1999-2003 w znacznym stopniu bezrobociem dotknięto również duże miasta. Na przykład w powiecie grodzkim Szczecin stopa bezrobocia wzrosła z poziomu 3,9% w styczniu 1999 r. do poziomu 14,7% na koniec 2002 r., a w powiecie ziemskim Koszalin z 11,5% do 20,4%. Pomimo tak znacznego wzrostu stóp bezrobocia w powiatach miejskich nadal bezrobocie w miastach jest zdecydowanie niższe niż w powiatach typowo rolniczych.

Strukturalnie bezrobociem dotknięta jest przede wszystkim grupa młodych (52% bezrobotnych ma mniej niż 34 lata), podczas gdy grupa „45 lat i starsza” dotknięta jest 23% bezrobociem.

Rysunek 17 Porównanie poziomów bezrobocia na koniec 2002r. – wszędzie bezrobocie jest większe niż średnia krajowa

Po stronie polskiej wyraźnie widoczne jest zróżnicowanie bezrobocia w relacji zachód-wschód. W odróżnieniu od miast wydzielonych po stronie niemieckiej bezrobocie w miastach Szczecin, Świnoujście i Koszalin jest wyraźnie niższe niż średnia w województwie; poza tym powiat Police dzięki możliwościom chemicznego przemysłu przetwórczego ma również bardzo wysoki poziom

zatrudnienia. Najbardziej wyraźnie bezrobociem dotknięte są powiaty na wschodzie województwa - tradycyjnie rolnicze, które szczególnie cierpią z powodu upadku byłych państwowych gospodarstw rolnych.

Przy stopie bezrobocia wynoszącej w województwie Zachodniopomorskim 26,4% (grudzień 2002r.) (średnia w Polsce 18,1 %), oraz stopie bezrobocia w całym obszarze wsparcia na poziomie 24,0 % widać, że średnie krajowe dla danego państwa są znacząco przekraczane (patrz rysunek nr 17).

3.3.2. Rolnictwo, gospodarka leśna, rybołówstwo

Rolnictwo stanowi ze względu na podstawową strukturę gospodarczą Regionu nadal ważne źródło uzyskiwania dochodu na wsi.

W rolnictwie w porównaniu do wszystkich innych dziedzin gospodarki w ostatnich latach nastąpiła najsilniejsza redukcja siły roboczej. W **niemieckiej części Regionu** średnia wielkość zakładów rolnych wynosi około 275 ha; większość zakładów znajduje się w przedziale między 50 a 200 ha. Udział zakładów rolnych wykorzystujących powierzchnię powyżej 1000 ha to około 7 do 10% wszystkich zakładów rolnych, z tym, że gospodarują one na około 60% całości obszarów wykorzystywanych rolniczo.

Z uwagi na zmiany organizacyjne sprzed kilku lat dla gospodarstw rolnych charakterystyczny jest bardzo wysoki udział gruntów dzierżawionych i kapitału obcego. Ze względu na ogólnie dobre wyposażenie techniczne gospodarstw produkcyjnych, często bardzo silnie wyspecjalizowane struktury produkcji oraz historycznie uwarunkowane potencjały strukturalne dobrą wydajność osiąga się przede wszystkim w uprawie klasycznych produktów rynkowych. Jak wynika to już z powyższego udział zatrudnionych w gospodarce rolnej i leśnej wynosi jeszcze 5 do 7%. Mimo wszystko rolnictwo jest bardzo znaczącą gałęzią uzyskiwania dochodów i stanowi ekonomiczny kręgosłup dla rozwoju obszarów wiejskich w Regionie. Przyczynia się ono nie tylko do powstawania dochodów, lecz jest również najważniejszym użytkownikiem powierzchni i ważnym komplementarnym czynnikiem dalszego rozwoju sektorów gospodarki „turystyka” oraz „usługi” na obszarach wiejskich. Obszary wykorzystywane rolniczo wynoszą około 56% całej powierzchni Regionu.

Tereny leśne stanowią bogactwo Regionu i wynoszą między 15% (Rugia) i 45% (Barnim) powierzchni całkowitej. W strukturze własności w chwili obecnej dominują jeszcze lasy kraju związkowego i w opiece powierniczej. Pojedyncze tereny we władaniu gmin lub osób prywatnych mają często niewielką powierzchnię. Region dysponuje jednak pomimo wszystko zasobami surowca odnawialnego, który w przyszłości należy bardziej wykorzystać w produkcji, obróbce i sprzedaży drewna.

48,7% całkowitej powierzchni województwa zachodniopomorskiego jest wykorzystywane rolniczo (1100 tys. ha), z czego 59% jest prywatną własnością gospodarstw rolnych. Odsetek użytków rolnych w indywidualnych gospodarstwach rolnych jest aż o 23% niższy od średniego poziomu w kraju.

Rolnictwo wraz z przedsiębiorstwami przetwórstwa rolno-spożywczego stanowi również w **województwie zachodniopomorskim** jedną z najważniejszych gałęzi przemysłu. Rolnictwo charakteryzuje się w chwili obecnej jeszcze przewagą stosunkowo małych prywatnych gospodarstw rolnych. Z uwagi na ogólnie przestarzałą technikę i strukturę gospodarstw wydajność w większej

części z nich jest również stosunkowo niska. Liczba zatrudnionych w rolnictwie Regionu, to ponad jedna czwarta pracującej ludności. Te dane liczbowe podkreślają znaczenie rolnictwa w wiejskich gminach Regionu.

Znaczne obszary gruntów ornych (23,7%) nie są użytkowane rolniczo, lecz leżą odłogiem z powodu braku zbytu na produkty rolne, niekorzystnej relacji cen produktów rolnych do kosztów produkcji oraz braku kapitałów na restrukturyzację rolnictwa.

Struktura gospodarstw rolnych wskazuje na duże potencjalne możliwości rozwoju produkcji zwierzęcej na badanym obszarze. Obecny poziom jej wykorzystania jest niezadowolający.

Szczególnie dużym udziałem pracujących w rolnictwie wyróżniają się powiaty typowo rolnicze: pyrzycki (34,1%) i choszczeński (24,2%).

Tylko 15,5% pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych utrzymuje się wyłącznie z pracy we własnym gospodarstwie. Prawie połowa (47,7%) pracujących w rolnictwie indywidualnym utrzymuje się z dwóch źródeł dochodu, a 36,6% z trzech.

Obserwuje się bardzo duże dysproporcje w poziomie wykształcenia ludności miejskiej i mieszkańców wsi. Wykształcenie ludności wiejskiej jest bardzo niskie, tylko 4% osób prowadzących gospodarstwa indywidualne ukończyło szkołę wyższą lub policealną. 31% ma wykształcenie zawodowe: połowa rolników indywidualnych ma wykształcenie podstawowe, niepełne podstawowe lub w ogóle nie ma wykształcenia. Równie niekorzystnym zjawiskiem jest systematyczne zwiększanie się udziału bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców wsi. Jest to konsekwencja procesów restrukturyzacji, które miały miejsce w ostatnich latach. Ludność wiejska jest szczególnie zagrożona procesami transformacji z uwagi na likwidację PGR-ów i do tej pory jeszcze słabo rozwiniętym rolnictwem prywatnym.

Wielkie bogactwo polskiej części Regionu stanowią lasy. Zajmują one powierzchnię 600 tys. ha, to jest 34,6% ogólnej powierzchni województwa zachodniopomorskiego, podczas gdy ogółem w Polsce zalesienie wynosi 28,4%. Większość obszarów leśnych to sosna, służącej jako surowiec dla przemysłu drzewnego. Występujące w Regionie lasy bukowe są w znacznej części pod ochroną (np. Woliński Park Narodowy, Szczeciński Park Krajobrazowy). Krajobraz lasów i jezior w województwie zachodniopomorskim ma duże znaczenie dla turystyki.

Powierzchnia lasów w województwie zachodniopomorskim zwiększa się w chwili obecnej o 2 tys. ha rocznie.

Z uwagi na położenie geograficzne Regionu na wybrzeżu Morza Bałtyckiego i nad zasobnymi wodami zalewu i zatok znaczenie dla Regionu ma również drobne rybołówstwo morskie i przybrzeżne. Przyczyniło się ono w dużej mierze do rozwoju kulturowo – historycznego Regionu i jest integralnym elementem atrakcji turystycznych Regionu. Hodowla, połów i przetwórstwo rybne będzie musiało pozostać stałym składnikiem struktury gospodarczej celem zachowania tożsamości Regionu i możliwości zaopatrywania ważnego sektora rynku spożywczego z własnych zasobów.

3.3.3. Pozyskiwanie surowców

W dziedzinie **wydobycia surowców naturalnych** znaczenie dla przemysłu budowlanego mają różnorodne piaski i żwiry, wapienie, kreda, glinki, a poza tym w polskiej części również zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego oraz borowin i wód mineralnych. Wydobywanie piasków i żwirów jest z drugiej strony z powodu polodowcowego ukształtowania terenu jedną z najważniejszych tradycyjnych branż gospodarki.

Złoża węglowodorów koncentrują się w południowym obszarze województwa zachodniopomorskiego na pograniczu powiatów myśliborskiego i gryfińskiego. Tu obliczono wydajność złóż na 30 lat. Znaczącą rolę odgrywają w szczególności złoża w gminie Dębno (64 miliony ton ropy, 29 miliardów m³ gazu). Mogą one mieć poważne znaczenie dla zaopatrzenia Regionu w energię i jako „czyste paliwo” przejąć rolę wiodącą w istniejących elektrowniach zasilanych aktualnie węglem kamiennym. Obecnie Region wiąże z eksploatacją tych złóż surowców relatywnie duże nadzieje.

Eksploatacja borowin leczniczych, kredy i wód głębinowych ma szczególne znaczenie w kontekście turystycznego rozwoju Regionu, szczególnie jako część lokalnej koncepcji funkcjonowania sanatoriów i uzdrowisk (np. w celu przyznania miejscowościom statusu uzdrowiska, np. Sassnitz jako „Termalne i kredowe kąpielisko lecznicze”, Bad Sülze, wody i borowiny lecznicze w powiecie gryfińskim, Międzyzdrojach, Kamieniu Pomorskim). Z drugiej strony ze względu na pozyskiwanie surowców istnieją również obszary konfliktów z rozwojem turystycznym w Regionie (np. wydobywanie gazu ziemnego przed kąpieliskiem nadmorskim Heringsdorf) i na Wyspie Chrzęszczewskiej koło Kamienia Pomorskiego).

3.3.4. Sektor produkcyjny

Sektor produkcji zdominowany jest w Regionie, tak jak i cała gospodarka, przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Sektor produkcji to zdwersyfikowana, o niskich strukturach gałąź gospodarki, która w całokształcie gospodarki spełnia ważną funkcję wspierania i rozwoju. Około 30% miejsc pracy znajduje się w tym dziale gospodarki; na takim samym poziomie znajduje się jego udział w kreacji dochodu narodowego brutto. Rozwój sektora produkcji będzie więc stanowił najważniejszy impuls dla rozwoju Regionu jako całości.

Sektor produkcji rozwinął się tradycyjnie w związku z istniejącym systemem osi rozwojowych w Regionie, rozbudowaną infrastrukturą, obecnością wykwalifikowanej siły roboczej, bliskością dostawców i przemysłu zaplecza oraz bliskości placówek badawczych. Z reguły miejscem lokalizacji przedsiębiorstw produkcyjnych są ośrodki miejskie.

W **niemieckiej części** Regionu rozwój sektora produkcji od 1990r. w dużym stopniu zdominowany był przez **rozwój sektora budownictwa**. Podczas kiedy w 1989 około 20 do 25% zatrudnionych w sektorze produkcji było zatrudnionych w branży budowlanej, to udział ich zwiększył się nieproporcjonalnie i wynosi dziś mimo tendencji spadkowej w ostatnich dwóch latach nadal ponad

50% wszystkich zatrudnionych w sektorze produkcji, a tym samym ich udział w tworzeniu produktu krajowego brutto jest nadal trzykrotnie większy niż w starych krajach związkowych. W przeciwieństwie

do powyższego udział sektora przetwórczego spadł z 60 - 65% do 40 - 45% sektora produkcyjnego (wszystkie dane odnoszą się do zatrudnionych). Ze względu na **szczególne znaczenie sektora przetwórczego** dla siły gospodarczej Regionu, szczególnie jako baza eksportowa i innowacyjna, spadki zarówno względne jak i bezwzględne w tym sektorze należy uznać za krytyczne. Spowodowało to, że już w przeszłości sektor ten był przedmiotem specjalnych działań aktywizacji gospodarki. Pozytywnie należy ocenić tendencję dwóch ubiegłych lat, która pokazuje w sektorze produkcyjnym zmianę na korzyść sektora przetwórstwa. Jest to między innymi efekt skoncentrowanych działań wspierania gospodarki ze strony krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie Brandenburgia. Również w obrębie przemysłu przetwórczego doszło do zmian strukturalnych.

W przeciwieństwie do budowy maszyn i branży elektrotechnicznej na znaczeniu zyskało wydobycie kamieni i piasków. Ważne jest jednak, że udało się osiągnąć stabilizację w **przetwórstwie żywności i używek, które dają około 35%** udziału w całości obrotów w gospodarce (Brandenburgia około 15 do 20%) oraz w **przemysle stoczniowym dającym około 20%** udziału w obrotach w Meklemburgii – Pomorzu Przednim. Sektor żywnościowy i przemysł okrętowy generują tym samym ponad połowę obrotów całego sektora produkcji. Podczas gdy w przemyśle spożywczym ilość zatrudnionych rosła, to w budowie okrętów nadal spada. Uzasadnia to jednak wysoka wydajność, którą w tej branży osiągnięto w ostatnich latach dzięki przeprowadzonym inwestycjom.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) produkt krajowy brutto na mieszkańca wynosił w roku 2000 w województwie zachodniopomorskim 17.489 zł (około 4.600 euro), co odpowiadało 98,7% średniej ogólnopolskiej (17.725 zł) (patrz rysunek 7). Województwo lokuje się pod tym względem na szóstym miejscu wśród szesnastu województw Polski. Pod względem dochodów przypadających na 1 mieszkańca województwo znajduje się na siódmym miejscu w Polsce, a pod względem dochodów indywidualnych – na trzecim.

Ze względu na nadmorskie położenie Regionu szczególną rolę w sektorze przetwórstwa, usług i produkcji odgrywa **gospodarka morska**. Natomiast **budowa i remonty statków, logistyka i gospodarka magazynowa** stanowią dla zlokalizowanych tu stoczni i portów podstawę o dużym znaczeniu. Konkurencja międzynarodowa w tej branży jest szczególnie ostra.

Jednoznacznym **głównym elementem gospodarki morskiej w Regionie są stocznie w Szczecinie**.

Ważną składową gospodarki morskiej są nadal moce przeładunkowe w **gospodarce portowej i magazynowej**. Znaczenie tej gałęzi gospodarki będzie w następnych latach nadal wzrastać wraz ze wzrostem wymagań logistycznych stawianych w globalnej gospodarce. Konkurencja, szczególnie w basenie Morza Bałtyckiego, wzrośnie. Znaczenie gospodarki portowej **Szczecina** staje się wyraźne choćby już przez to, że koncentruje się tu około 40% całego polskiego potencjału gospodarki morskiej. Zespół Portowy Szczecin-Świnoujście należy do największych portów basenu Morza Bałtyckiego.

W głębi lądu w dalszym biegu Odry dwa nowe porty śródlądowe w Schwedt i Eberswalde wyraźnie zwiększają atrakcyjność lokalizacyjną dwóch centrów przemysłowych, które otrzymają bezpośrednie połączenie drogą wodną z otwartym morzem. Poprzez budowę nowego portu w Schwedt możliwy będzie bezpośredni dostęp jednostek morsko-rzecznych do centrów przemysłu papierniczego i chemicznego w Schwedt, o ile droga wodna Hohensaaten-Friedrichsthal zostanie pogłębiona do

4,5m. W pierwszym rzędzie przewiduje się przeładunek drobnicy i towarów masowych; do tej pory otwarta pozostaje opcja możliwości przeładunku płynnych surowców przemysłu rafineryjnego i chemicznego. Połączenie portu nastąpi najpierw drogą kołową, w drugim etapie budowy i w zależności od rozwoju przewiduje się również połączenie kolejowe.

Kolejnym ważnym elementem sektora produkcji w Regionie jest **przemysł chemiczny**. Zlokalizowany głównie w Schwedt i w Policach w postaci działających ponadregionalnie, silnie wpływających na strukturę gospodarczą przedsiębiorstw.

Schwedt to jedno z najważniejszych centrów przemysłowych w Brandenburgii. Poza rurociągiem ze złóż rosyjskich Schwedt jest powiązane również rurociągiem z terminalem paliwowym w Rostocku i trójkątem chemicznym Leuna-Buna-Schaukopau.

Kolejną charakterystyczną branżą gospodarki kształtującą jej strukturę jest **przemysł papierniczy i celulozowy**. Najważniejsze to Fabryka Papieru „Skolwin” w Szczecinie i przedsiębiorstwa w Schwedt. W ostatnich latach głównym centrum **przemysłu drzewnego** stał się Goleniów, szczególnie meblarskiego. Innymi ważnymi centrami są Koszalin, Szczecinek i Barlinek. Przemysł drzewny ma w Regionie tradycyjnie dobrą pozycję i dysponuje dobrze wykształconym personelem, poza tym może on opierać się na lokalnej bazie surowcowej i w ten sposób w dużej mierze przyczyniać się do stabilizacji sytuacji gospodarczej.

Szczególnie w dziedzinie **przetwórstwa surowców roślinnych i zwierzęcych** oraz półproduktów można mówić o podstawach do zwiększenia stopnia przetwórstwa realizowanego w Regionie i wydłużeniu w ten sposób łańcucha wytwarzania wartości dodanej w Regionie.

Produkty miejscowe będą zyskiwać na znaczeniu również w marketingu Regionu, ponieważ ta grupa produktów ma szczególne znaczenie dla tożsamości Regionu. W produkcji rolnej miejsce tradycyjnych upraw rynkowych zaczyna stopniowo zajmować uprawa roślin energetycznych wraz oraz produktów niszowych (zioła lecznicze, przyprawy, warzywa, owoce, kwiaty). W regionie istnieją naturalne warunki ku temu, aby poprzez stworzenie szerokiego asortymentu upraw roślinnych stworzyć podwaliny rozwoju zróżnicowanego przemysłu przetwórstwa produktów rolnych, ogrodniczych i leśnych, a gospodarce regionalnej zapewnić własny potencjał surowcowy. Taki kierunek rozwoju ma szansę na powodzenie jedynie wówczas, gdy będzie wspierany przez odpowiednie prace badawcze.

W Polsce, z uwagi na strukturę rolnictwa, przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego odgrywają wyjątkową rolę w stabilizacji całej gospodarki w tym rolniczo ukierunkowanym regionie. Około 20% liczby osób zatrudnionych w przemyśle i budownictwie pracuje właśnie w tej branży. Jednak dla całego szeregu przedsiębiorstw przetwarzających produkty rolne problematyczny jest spadek produkcji rolnej.

Przemysł tekstylny w sumie stracił w ostatnich latach na znaczeniu. Szereg przedsiębiorstw wykonuje prace nakładcze dla sieci międzynarodowych i w coraz większym zakresie podlega presji konkurencji międzynarodowej. Pozytywna dynamika branży jest oceniana ostrożnie i jest bezwzględnie wymaga modernizacji parku maszynowego.

3.3.5. Handel, rzemiosło i usługi prywatne

Handel, rzemiosło i usługi prywatne odgrywają w zróżnicowanej strukturze gospodarczej Regionu ważną rolę. Zarówno z punktu widzenia sektora produkcji jako kręgosłupa gospodarczego Regionu jaki i z punktu widzenia turystyki wysoka wydajność handlu, rzemiosła i usług odgrywa rosnące znaczenie przy lokowaniu inwestycji. Produkt krajowy brutto wytworzony przez te dziedziny jest porównywalny z produkcyjnymi gałęziami gospodarki i będzie nadal wzrastać. Handel, rzemiosło i usługi prywatne mają również szczególne znaczenie w utrzymaniu żywotności rejonów wiejskich. Szczególnie przez rozwój telekomunikacji powstają ważne punkty zaczepienia dla rozwoju nowych form organizacyjnych pracy (tele-praca), które mogą otwierać nowe alternatywne miejsca pracy w rejonach wiejskich.

Rzemiosło tradycyjnie już odgrywa znaczącą rolę w życiu miast i wsi. W szczególności w kontekście potencjałów rozwojowych turystyki rośnie znaczenie kształtu specjalistycznej oferty w sektorze rzemiosła i usług jako oferty uzupełniającej Regionu. Zakłady rzemieślnicze i usługowe w sieci infrastruktury okołobiznesowej spełniają istotną rolę uzupełniającą w stosunku do innych dziedzin gospodarki. Ponadto mają one duże znaczenie w kształceniu zawodowym.

3.3.6. Turystyka

Turystyka ma dla całego Regionu istotne znaczenie. Na bazie mieszanki atrakcyjności przyrody, ciekawej historii i tradycji oraz atrakcyjnej oferty kulturalnej, Region może być ciekawy dla określonych grup docelowych. Turystyczne atrakcje Regionu pozwalają na tworzenie oferty turystycznej, szczególnie w segmentach:

- turystyka aktywna (kąpieliska, turystyka piesza, rowerowa i wodna, jazda konna, golf, wędkarstwo, żeglarstwo, nurkowanie, sporty lotnicze)
- turystyka kulturalna i edukacyjna (atrakcje kulturalne, muzea, wystawy, miasta)
- turystyka przyrodnicza (krajobrazy, obserwacja przyrody, kształcenie przyrodnicze)
- turystyka zdrowotna i leczniczo - sanatoryjna

Turystyka morska ze wszystkimi swoimi segmentami znajduje się w centrum rozwoju infrastrukturalnego i produkcyjnego. Nie oznacza to jednak, że oferta turystyki lądowej i wymagana przez nią infrastruktura nie mają znaczenia dla Regionu. Właśnie dla głębi Regionu oddalonej od wybrzeży Bałtyku i zalewów, która nie posiada żeglownych rzek i zbiorników wodnych dla uprawiania turystyki wodnej, występują inne formy oferty turystycznej (np. urlop na wsi z ofertami w zakresie jazdy konnej, turystyki pieszej i rowerowej) oraz turystyki ekologicznej, kulturalnej i turystyki połączonej z organizacją seminariów i szkoleń. W kontekście rozwoju produktów turystycznych dużą rezerwę w Regionie stanowią działania wydłużające sezon. Dotyczy to w równym stopniu oferty na wybrzeżu jak i w głębi Regionu. Celem muszą być usieciowione ze sobą i zróżnicowane strukturalnie pakiety usług turystycznych. Odpowiednia infrastruktura jest jedynie warunkiem ich stworzenia, ponieważ każda infrastruktura żyje dopiero odpowiednimi produktami i ofertami.

W niemieckiej części Regionu tendencja wzrostowa w tworzeniu miejsc noclegowych uległa w ostatnich latach osłabieniu; ich wykorzystanie cechuje stagnacja, względnie malejące obłożenie. Obecny poziom wykorzystania, to ok. 32 - 35%. Główny nacisk w rozwoju powinien w pierwszej kolejności być skierowany na **poprawę jakości oferty**. Zwiększenie ilościowe wchodzi w rachubę przede wszystkim tam, gdzie istnieją braki w ofercie miejsc noclegowych. Przy uwzględnieniu rozwoju demograficznego i istniejącej struktury oferty wydaje się być celowe, aby dokonać ekstensywnego rozszerzenia oferty w segmencie tanich miejsc wypoczynku dla dzieci, schronisk młodzieżowych i specjalnych ofert dla młodych rodzin z dziećmi oraz dla seniorów i osób upośledzonych.

Jeżeli chodzi o **organizację** zadań związanych z turystyką poza obszarem przedsiębiorstw komercyjnych można mówić o okrzepnięciu utworzonych w pierwszej połowie lat 90-tych **regionalnych organizacji turystycznych**. Cztery organizacje regionalne podpisały ze sobą umowę o kooperacji i współpracują ze sobą ściśle w szczególnie ważnych kwestiach związanych z reprezentowaniem interesów turystyki (infrastruktura transportowa, infrastruktura turystyczna i duże projekty turystyczne, gospodarka przestrzenna), w sprawach marketingu turystycznego oraz kształcenia i dokształcania.

Obok regionalnych organizacji turystycznych na rzecz Regionu pracuje duża liczba związków branżowych i izb, jak np. Niemiecki Związek Schronisk Młodzieżowych, Związek Hotelarzy i Restauratorów, związki reprezentujące kempingi i branżę rekreacyjną, związki gmin kąpieliskowych oraz zrzeszenia reprezentujące interesy poszczególnych grup, jak np. Związek Gospodarczy Turystyki Morskiej czy Krajowa Wspólnota na rzecz urlopu i wypoczynku na wsi. Również izby przemysłowo-handlowe i izby rzemieślnicze mają w zakresie swoich działań wspieranie rozwoju turystyki.

W polskiej części Regionu istnieją podobne do niemieckich naturalne warunki dla rozwoju turystyki. Również tutaj rozległe tereny leśne i jeziora w głębi Regionu, długa plaża nad Bałtykiem, łąki i większe rezerwy oraz cały szereg miast historycznych i atrakcji kulturalnych i kulturalno-historycznych tworzą atrakcyjny teren turystyczny. Woda i obszary leśne to podstawowe komponenty warunkujące rozwój turystyki i rekreacji, którymi województwo zachodniopomorskie dysponuje w znacznych ilościach. Odsetek wód powierzchniowych wynosi tu 5% całkowitej powierzchni i jest dwukrotnie wyższy niż w pozostałych częściach kraju. Gminy z największymi zasobami wód powierzchniowych tworzą dwie grupy o odmiennych charakterze i sposobach turystycznego zagospodarowania. Jedną grupę stanowią gminy nadmorskie i nadzalewowe - ich wody to Zalew Szczeciński i Morze Bałtyckie. Druga grupa to gminy pojezierne, leżące w południowej i wschodniej części Regionu (Pojezierze Drawskie, Myśliborskie i Wałeckie). Należy podkreślić, że najcenniejsze przyrodniczo obszary objęto różnego rodzaju formami ochrony. Na terenie województwa istnieją dwa parki narodowe, 6 parków krajobrazowych, 69 rezerwatów przyrody, kilkaset pomników przyrody, obszary chronionego krajobrazu i użytki ekologiczne. Atrakcyjność turystyczną województwa podnosi wiele interesujących zabytków architektury i obiektów świadczących o bogatym dziedzictwie kulturowym Regionu. Największy potencjał kulturowy skupiają miasta. Składają się nań przeważnie budowle świeckie, obiekty sakralne, fragmenty murów obronnych, zabytkowe układy urbanistyczne zabudowy miejskiej. Do najcenniejszych pod tym względem należą Szczecin, Koszalin, Stargard Szczeciński, Kołobrzeg,

Kamień Pomorski, Chojna, Trzebiatów, Szczecinek, Darłowo, Choszczno, Cedynia, Recz, Połczyn-Zdrój.

Poza miastami znaczenie historyczne mają miejsca związane z II wojną światową.

Miejsca historyczne i dobra kultury potrzebują szczególnego wsparcia jako potencjały dla rozwoju turystyki.

W województwie zachodniopomorskim tworzone są nowe struktury zarządzania i promocji turystycznej, stanowiące wyraz partnerstwa publiczno – prywatnego w sektorze turystyki. W roku 2001 powstała Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna oraz tworzone są lokalne organizacje turystyczne, których zadaniem jest m. in. rozwój i promocja lokalnych produktów turystycznych. Działania te wymagają ze wszech miar systemowego wsparcia. W Regionie funkcjonuje również Zachodniopomorska Izba Turystyczna, a także kilka stowarzyszeń zrzeszających podmioty gospodarcze funkcjonujące w obszarze turystyki, w tym stowarzyszeń turystyki wiejskiej. Aktywne działania na rzecz rozwoju turystyki prowadzą także stowarzyszenia i związki gmin.

Po polskiej stronie Regionu poniższe formy turystyki mają szczególnie duże szanse:

- turystyka zdrowotna i sanatoryjna na bazie m.in. wyjątkowego mikroklimatu morskiego oraz surowców leczniczych, w tym borowin i źródeł solankowych
- turystyka aktywna i specjalistyczna, w tym rozwój i promocja ścieżek rowerowych, szlaków kajakowych, rozwój żeglarstwa, turystyki konnej, myślistwa, wędkarstwa oraz golfa
- turystyka kulturowa i miejska, umożliwiająca wykorzystanie walorów kulturowych i historycznych Regionu, w tym również szeregu obiektów szczególnie cennych dla potencjalnego turysty, zlokalizowanych na terenach wiejskich m. in.:
  - zespołów poklasztornych w Kołbaczu, Bierzwniku, Marianowie
  - ruin kościoła nad brzegiem morza w Trzęsaczu,
  - zespołu pałacowo – parkowego z unikatowym w skali kraju ogrodem dendrologicznym w Przelewicach.

Następujące rodzaje turystyki uznaje się w Województwie Zachodniopomorskim za szczególnie rozwojowe:

- turystyka przygraniczna i morska
- turystyka biznesowa, która w znacznym stopniu może wpłynąć na przedłużenie sezonu w Regionie, przy czym niezbędna jest jednak rozbudowa infrastruktury technicznej
- agroturystyka i ekoturystyka jako szansa dla rozwoju obszarów wiejskich, o istotnych walorach przyrodniczych.

Rozwój turystyki w województwie powinien uwzględniać daleko idące zmiany w zakresie kształtowania potrzeb dotyczących:

- rozwoju bazy noclegowo-gastronomicznej;
- rozwoju infrastruktury turystycznej poza bazą noclegową;

- rozwoju infrastruktury towarzyszącej;
- rozwoju i doskonalenia reklamy turystycznej;
- rozwoju kompetentnego personelu;
- rozwoju ochrony środowiska.

3.3.7 Badania i rozwój

Powołana do życia przez Unię Europejską inicjatywa eEurope – Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich – stanowi polityczny sygnał dla Europy na jej drodze w kierunku społeczeństwa wiedzy i informacji. Udostępnienie tańszego, szybszego i bezpieczniejszego dostępu do internetu, inwestowanie w ludzi i ich umiejętności oraz promowanie wykorzystywania internetu opisują cele tej europejskiej inicjatywy. W szczególności wyniki odbytej w grudniu 2000r. w Lyonie konferencji „Społeczeństwo Informacyjne a spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna 2000 – 2006” pokazują, że wspieranie społeczeństwa informacyjnego stało się ważnym elementem w nowym okresie programowania.

Przy wdrażaniu Programu Regionalnego uwzględnia się oczekiwania Unii Europejskiej. W ramach priorytetów infrastruktura i zasoby ludzkie oraz sieci współpracy można wspierać poprzez INTERREG III A transgraniczne przedsięwzięcia, które wykazują odpowiednio innowacyjne podejście, np. rozwijanie i budowa sieci współpracy, promowanie umiejętności i zdolności do korzystania z nowych technologii oraz transfer technologii i wymianę doświadczeń. Należy przy tym zapewnić koordynację wspieranych przedsięwzięć pod kątem finansowanych z ERDF programów regionalnych ukierunkowanych na działania innowacyjne oraz zapewnić uzgodnienia z już działającymi z powodzeniem inicjatywami. Ważną sprawą jest przy tym wzajemna komplementarność w tej dziedzinie. Należy wykluczyć podwójne finansowanie w dziedzinie społeczeństwa informacyjnego.

W polskiej części Regionu **Szczecin** odgrywa dominującą rolę w dziedzinie funkcjonowania instytucji badawczych i naukowych. Istnieje tu łącznie 17 szkół wyższych. W Koszalinie istnieją łącznie 4 uczelnie wyższe.

W ostatnich latach zacieśniły się więzi między szczecińskimi uczelniami a przedsiębiorstwami oraz zwiększył się udział szkół wyższych w badaniach na rzecz gospodarki, kultury i społeczeństwa Regionu. Jest to zjawisko pozytywne, stwarzające nowe impulsy zarówno dla rozwoju przedsiębiorstw, korzystających z dorobku naukowego uczelni, jak i samych szkół wyższych, które teoretyczne problemy przekładają na język praktyki. Poszerzenie współpracy między nauką i gospodarką może w zdecydowany sposób wpłynąć na podniesienie konkurencyjności Regionu.

Możliwości edukacyjne w polskiej części Regionu uzupełnia sieć szkół policealnych o profilu technicznym, ekonomicznym, medycznym, turystycznym itp., rozmieszczona równomiernie na terenie całego województwa.

Ponadto w województwie znajdują się inne, pozauczelniane placówki naukowe i doradcze: ośrodki rolnicze w Barzkowicach, filie Polskiej Akademii Nauk, filia Morskiego Instytutu Rybackiego w Świnoujściu, oddział Instytutu Morskiego w Szczecinie, rady naukowe przy parkach narodowych i

rezerwatach.

W niemieckiej części Regionu, poza dalszymi placówkami badawczymi i technologicznymi w innych miejscowościach, następujące miejscowości odgrywają kluczową rolę w zakresie nauki, badań i rozwoju:

- **ośrodek badań w Eberswalde**
- **szkoły wyższe w Greifswaldzie**
- **szkoły wyższe w Stralsundzie:**

Połączenie wyników osiągniętych w instytucjach naukowo-badawczych i ich wykorzystanie dla celów gospodarki i administracji Regionu jest ważnym instrumentem do uzyskania dzięki temu czynnikowi korzyści płynących z większej konkurencyjności. W tym celu powstawały i powstają instytucje, których celem jest specjalne połączenie nauki z wdrożeniem innowacji na skalę przemysłową, względnie wspieranie innowacyjnych przedsiębiorstw. Sukces tych instytucji jest w skali międzynarodowej raczej skromny, oferuje on jednak punkty wyjścia dla dalszego konsekwentnego rozwoju.

Przy analizie ośrodków badawczych widać, że obszar Uckermark i południowego Pomorza Przedniego wykazuje wyraźny deficyt instytucji badawczych. Możliwości badawcze istnieją tutaj wyłącznie w zakresie przedsiębiorstw prywatnych, w szczególności w ośrodku w Schwedt. Perspektywicznie należałoby sprawdzić, czy ten deficyt może zostać zmniejszony poprzez wzmocnienie współpracy z pobliskimi instytucjami badawczymi lub poprzez wzmocnienie własnych możliwości w tym zakresie.

3.4 Sprawy społeczne, oświata i kultura

Występowanie placówek infrastruktury społecznej i kulturalnej w regionie staje się coraz ważniejszym argumentem przy wyborze tego regionu na miejsce zamieszkania przez obywateli i na lokowanie inwestycji gospodarczych przez przedsiębiorców.

Coraz silniej odczuwalna jest aktywność gmin, związków, zrzeszeń, różnorodnych organizacji i osób prywatnych w kontekście spotkań i współpracy między polskimi i niemieckimi obywatelami. Te związane często z dużym zaangażowaniem osobistym działania wspierają w dużym stopniu zbliżenie ludności, instytucji i przedsiębiorstw w regionie granicznym i są godne dalszego odpowiedniego wsparcia środkami pomocowymi.

Ze względu na szczególne znaczenie zasobów ludzkich przy realizacji programu ITERREG III A zwraca się uwagę na to, że finansowane z tego programu działania w zakresie szkolenia zawodowego i edukacji ogólnej powinny być koordynowane z działaniami realizowanymi w ramach innych programów pomocowych, jak np. „Leonardo da Vinci” II i „Sokrates II”. Należy dążyć do wzajemnej komplementarności przy jednoczesnym unikaniu, jak w przypadku innych programów, podwójnego finansowania.

3.4.1. Opieka i zaopatrzenie medyczne

W niemieckiej części Regionu system placówek opieki i zaopatrzenia medycznego ukształtowany jest tak, aby zaspakajał potrzeby w sposób na nie zorientowany, przy czym w ostatnich latach podjęto nie tylko zmiany jakościowe przez wybudowanie nowych lub przebudowę istniejących placówek, ale także uwzględniono najbardziej pilne potrzeby modernizacyjne.

Ponadto w Regionie istnieją liczne ważne placówki służące profilaktyce i rehabilitacji. W szczególności w zakresie sanatoriów i uzdrowisk, warunkowanych położeniem geograficznym regionu, istnieje oferta placówek sanatoryjnych, których ilość została w regionie zachowana, chociaż ustawodawstwo federalne określa zupełnie inne warunki ramowe, niż te, które prawdopodobnie istniały jeszcze podczas planowania uzdrowisk. Dlatego też ten segment usług medycznych zdany jest na integrację nowych form placówek zdrojowych i sanatoryjnych, może okazać się to szansą w pozyskaniu nowych grup celowych (ambulatoryjne formy kuracji, koncepcja sanatorium – teren, tzw. „biała” turystyka). Właśnie dla placówek położonych na obszarach szczególnie atrakcyjnych przyrodniczo, ale pozbawionych położenia nad Morzem Bałtyckim, pojawiają się szczególne możliwości (Wandlitz, Templin, Wolletz, Bad Sülze i in.). Placówki zajmujące się profilaktyką i rehabilitacją przyczyniają się w głównej mierze do zredukowania problemu sezonowości w miejscach obsługi ruchu turystycznego i tym samym stają się ważnym czynnikiem gospodarczym dla danej gminy. Uwzględniając oczekiwany rozwój w strukturze wiekowej ludności połączenie opieki medycznej z profilaktyką zdobywa coraz większe znaczenie w pozyskaniu silnych finansowo grup celowych w zaawansowanym wieku.

W ubiegłym roku wprowadzono w Polsce reformę opieki medycznej, której celem jest zmniejszenie zakresu finansowania służby zdrowia z budżetu państwa oraz racjonalizacja zatrudnienia w tej dziedzinie życia społecznego. Problemem pozostaje zrównanie szans mieszkańców wsi i małych miasteczek oraz mieszkańców dużych miast w dostępie do usług medycznych, w szczególności poza zakresem opieki podstawowej.

W województwie zachodniopomorskim prowadzone są 32 szpitale z ponad 9.000 łóżek. Każde miasto powiatowe dysponuje własnym szpitalem, poza tym szpitale znajdują się również w następujących miejscowościach: Nowogard (powiat goleniowski), Nowe Czarnowo (powiat gryfiński) oraz Dębno (powiat myśliborski). Lecz możliwości korzystania z opieki szpitalnej są rozłożone nierównomiernie: uprzywilejowany jest w tym zakresie Szczecin, gdzie na 10.000 mieszkańców przypada ponad 85 łóżek, a jego przeciwieństwo stanowią powiaty drawski, policki i szczecinecki, w których przypada 25 łóżek na 10.000 mieszkańców.

W polskiej części regionu znajdują się 54 sanatoria i szpitale uzdrowiskowe oraz 11 zakładów przyrodoleczniczych. Sanatoria nad Bałtykiem, to: Świnoujście, Kołobrzeg i Kamień Pomorski, a w głębi województwa Połczyn Zdrój w powiecie świdwińskim oraz Nowe Czarnowo w powiecie gryfińskim.

W województwie zachodniopomorskim w każdej gminie znajdują się placówki opieki społecznej. Wspierają one w dużym stopniu mieszkańców gmin wiejskich w centralnej i południowo zachodniej części województwa, którzy w przeszłości osiągnęli dochody pracując w państwowych gospodarstwach rolnych a wraz z ich likwidacją utracili w źródło utrzymania. W dłuższej perspektywie czasowej opieka społeczna nie może być dla tych ludzi podstawą egzystencji. Organizowane przez gminy z pomocą funduszy rządowych prace interwencyjne też nie rozwiązują tego problemu. Jedynie celowe przeszkalanie i podwyższanie kwalifikacji i stworzenie miejsca pracy blisko miejsca zamieszkania może tym ludziom poprawić ich sytuację i skierować środki pomocy społecznej do ludzi faktycznie potrzebujących.

Pomimo tego, iż w polskiej części regionu utrzymuje się korzystny socjalnie model rodziny wielopokoleniowej, rośnie jednak zapotrzebowanie na miejsca w domach opieki społecznej i domach spokojnej starości. Pomoc stacjonarna dla ludzi starszych i przewlekle chorych oferuje 41 ośrodków na terenie całego województwa.

3.4.2. Oświata i kultura

3.4.2.1. Praca z młodzieżą

Ważnym celem politycznym rozwoju regionalnego musi być staranie idące w kierunku zmotywowania młodego pokolenia zamieszkującego Region, a w szczególności charakterystyczne dla niego obszary wiejskie, żeby świadomie wybierało ten Region za swoje miejsce zamieszkania. Tylko tak można zapobiec starzeniu się i wyludnieniu regionu oraz zregenerować regionalne siły innowacyjne. Obecnie oferta placówek do pracy z młodzieżą, nie licząc pojedynczych przypadków, jest niewystarczająca zarówno ilościowo jak i jakościowo.

Pracę z młodzieżą należy też realizować w skali ponadregionalnej, przy czym powinna ona wspierać połączenie między kształceniem a pracą. Oznacza to, że do pracy z młodzieżą potrzebne są również miejsca spotkań (pomieszczenia konferencyjne, w których odbywają się kursy), włącznie z miejscami noclegowymi. Właśnie na polsko – niemieckim pograniczu placówki tego rodzaju odgrywają ważną rolę. Dla tych placówek jest ważne, aby posiadały optymalny z punktu widzenia młodych ludzi dojazd, tzn. warunkiem podstawowym jest bezpieczny dojazd drogą dla rowerów. Gdy lokalizacja ma miejsce w pobliżu granicy, należy zatroszczyć się o odpowiednią infrastrukturę do jej przekraczania z obu stron. W tym zakresie występują obecnie duże braki.

Do zadań pracy z młodzieżą należą także **schroniska młodzieżowe**, które jak wyżej opisano, można adoptować na stale funkcjonujące placówki spotkań. Do tej pory sieć schronisk młodzieżowych w Regionie nie jest jeszcze dostatecznie rozbudowana.

3.4.2.2. Oświata i wychowanie

Oświata i wychowanie stają się kluczowym czynnikiem długotrwałego rozwoju regionu. Realizując reformę oświaty w Polsce, powiatom, miastom i gminom przekazano prawie całkowitą odpowiedzialność za szkolnictwo. W ten sposób są one w stanie same przygotować przystosowane programy edukacyjne zgodnie z regionalnymi warunkami. Proces ten ma charakter długoterminowy i zależy w głównej mierze od tego, czy powiaty i gminy otrzymają odpowiednie środki finansowe na jego realizację.

Dwujęzyczność jest z tego względu nieodzownym instrumentem Regionu pozwalającym sprostać konkurencji w Europie. Na dzień dzisiejszy polskiego jako drugiego języka obcego naucza się tylko w kilku szkołach. Możliwości te muszą koniecznie zostać rozszerzone.

Branżowe profilowanie **szkół zawodowych** Regionu jest ważną odpowiedzią na zainteresowania młodzieży. Zorientowane na przyszłość, innowacyjne kierunki kształcenia pozwolą zatrzymać w Regionie młodzież i jej siły innowacyjne.

Uwzględniając klasę zerową, a więc faktycznie pierwszą klasę szkoły podstawowej, to 16 do 63% dzieci w wieku między 3 a 6 lat ma w województwie zachodniopomorskim zapewnianą opiekę przedszkolną. Najniższy stopień dzieci uczęszczających do przedszkoli odnotowuje się w biednych gminach rolniczych w centralnej i południowej części województwa, a najwyższy w dużych miastach. Żłobki całkowicie znikły z otoczenia miast. Jeżeli chce się przezwyciężyć kryzys zatrudnienia wśród kobiet, powinno się w planach gmin w latach przyszłych wspierać utrzymanie, a może nawet rozwój obu form opieki nad dziećmi.

W województwie zachodniopomorskim niewystarczające jest wyposażenie w obiekty sportowe, szczególnie dla sportu masowego i ruchu amatorskiego. W planach gmin projekty takie nie są w chwili obecnej priorytetowe, ponieważ brak jest środków finansowych.

3.5. Infrastruktura techniczna

Telekomunikacja:

W ostatnich latach w niemieckiej części Regionu w krótkim czasie osiągnięto względnie dobry stan. Wszystkie regiony są obecnie w pełni zintegrowane w system telefonii stacjonarnej; telefonia komórkowa i usługi sieci szerokopasmowych pracujące w normie ISDN są dostępne niemalże na całej powierzchni Regionu.

W Województwie Zachodniopomorskim dokonano poważnych inwestycji w branży telekomunikacyjnej. Oprócz tego funkcjonują trzy systemy telefonii komórkowej.

Zaopatrzenie w energię:

W części niemieckiej Regionu zapewnione jest zaopatrzenie gospodarstw domowych, użytkowników publicznych i komercyjnych w energię elektryczną, a infrastruktura poddawana jest obecnie rozbudowie stosownej do istniejących potrzeb. W ten sposób dostarczanie energii zapewnione jest długofalowo.

W polskiej części Regionu zaopatrzenie w energię zapewnia Zespół Elektrowni Dolna Odra z elektrownią w Nowym Czarnowie, Pomorzaniech i Szczecinie (Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A., Zakład Energetyczny Dolna Odra S.A.) a także przez Zakłady Energetyczne w Koszalinie. Zespół elektrowni Dolna Odra uchodzi za piąty co do wielkości w Polsce. Pracuje on na bazie węgla kamiennego. W ostatnich latach przeprowadzono wielostronne inwestycje poprawiające sytuację związaną z emisją zanieczyszczeń przez elektrownie.

Dodatkowym źródłem zaopatrzenia w energię elektryczną w polskiej części Regionu będzie linia wysokiego napięcia pod dnem Bałtyku, z Karlshamn w Szwecji do Duninowa koło Koszalina.

Oprócz przebudowy linii wysokiego napięcia w polskiej części Regionu niezbędna jest rozbudowa sieci lokalnych, zwłaszcza w gminach nadmorskich, gdzie w ostatnich latach występuje deficyt energii elektrycznej spowodowany brakami w podstawowej infrastrukturze.

Ze względu na niską gęstość zaludnienia należy liczyć się w przyszłości z tym, że w zaopatrzeniu w energię większe znaczenie będą miały zdecentralizowane rozwiązania indywidualne. Wykorzystanie takich form energetycznych na zaawansowanym poziomie technologicznym może stać się symbolem Regionu.

Zaopatrzenie w wodę / utylizacja ścieków

Stopień podłączenia do centralnej sieci wodociągowej jest w Regionie wysoki. Sporadycznie gminy położone zwłaszcza peryferyjnie zaopatrują się z własnych studni.

Generalnym problemem jest osiągnięcie odpowiedniego ilościowo (szczególnie latem) i jakościowo (przestarzałe urządzenia) zaopatrzenia w wodę pitną gmin.

W wiejskich obszarach Polski, szczególnie w powiatach: Pyrzyce, Choszczno, Świdwin, Drawsko zaopatrzenie w wodę pitną jest poważnym problemem. Urządzenia wodociągowe i przesyłowe są w złym stanie. Niezbędne jest wdrożenie intensywnych działań poprawiających sytuację.

Celem ochrony rezerw wód gruntowych wydziela się planistyczne obszary priorytetowe (strefy ochrony ujścia stopnia I do III) oraz obszary zastrzeżone w celu ochrony wód, a granice istniejących poddawane są obecnie rewizji. Oprócz tego z myślą o długoterminowej ochronie rezerw wody pitnej wyznacza się obszary szczególnej troski.

W **gospodarce ściekowej** stopień przyłączy do kanalizacji zbiorczej po stronie niemieckiej w miejscowościach centralnych i ich najbliższych okolicach został stopniowo podwyższony i prace w kolejnych latach będą kontynuowane zgodnie z programami inwestycyjnymi spółek wodnych. W kilku wiejskich regionach przewiduje się jednak, że na razie nie nastąpi podłączenie do kanalizacji zbiorczej, niezbędne będą rozwiązania lokalne, przyjazne środowisku.

W zakresie gospodarki ściekowej po stronie polskiej w ostatnich latach zrealizowano kilka ważnych inwestycji. Dzięki budowie nowych oczyszczalni w dużej części województwa zachodniopomorskiego sytuacja uległa wyraźnej poprawie. Proces przygotowania dalszych inwestycji jest w toku. W opracowaniu są także dalsze koncepcje długoterminowego zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej dla Szczecina.

W większości gmin polskiej części Regionu POMERANIA niewystarczające rozwiązanie kwestii gospodarki ściekowej jest jednym z najważniejszych problemów w zakresie polityki komunalnej.

Dotyczy to zarówno zdolności przerobu jak i stanu technicznego oczyszczalni ścieków oraz występujących braków sieci kanalizacyjnych. Bez wątpienia stopniowa poprawa sytuacji jest jednym z najważniejszych zadań, sam ten proces wymaga poważnych nakładów finansowych.

Ochrona przeciwpowodziowa

Ochrona przeciwpowodziowa jest ważnym problemem zarówno na wybrzeżu bałtyckim i nad płytkimi zatokami oraz nad zalewem jak również na śródlądziu nad Odrą. W obszarze nadmorskim zagrożonym powodzią (ok. 90.000 ha) żyje na Pomorzu Przednim ok. 15 % ludności. Na śródlądziu ochrona przeciwpowodziowa ma znaczenie przede wszystkim dla gmin położonych nad Odrą po polskiej i niemieckiej stronie granicy, tzn. w powiatach: myśliborskim, gryfińskim, Barnim i Uckermark. Ogólnie znalezienie takiego sposobu rozwiązania tych problemów, który nie naruszałby interesów narodowych, rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska i warunków życia mieszkańców, a następnie jego stopniowe wdrażanie, jest ważnym zadaniem dla współpracy polsko – niemieckiej w dziedzinie ochrony środowiska i gospodarki przestrzennej dla całej zlewni Odry, która znajdującej się w prawie 90% na terytorium Polski. W ramach tych działań w odpowiednim czasie pojawi się dyskusja, w jakich obszarach po obu stronach granicy korzystne będzie lokalizowanie dodatkowej powierzchni retencyjnej.

Obecne prace ochrony przed powodzią koncentrują się nad Odrą na naprawach wałów i usuwaniu szkód spowodowanych powodzią w 1997 roku. W celu długofalowego rozwoju rząd Brandenburgii opracował tzw. „Program Odra“, który przewiduje inwestycje w infrastrukturze do roku 2010 na różne cele w najbliższym sąsiedztwie Odry.

W polskiej części Regionu istnieje rozpatrzony przez rząd i poparty przez władze wszystkich nadodrzańskich województw „Program dla Odry 2006” przewidujący kompleksowe zagospodarowanie Odry pod względem ochrony przeciwpowodziowej, transportowym i ekologicznym, ze szczególnym zwróceniem uwagi na budowę zbiorników retencyjnych i umocnień przeciwpowodziowych w górnym biegu rzeki, czyli tam, gdzie tworzy się fala powodziowa. Realizacja tego programu wymaga znacznych środków finansowych. Współpraca i wsparcie niemieckich partnerów mogłyby być pomocne przy przeprowadzaniu tego programu.

Utylizacja i gospodarka odpadami

Organizacja gospodarki odpadami po stronie niemieckiej leży w gestii powiatów ziemskich i grodzkich jako gremiów zobowiązanych ustawowo do usuwania odpadów. Częściowo na terenie Regionu w celu uporania się z tym zadaniem zawiązано związki celowe. Składowanie odpadów komunalnych odbywa się na starannie zmodernizowanych w ostatnich latach wysypiskach, które posiadają odpowiednie parametry techniczne. Oprócz tego istnieje szereg specjalistycznych obiektów do sortowania, przygotowania, utylizacji i składowanie przejściowego oraz przerobu mechanicznego, chemicznie-fizycznego, biologicznego czy termicznego odpadów najrozmaitszego rodzaju.

W polskiej części Regionu gospodarka odpadami przemysłowymi i komunalnymi przedstawia poważny problem, który w nadchodzących latach będzie ważnym punktem działania wśród inwestycji podejmowanych na poziomie komunalnym. Z powstających odpadów przerabianych jest tylko ok. 15%. Obecnie w województwie funkcjonują 84 wysypiska komunalne. Czarna liczba nielegalnie

użytkowanych wysypisk odpadów z gospodarstw domowych jest prawdopodobnie znaczna. W wielu przypadkach są one źródłem poważnych zagrożeń środowiska (składowanie substancji agrochemicznych itp.)

Poważnym problemem obok odpadów komunalnych są przede wszystkim odpady przemysłowe, które powstają w zakładach przemysłowych oraz obiektach publicznych. W związku z tym koncepcji gospodarki odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego, która koniecznie musi zostać opracowana, należy uwzględnić aspekty transgraniczne.

Zagospodarowanie zdegradowanych terenów opuszczonych przez wojsko

W polskiej części Regionu zagospodarowanie terenów opuszczonych przez wojsko, przede wszystkim przez armię rosyjską, nadal stanowi poważny problem. W Stargardzie Szczecińskim–Kłuczewie, Chojnie, Kołobrzegu i Śniatowie koło Kamienia Pomorskiego istniały lotniska wojskowe, w Świnoujściu baza okrętów wojennych, w Bornem Sulinowie i Kłominie poligon wojskowy i duże koszary. Szpitale i obiekty mieszkalne zajmowane przez armię rosyjską znajdowały się w Szczecinie, Białogardzie, Szczecinku. Po wyjściu armii rosyjskiej głównym zadaniem władz państwowych i samorządowych było ekologiczne zabezpieczenie tych mocno zanieczyszczonych terenów, na co przeznaczone zostały duże fundusze państwowe. Adaptacja i zagospodarowanie opuszczonych obiektów zostało natomiast powierzone gminom, którym do tej pory tylko częściowo udało się uporać się z tym zadaniem.

3.6. Komunikacja i infrastruktura komunikacyjna

3.6.1. Ponadregionalne powiązania Regionu z europejskim systemem komunikacyjnym

Nadrzędnym celem europejskich planów rozwoju komunikacji jest umacnianie i integracja rynku europejskiego.

Na bazie głównej sieci komunikacyjnej dróg i linii kolejowych ukształtowały się w obrębie Regionu oraz pomiędzy regionem i innymi europejskimi strukturami gospodarczymi, w związku z nimi, względnie jako część sieci europejskich, określone (ponadregionalne) osie komunikacyjne.

Tabela 4: Ponadregionalne osie komunikacyjne na kierunkach północ-południe oraz zachód-wschód

Oś komunikacyjna	Rodzaj transportu	Ważniejsze punkty osi komunikacyjnych
Północ 1	drogowy	<ul style="list-style-type: none"> południowa Szwecja – Trelleborg – Sassnitz – B96 – B96n – A20 – A11 – [Berlin - A10], południowa Szwecja – Trelleborg – Sassnitz – B96 – [Neubrandenburg – Berlin]
	kolejowy	<ul style="list-style-type: none"> południowa Szwecja – Sassnitz – Stralsund – Greifswald – Anklam – Pasewalk – Prenzlau – [Berlin], południowa Szwecja – Sassnitz – Stralsund – Grimmen [Neubrandenburg – Neustrelitz – Berlin]

Północ 2	drogowy	<ul style="list-style-type: none"> Malmö/Ystad – Świnoujście – Szczecin – Pyrzyce – [Gorzów - Zielona Góra - Poznań] Malmö/Ystad – Świnoujście – Szczecin – polska droga krajowa nr 3 (projektowana A3) Pyrzyce – Lipiany [Gorzów – Zielona Góra – Legnica – Jelenia Góra – Praga] Malmö/Ystad – Świnoujście - Szczecin – [Berlin] Malmö/Ystad – Świnoujście – Goleniów – Szczecin – Gryfino – [Kostrzyn – Zielona Góra – Jelenia Góra]
	kolejowy	<ul style="list-style-type: none"> Ystad – Świnoujście – Szczecin – Gryfino – [Kostrzyn – Zielona Góra – Wrocław] Ystad – Świnoujście – Szczecin – Stargard – [Krzyż – Poznań]
	wodny	<ul style="list-style-type: none"> Świnoujście – Szczecin – Gryfino – [Kostrzyn – Wrocław]
Zachód 1	drogowy	<ul style="list-style-type: none"> A20 – polska droga krajowa nr 10 [Stargard – Wałcz]
	kolejowy	<ul style="list-style-type: none"> [Hamburg Schwerin - Neubrandenburg] – Pasewalk - Szczecin- Stargard Szcz. – [Poznań]
Zachód 2	drogowy	<ul style="list-style-type: none"> A11 – [Berlin] – Szczecin – droga krajowa nr 6 – Goleniów - Nowogard – Koszalin - [Słupsk]
	kolejowy	<ul style="list-style-type: none"> [Berlin] – Bernau – Eberswalde – Angermünde – Szczecin – Goleniów – Nowogard – Koszalin - [Słupsk] Szczecin – Stargard – Koszalin - [Słupsk]
	wodny	<ul style="list-style-type: none"> [Berlin] – Eberswalde – Schwedt – Szczecin – Świnoujście

Sieć dróg komunikacyjnych Regionu ze względu na eksponowane położenie w centrum Europy, a w szczególności ze względu na rozwój gospodarczy w rejonie Morza Bałtyckiego, wymaga znacznego wzmocnienia. Stabilne ponadregionalne połączenia komunikacyjne istnieją przede wszystkim na kierunku północ-południe, podczas gdy ponadregionalne osie komunikacyjne na kierunku zachód-wschód wykazują jeszcze małą zdolność w zaspokajaniu potrzeb istniejącego i oczekiwanego natężenia ruchu. Konieczne jest tworzenie w Regionie, a przede wszystkim w relacji wschód-zachód w obrębie granicznym polsko-niemieckim, gęstszych sieci transgranicznej infrastruktury drogowej i kolejowej, przy włączeniu środków komunikacji wodnej, a także wzmocnienie powiązań północ-południe w głębi polskiej jego części.

Całościowe rozpatrywanie osi komunikacyjnych dla transportu dużej masy towarowej i sieci dróg komunikacyjnych na obszarze Regionu, wyraźnie wskazuje na centralne położenie głównego ośrodka gospodarczego Szczecina.—Zurbanizowany obszar Szczecina obejmuje ok. 70% potencjału gospodarczego całego województwa. Miasto Szczecin jest przy tym ważnym węzłem komunikacji kolejowej, drogowej i lotniczej, a razem ze Świnoujściem i Policami, również żeglugi dalekomorskiej, przybrzeżnej i śródlądowej. Równocześnie jest ono centrum międzynarodowej i transgranicznej współpracy, która jest intensyfikowana poprzez oś komunikacyjną Berlin-Szczecin. Drugim istotnym i komplementarnym węzłem komunikacyjnym jest Koszalin, a na poziomie regionalnym Stargard Szczeciński i Świnoujście. Centrum wspierającym jest Myślibórz.

Niemiecka część Regionu posiada węzły osi komunikacyjnych w rejonie Stralsund-Greifswald-Grimmen i Pasewalk-Prenzlau.

Rysunek 18: Ważne osie transportowe i przejścia graniczne na obszarze pogranicza Województwa Zachodniopomorskiego i krajów związkowych Meklemburgia - Pomorze Przednie i Brandenburgia

3.6.2. Wewnętrzna infrastruktura komunikacyjna

Osie regionalne uzupełniają osie ponadregionalne i zapewniają przy tym połączenia między wewnętrznymi centrami gospodarczymi. Realizują one ważne funkcje dostępności regionu, czyli w znaczący sposób przyczyniają się do wewnętrznego rozwoju gospodarczego Regionu.

Tabela 5 Regionalne osie komunikacyjne w kierunku Północ-Południe i Zachód-Wschód

Oś komunikacyjna	Rodzaj transportu	Ważniejsze punkty osi komunikacyjnych
RW1	drogowy, kolejowy	• Ribnitz Damgarten - Stralsund - Greifswald, - Anklam - Pasewalk –Szczecin – Stargard
	droga wodna	• Stralsund – Wolgast - Anklam – Ueckermünde - Nowe Warpno – Szczecin
RW2	drogowy kolejowy (nie bezpośrednio)	• Greifswald – Wolgast/Anklam – Ahlbeck - Świnoujście – Kamień Pomorski – Trzebiatów – Kołobrzeg
	droga wodna	• Stralsund – Wolgast - Świnoujście – Dziwnów – Kołobrzeg - Darłowo
RW3	Droga linia kolejowa	• Berlin – Eberswalde - Schwedt - Szczecin – Goleniów – Koszalin
	droga wodna	• Berlin – Eberswalde – Hohensaaten – Widuchowa – Gryfino – Szczecin - Świnoujście
RW4	Droga linia kolejowa	• Szczecin – Stargard – Czaplnek – Szczecinek

RN1	Droga	• Sassnitz – Stralsund – Greifswald - Anklam - Pasewalk – Prenzlau – Berlin
RN2	Droga linia kolejowa	• Kołobrzeg – Koszalin - Człuchów / Bydgoszcz
RN3	droga	• Kołobrzeg – Koszalin – Szczecinek / Piła – Poznań
RN4	Droga linia kolejowa	• Świnoujście – Szczecin - Gryfino
	droga wodna	• Świnoujście – Szczecin – Gryfino – Schwedt

3.6.2.1. Sieć drogowa

Szczególne znaczenie dla regionalnego zagospodarowania zarówno ośrodków miejskich jak i obszarów wiejskich oraz również dla ponadregionalnej dostępności Regionu POMERANIA ma związany z drogami transport towarowy i osobowy.

Sieć drogowa Euroregionu Pomerania nie może być obecnie traktowana jako równoważnościowa i jednorodna. Podczas gdy niemiecka sieć dróg od roku 1989 uległa poprawie jakościowej oraz pod względem przepustowości, rozbudowa polskiej sieci drogowej w ostatnich latach nastąpiła tylko w pojedynczych i najważniejszych miejscach. Ogólnie polska sieć drogowa wykazuje jeszcze braki pod względem stanu, przepustowości i gęstości dróg o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.-

Budowa objazdów miast i małych miejscowości ma zasadniczy wpływ na likwidację tych „wąskich gardeł” na głównych szlakach komunikacyjnych.

W ostatnich latach obok powiązań ponadregionalnych modernizowane są głównie odcinki dróg prowadzące do lądowych przejść granicznych w rejonie Szczecina, Cedyni i Chojny. Problemem do rozwiązania jest budowa stałej, lądowej przeprawy przez rzekę Świnę w Świnoujściu, gdzie lokalna inicjatywa obywatelska i samorządowa na rzecz tego przedsięwzięcia zdaje się przynosić dobre rezultaty. Budowa tunelu łączącego wyspy Uznam i Wolin wraz z poszerzeniem i przebudową drogi nr 3 przez Woliński Park Narodowy wydatnie poprawi połączenie komunikacyjne między Świnoujściem a Szczecinem na tym odcinku regionalnej osi północ-południe.

3.6.2.2. Sieć kolejowa

Sieć kolejowa w Regionie przebiega w dużej mierze wzdłuż głównych osi ponadregionalnych. Połączenia kolejowe o najważniejszym znaczeniu przebiega od Skanii przez Berlin i od Skanii poprzez Świnoujście i Szczecin do Europy Południowej. W ruchu kolejowym oddziaływanie podziałów w obrębie Regionu jest wyraźne. Nie istnieje transgraniczna gęsta sieć połączeń kolejowych, połączenia istnieją tylko poprzez węzły Grambow-Szczecin i Tantow-Szczecin (obydwa to graniczne przejścia kolejowe między Niemcami a Polską) i poprzez połączenia promowe Sassnitz-Trelleborg i Świnoujście-Ystad.

Sieć kolejowa na terenie województwa zachodniopomorskiego jest wystarczająco gęsto rozbudowana, jednakże stan urządzeń torowych i części nadziemnej jest niedostateczny, w związku z tym szybkość przejazdów z reguły jest bardzo mała. Z ok. 1.660km długości sieci lokalnej, tylko ok. 625 km można określić jako znajdujące się w dobrym stanie technicznym.

Linie kolejowe wymagają modernizacji i bardziej efektywnego wykorzystania.

W Regionie, podobnie jak ma to miejsce z drogami kołowymi, w pierwszej kolejności powinna być rozbudowana również sieć kolejowa w relacji zachód-wschód. Połączenia wschód-zachód istnieją tylko przez:

- [Hamburg] - Stralsund - Pasewalk - Szczecin
- [Schwerin - Güstrow - Neubrandenburg] - Pasewalk - Szczecin
- [Berlin] - Angermünde – Szczecin
- [Berlin] – Szczecin – Goleniów – Gryfice - Kołobrzeg

Połączenie kolejowe między wyspami Uznam i Wolin może być zrealizowane w wyniku budowy tunelu pod Świną i wydzielenia jednego pasa ruchu dla linii kolejowej. Dyrekcje Polskich Kolei Państwowych i kolei regionalnych na wyspie Uznam zgłosiły już zainteresowanie dla tego przedsięwzięcia w fazie wstępnych prac projektowych tunelu.

Konieczne przedsięwzięcia dla podniesienia sprawności infrastruktury kolejowej z dotyczą przede wszystkim następujących aspektów:

- rozbudowy i modernizacji ważnych ponadregionalnych dróg transportu towarowego i osobowego,
- podniesienie prędkości na odcinkach kolejowych w celu włączenia do europejskiej sieci kolei szybkich,
- polepszenia i utrzymania połączeń kolejowych ośrodków gospodarczych i portów,
- rozbudowy regionalnych linii kolejowych dla połączenia turystycznych i gospodarczych centrów zamiast ich zamykania,

3.6.2.3. Transport lotniczy

W polsko-niemieckiej części Regionu istnieje cały szereg lotnisk i portów lotniczych, które w przeważającej części mają znaczenie regionalne. Międzynarodowe połączenia lotnicze istnieją tylko poprzez port lotniczy Szczecin/Goleniów, który wymaga dalszej rozbudowy. Znaczenie ponadregionalne ma lotnisko Heringsdorf (Garz). W bezpośrednim otoczeniu Regionu znajdują się jednak dalsze większe porty lotnicze z połączeniami międzynarodowymi jak Berlin i Poznań. Dla regionalnego ruchu lotniczego Regionu oferują swoje usługi takie lotniska, jak np. Barth, Eberswalde–Finowfurt, Szczecin–Dąbie. Te lotniska komunikacyjne posiadają częściowo warunki infrastrukturalne dla lotniczego transportu towarów.

W przyszłości rozwój gospodarczy wygeneruje potrzebę budowy mniejszych lotnisk dla małych samolotów pasażerskich i transportowych obsługujących ośrodki regionalne. W Szczecinie przewiduje się przekształcenie istniejącego lotniska sportowego w lotnisko komunikacyjne z towarzyszącą infrastrukturą hotelową i handlową.

Podobne lotnisko powinien mieć po stronie polskiej także Koszalin. Należy również nadal rozważać możliwość przeznaczenia do celów komunikacyjnych części dawnych, opuszczonych lotnisk wojskowych.

3.6.2.4. Sieć dróg wodnych i porty

Sieć dróg wodnych Regionu określona jest w głównych zarysach przez wodne drogi śródlądowe: drogę wodną Odry, Hohensaaten-Friedrichsthaler i kanał Odra-Havela oraz przez Morze Bałtyckie i wody Zalewu Szczecińskiego.

Poprzez śródlądowe drogi wodne i porty Świnoujście, Police, Szczecin, Widuchowa, Bielinek, Schwedt i Eberswalde region połączony jest z Berlinem i przemysłowymi regionami na zachodzie Niemiec.

Z portów Sassnitz/Mukran, Stralsund, Greifswald, Wolgast, Ueckermünde-Berndshof, Szczecin, Świnoujście, Police, Kołobrzeg istnieją połączenia tranzytowe przez Morze Bałtyckie pomiędzy Europą kontynentalną, Skandynawią i krajami Pribałtyki. Niedoceniana jest rola transportowa portów w Kołobrzegu i Darłowie, które dysponują rezerwami terenowymi i niewykorzystanym potencjałem przeładunkowym. Port w Kołobrzegu pełni także okresowo (w sezonie letnim) rolę portu pasażerskiego dla turystów odwiedzających Bornholm.

Tym samym istnieje duży potencjał rozwojowy międzynarodowej żeglugi pełnomorskiej, żeglugi śródlądowej oraz związanej żeglugi morsko-rzecznej. Popyt na przewozu drogami wodnymi śródlądowymi jest w porównaniu z przewozami lądowymi samochodowymi i kolejowymi niewielki. W kontekście kombinowanych przewozów morsko – rzecznych i multimodalnych można wspierać potencjał dróg wodnych śródlądowych. Należy podjąć działania w celu przystosowania rzeki Odry do funkcji transportowych wraz z włączeniem w jednolity system dróg wodnych i śródlądowych oraz przewidzieć np.:

- Utrzymanie, rozbudowę i dostosowanie torów wodnych na Zalewie Szczecińskim, na Odrze i na drodze wodnej Odry – Haveli,
- Budowę i rozbudowę nowych portów rzecznych.

Do rozbudowy nadają się poza tym połączenia transportowe na Odrze i wycieczkowe na Zalewie Szczecińskim i między miejscowościami na wybrzeżu Bałtyku oraz wodach śródlądowych.

3.6.2.5. Przejścia graniczne, graniczne punkty kontrolne

Ruch wewnątrz Regionu odbywa się przez 17 przejść granicznych pomiędzy Niemcami a Polską. Znaczenie dla transportu drogowego mają przy tym tylko przejścia graniczne Linken – Lubieszyn, Pomellen – Kołbaskowo i Schwedt – Krajnik Dolny.

Tabela 6: Przejścia graniczne pomiędzy Niemcami a Polską w Regionie Pomerania

Przejście	Przeznaczenie
Ahlbeck – Świnoujście	dla pieszych i rowerzystów (planowany autobus liniowy i ruch kolejowy)
Garz - Świnoujście (planowane)	dla pieszych, autobusów i rowerzystów (w drugim etapie samochody osobowe)
Altwarp – Nowe Warpno	Morskie przejście graniczne, promy dla pieszych i rowerzystów (planowane samochody osobowe)
Hintersee – Dobieszczyn (planowane)	dla pieszych, rowerzystów i autobusów (w drugim etapie samochody osobowe)
Blankensee – Buk	Drogowe przejście graniczne - mały ruch graniczny*
Linken – Lubieszyn	Drogowe przejście graniczne, samochody osobowe i ciężarowe
Grambow – Szczecin	Kolejowe przejście graniczne
Schwennenz – Bobolin	Drogowe przejście graniczne - mały ruch graniczny*
Pomellen – Kołbaskowo	Drogowe przejście graniczne, samochody osobowe i ciężarowe
Tantow – Szczecin	Kolejowe przejście graniczne
Rosow – Rosówek	Drogowe przejście graniczne, dla pieszych, rowerzystów, samochodów osobowych i autobusów

Mescherin – Gryfino	Drogowe przejście graniczne (most) - mały ruch graniczny*
Mescherin – Gryfino	Rzeczne przejście graniczne, również transport towarowy
Gartz – Widuchowa	Rzeczne przejście graniczne, również transport towarowy
Schwedt – Krajnik Dolny	drogowe przejście graniczne (most), samochody osobowe i ciężarowe
Hohenwutzen – Osinów Dolny**	drogowe przejście graniczne (most), dla pieszych, rowerzystów, samochodów osobowych (planowane samochody ciężarowe i autobusy)
Hohensaaten – Osinów Dolny**	Rzeczne przejście graniczne, również transport towarowy

* dla mieszkańców gmin i miast wymienionych w umowie o małym ruchu granicznym (pas ok. 15 km po obu stronach granicy)

** przejście graniczne pomiędzy Regionem (po stronie polskiej) i Euroregionem Pro Europa Viadrina (po stronie niemieckiej)

Coraz większe natężenie ruchu zarówno towarowego jak i osobowego prowadzi na przejściach granicznych coraz częściej do przeciążeń a tym samym do za długich czasów oczekiwania na odprawę.

3.6.2.6. Rozwój sieci transportowej

Pod względem dalszego rozwoju ponadregionalnej infrastruktury transportowej istotna jest funkcja Regionu jako regionu tranzytowego. Region stanowi element łączący pomiędzy Skandynawią a Europą Wschodnią i Środkową. Wraz z rosnącą integracją państw europejskich będzie wzrastało jego znaczenie również dla transportu wschód-zachód, szczególnie pomiędzy państwami Nadbałtyckimi a Europą Zachodnią.

Zaletą Regionu jest istnienie 3 gałęzi transportu. Polepszenie jakości sieci kolejowej i jej dostosowanie do europejskich sieci szybkich kolei podniesie konkurencyjność kolei w stosunku do transportu kołowego. Rozbudowa dróg wodnych Odry i Hohensaaten-Friedrichsthal zwiększy żeglowność śródlądowych dróg wodnych i umożliwi wprowadzenie do eksploatacji statków o większej ładowności. Tendencje rozwojowe np. w transporcie kontenerowym na statkach żeglugi śródlądowej rozszerzą zdolność ich używania. Bezwzględnie konieczna jest jednak rozbudowa sieci dróg po polskiej stronie dla transportu tranzytowego i wewnętrznego.

Region oferuje nie tylko korzystne połączenia tranzytowe w obrębie Europy. Przez połączenie centrów gospodarczych i miejskich Regionu przez wydajne regionalne osie transportowe z ponadregionalnymi, a tym samym z najważniejszymi, europejskimi ośrodkami gospodarczymi będzie wzrastał gospodarczy rozwój Regionu.

Otwarcie dalszych przejść granicznych dla ruchu towarowego i ruchu samochodów osobowych, rozbudowa istniejących przejść granicznych oraz dalsza rozbudowa sieci dróg w kierunku zachód-wschód służą dalszemu rozwojowi transportu szczególnie pomiędzy Niemcami a Polską, a tym samym transgranicznemu rozwojowi gospodarczemu Regionu.

4. Analiza SWOT obszaru przygranicznego krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia i województwa zachodniopomorskiego

Mocne strony	Słabe strony	Szansy	Ryzyka
Położenie geograficzne, struktura przestrzenna			
<ul style="list-style-type: none"> Geograficzna bliskość zarówno do tradycyjnych dużych rynków europejskich, jak również do nowych rynków w rejonie Morza Bałtyckiego przez rozszerzenie UE położenie Regionu zmieni się ze skrajnego w UE na centralne szybkie bezpośrednie połączenie drogowo/kolejowe z centrami ponadregionalnymi z Berlinem i Szczecinem centrum urbanistyczne w obszarze Szczecina spełnia funkcję ponadregionalną z częścią funkcji metropolii wyraźna oś północ-południe przechodząca z drogi morskiej w trasy równoległe do Odry 	<ul style="list-style-type: none"> wysoki udział ruchu tranzytowego wzdłuż osi ponadregionalnych z obszaru metropolii Berlina i Polski centralnej do rynków bałtyckich a przez port morski do terenów turystycznych nad Morzem Bałtyckim rozproszona struktura osadnicza utrudnia zapewnienie odpowiedniego zaopatrzenia ludności w towary i usługi ściśle powiązane obszary wokół Szczecina i Koszalina tworzą tylko dwa centra urbanistyczne w regionie, które mogą wykonywać funkcje wspierające peryferyjne położenie z punktu widzenia rynku polskiego i niemieckiego oś wschód-zachód w porównaniu do osi północ-południe niedostatecznie rozwinięta 	<ul style="list-style-type: none"> dzięki centralnemu położeniu w poszerzonej Europie region stanie się centralnym punktem przeładunkowym dla transportu towarowego i osobowego; szansa na rozwój logistyki w układzie woda – droga kolej jako gałąź gospodarki określająca strukturę przedsiębiorstwa mogą z powodu centralnego położenia rynkowego osiągać optymalne korzyści z rozwoju europejskiego impulsy rozwojowe z rozwoju ponadregionalnego centrum jakim jest Szczecin i stolicy Niemiec Berlina mogą być przenoszone w głąb regionu wzmocnienie trasy północ-południe przez A 3 i wschód – zachód przez A 20 może przyciągnąć impulsy rozwojowe do punktów węzłowych 	<ul style="list-style-type: none"> niskie koszty w Polsce i w Europie Wschodniej mogą prowadzić do zaostrzenia sytuacji konkurencyjnej przede wszystkim dla przedsiębiorstw ukierunkowanych na rynek wewnętrzny w zakresie produkcji wymagającej dużego nakładu pracy region pozostanie wyłącznie obszarem tranzytowym i może nie mieć żadnych własnych korzyści z rozwoju

Ludność			
<ul style="list-style-type: none"> • ludność jest dobrze zmotywowana i ma wysoki poziom wykształcenia (po stronie polskiej wyższy niż średnia krajowa) • oczekiwany lekki wzrost liczby ludności • wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym i ludzi młodych 	<ul style="list-style-type: none"> • małe zaludnienie na obszarach wiejskich • tendencje do starzenia się ludności na obszarach wiejskich • z powodu struktury wieku spada udział ludności w wieku produkcyjnym (wyraźnie na wsi) • migracja ludności w wieku produkcyjnym ze wsi do miast 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój przenoszony również do wiejskich części regionu, nowe szanse na udział w procesie pracy • powstają bodźce dla młodej ludności, do życia i pracy w rejonach wiejskich, ponieważ szanse ciągle się wyrównują 	<ul style="list-style-type: none"> • młoda, zdolna do pracy, mobilna ludność podąża do rozwijających się centrów miejskich • region dzieli się na prosperujący obszar w rejonie Szczecina, obszar powiązań gospodarczych z Berlinem i leżące bezpośrednio na wybrzeżu główne ośrodki turystyczne oraz na zacofane obszary wiejskie; powoduje to dalsze negatywne tendencje migracyjne • zagrożenie wyobcowaniem socjalnym w dzielnicach miast z wysokim bezrobociem
Gospodarka			
<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowana struktura tradycyjnych branż takich jak budowa statków, gospodarka portowa, przemysł spożywczy, wyroby rolnicze, usługi, budowa maszyn i pojazdów, przemysł drzewny, rzemiosło, przemysł chemiczny są strukturalnymi nośnikami rozwoju • istnieją ośrodki przemysłowe, które spełnią rolę kręgosłupa dla gospodarki regionu, przyciąga również kapitał zagraniczny • gospodarka, obok kilku dużych zakładów, funkcjonuje na bazie małych i średnich zakładów, w których może być aktywowany potencjał nowatorski • zmotywowany personel kierowniczy, dobrze wykształceni pracownicy wykwalifikowani i inżynierowie • wyraźny duch przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> • innowacyjne przedsiębiorstwa, to przeważnie małe zakłady nie posiadające wystarczająco dużo kapitału na rozwój i ekspansję • niski poziom technologiczny produkcji w wielu polskich zakładach; wyposażenie bazy materiałowej wymaga wymiany • mocna orientacja tradycyjnych małych zakładów na rynek wewnętrzny (udział eksportu wielu przedsiębiorstw bardzo mały) a tym samym małe szanse czerpania korzyści z dobrego położenia geograficznego • stosunkowo duży udział w zatrudnieniu w sektorze publicznym może prowadzić do problemów finansowych gmin • duży udział ludności wiejskiej i słabo wykwalifikowanej wśród osób bezrobotnych 	<ul style="list-style-type: none"> • nowy bodziec rozwojowy dla przedsiębiorstw logistycznych przez przedsięwzięcia infrastrukturalne takie jak np. A11-przedłużenie do Szczecina i dalej oraz rozbudowa A3/A20 • presja na racjonalizację z uwagi na konkurencyjność międzynarodową wspiera modernizację miejscowego, przestarzałego przemysłu; modernizacja ta jest skutecznie wspomagana przez kapitał zagraniczny • stabilizujące działanie przez współdziałanie przemysłu spożywczego, rolnictwa i handlu • wykorzystanie miejscowych zasobów ropy naftowej i gazu; wykorzystanie dla wsparcia miejscowego zaopatrzenia w energię; • rozwój transgranicznych powiązań/sieci pomiędzy miastami i 	<ul style="list-style-type: none"> • rozdzielenie rozwoju obszaru ściśle powiązanego ze Szczecinem, Berlinem i Wybrzeżem od rozwoju obszarów wiejskich • społeczna marginalizacja grup ludności z niskim poziomem wykształcenia ze względu na wymagania rynku pracy • przez dostęp przedsiębiorstw z terenów Polski i Europy Wschodniej na rynek wzrasta nacisk na racjonalizację przedsiębiorstw, która może być przyczyną wzrostu bezrobocia • redukcje w sektorze publicznym mogłyby prowadzić do wzrostu bezrobocia

<ul style="list-style-type: none"> międzynarodowa uwaga skierowana na Polskę z powodu zbliżającego się przyjęcia do UE (kandydat do wzrostu gospodarczego) 	<ul style="list-style-type: none"> główne zakłady stanowią zagrożenie dla niezależności gmin od decyzji przedsiębiorstw do przenoszenia siedzib niski poziom usług dla gospodarstw domowych, przedsiębiorstw gospodarczych i administracji publicznej po stronie polskiej monostruktury gospodarcze w niektórych gminach (np. Police) 	<p>przedsiębiorstwami</p> <ul style="list-style-type: none"> wsparcie dla przedsiębiorstw celem realizacji korzyści położenia w rejonie przygranicznym skupienie rozwoju gospodarczego na wyrobach wysokiej jakości, optymalizacja zarządzania kapitałem ryzyka dla wsparcia małych przedsięwzięć dalsze popieranie tych branż, które wykazują szczególnie wysoki stopień wzrostu (żywność, telekomunikacja, technologii informatycznych, turystyka) wzrost siły eksportu i umiędzynarodowienie działalności małych i średnich przedsiębiorstw wspieranie wewnątrzregionalnej kooperacji MSP 	
Badania naukowe i rozwój			
<ul style="list-style-type: none"> historycznie ugruntowana pozycja uniwersytetów i szkół wyższych przede wszystkim w Szczecinie i Greifswaldzie, dobra międzynarodowa pozycja konkurencyjna, w szczególności w zakresie biotechnologii i medycyny 	<ul style="list-style-type: none"> małe możliwości prowadzenia badań na południowych obszarach regionu małe i średnie przedsiębiorstwa w branżach nowoczesnej technologii za mało zorientowane na eksport małe i średnie przedsiębiorstwa nie posiadają prawie kapitału na badania i rozwój w porównaniu międzynarodowym liczba i wielkość przedsiębiorstw z zaawansowaną technologią za małą, aby przekroczyć krytyczną masę branży badania i rozwój trudności przy gospodarczym wykorzystaniu zdobyczy nauki 	<ul style="list-style-type: none"> połączenie badań i gospodarki staje się ważną zaletą w konkurencyjności trwałe strukturalne powiązanie pomiędzy przemysłem a nauką i badaniami do wspierania wdrożeń wyników w centrach przemysłowych; wykorzystanie możliwości współpracy w Euroregionie (model IDEON) zdobywanie dodatkowych środków publicznych i prywatnych dla badania i rozwój 	<ul style="list-style-type: none"> wyższe szanse kształcenia w centrach, przez to nierównomierny rozwój nowatorskie przedsiębiorstwa koncentrują się na obszarze związanym ze Szczecinem i Berlinem tendencja spadku poziomu wykształcenia w obszarach wiejskich spowodowałaby opuszczanie tych terenów przez przedsiębiorstwa zajmujące się badaniami i rozwojem
Infrastruktura techniczna, transport i logistyka			
<ul style="list-style-type: none"> dobre połączenie z trasami ponadregionalnymi dzięki położeniu nad Bałtykiem i Zalewem Szczecińskim 	<ul style="list-style-type: none"> jakość i częściowo przepustowość dróg i szlaków kolejowych jest niewystarczająca, szczególnie trasy ponadregionalne nie są w stanie 	<ul style="list-style-type: none"> utworzenie przedsiębiorstw przy nowych węzłach dróg tranzytowych rozszerzenie oferty logistycznej i znaczenia tej gałęzi gospodarki; 	<ul style="list-style-type: none"> większe obciążenie ruchem na drogach będzie pogarszać stan środowiska (powietrze, hałas) i jakość życia

<ul style="list-style-type: none"> • istnieje podstawowa multimodalna struktura różnych gałęzi transportu • istnieje podstawowa struktura portów morskich i rzecznych do udziału w wymianie regionalnej i ponadregionalnej • dobry regionalny system transportowy w głębi kraju, dobra dostępność miejscowości centralnych, • infrastruktura techniczna, szczególnie telekomunikacyjna, jest po stronie niemieckiej dobrej jakości 	<p>przyjąć zwiększonego ruchu; system dróg drugorzędnych wymaga remontu</p> <ul style="list-style-type: none"> • część infrastruktury zbyt małych rozmiarów; konieczna rozbudowa zgodnie z wymogami rozwoju • system obwodnic niewystarczający, przez to tworzenie się wąskich gardel w miastach na trasach ponadregionalnych • sieć kolei regionalnej przerezedzona • niewystarczająca oferta komunikacji publicznej w centralnych miejscowościach z obszarów wiejskich • Odra jako droga wodna nie jest uregulowana i przez to nie jest trwale wykorzystana • przejścia graniczne i dojazdy organizacyjnie i przepustowo są niewystarczające • infrastruktura komunalna po stronie polskiej ze znacznymi brakami we wszystkich dziedzinach (organizacja, technologia), szczególnie gospodarka wodna i odpadami w rejonach miejskich jak również wiejskich • braki w infrastrukturze telekomunikacyjnej szczególnie w rejonach wiejskich (Polska) 	<p>rozwiązania zintegrowane, drogi wodne i lądowe, kolej, transport powietrzny w miejscach ich krzyżowania się</p> <ul style="list-style-type: none"> • dzięki nowym rynkom w rejonie Bałtyku rosną szanse dla centrów logistycznych przy miejscach krzyżowania się dróg wodnych i lądowych • rozwój ekologicznych rozwiązań transportowych przez integrację transportu kolejowego i wodnego • przez środki inwestycyjne państwa polskiego i UE braki w infrastrukturze technicznej mogą zostać szybciej zlikwidowane 	<ul style="list-style-type: none"> • sieć dróg nie będzie odpowiednio rozbudowywana, jak tego wymaga transport towarów; obciążenie przyjmuje ponadproporcjonalnie wymiary • budowa obwodnic miejscowości z powodu trudności finansowych kraju i gmin rozciągnięta w czasie i nieskuteczna • region staje się obszarem tranzytowym i poza obciążeniem ruchem nie ma żadnych własnych korzyści • przez dalsze ograniczenia kolei regionalnej nastąpi jeszcze większe zwiększenie ruchu na drogach • z rozwojem metropolii Berlina, liberalizacją ruchu granicznego i rozwojem Szczecina ruch osób regularnie dojeżdżających do pracy będzie wzrastał, także z wnętrza kraju
--	--	--	--

Rolnictwo			
<ul style="list-style-type: none"> • w części regionu bardzo dobre gleby rolnicze • przemysł spożywczy jako partner rolnictwa został utrzymany • wysoka wydajność po stronie niemieckiej z uwagi na dobre wyposażenie techniczne • rolnictwo zróżnicowane (brak monokultur) • tradycyjne umiejętności w pracochłonnych uprawach (owoce, warzywa itd.) • dynamiczny rozwój • bliskość aglomeracji miejskich Szczecina i Berlina • tradycyjna pozycja w rybołówstwie bałtyckim i śródlądowym 	<ul style="list-style-type: none"> • znaczne różnice między obszarem polskim a niemieckim po stronie polskiej: • ekonomicznie niekorzystna struktura wielkości gospodarstw • stosunkowo niska wydajność • braki w wyposażeniu technicznym u oferentów usług rolniczych • niewystarczająca pomoc finansowa i programy wspierające dla perspektywicznych zakładów rolnych • park maszyn, urządzeń i materiałów przestarzały i wymagający wymiany • braki w infrastrukturze na wsi, • mały udział w eksporcie produktów rolnych • mała obsada bydła powoduje trudności w zapewnieniu surowców dla przemysłu przetwórczego (przede wszystkim hodowla bydła mlecznego) • produkcja ekologiczna w rolnictwie w fazie rozwoju • brak alternatywnych źródeł dochodu w rejonach rolniczych, przez to wysokie bezrobocie po likwidacji byłych dużych gospodarstw rolnych • regres w rybołówstwie dalekomorskim, statki i sprzęt przestarzałe 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie ceny produktów rolniczych w przypadku niektórych produktów rolnych • utworzenie odpowiedniej infrastruktury na obszarach wiejskich • produkty ekologiczne z rejonów wiejskich dla metropolii Berlina, Szczecina i ośrodków turystycznych na Wybrzeżu • rozwój ekologicznych metod upraw w opłacalnej produkcji warzyw i innych pracochłonnych uprawach specjalistycznych • zwiększony udział na europejskim rynku żywnościowym z produktami ekologicznymi wysokiej jakości • transgraniczna współpraca w dziedzinie żywności, ekologiczne metody uprawy, surowce odnawialne • transgraniczne szkolenie i doskonalenie rolników • produkty regionalne wzmacniają tożsamość regionalną na forum europejskim • włączenie surowców odnawialnych do działalności rolniczej i leśnej oraz ich przetwórstwo • intensyfikacja współpracy transgranicznej przedsiębiorstwa produkcyjnych, handlu i sektora usług • rozwijanie idei „urlopu na wsi” 	<ul style="list-style-type: none"> • rolnictwo z powodu zacofania technicznego w zakresie przetwórstwa jest konkurencyjne jedynie w ograniczonym zakresie • produkcja rolnicza nie jest konkurencyjna w stosunku do napływających tanich produktów • rosnące spory pomiędzy dążeniami ochrony środowiska i przyrody a rolnictwem • rolnictwo staje się nieatrakcyjne, brak następców w zawodzie rolnika • migracja dynamicznych specjalistów i potencjalnych przedsiębiorców • przemysł spożywczy z powodu zatorów inwestycyjnych, nie jest w stanie wytwarzać produktów wysokiej jakości

	<p>po stronie niemieckiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mały eksport produktów rolnych • duży spadek w hodowli zwierząt, małe pogłowie zwierząt powoduje częściowe trudności w wykorzystaniu zdolności przetwórczych • wąska specjalizacja przedsiębiorstw rolnych i dotychczas mała aktywność w różnicowaniu struktury produkcji • duży udział produkcji wymagającej małego zatrudnienia (np. zboża), mały udział produkcji wymagającej dużego zatrudnienia (np. owoce, warzywa, ogrodnictwo itd.) • niewystarczająca kreacja PKB w produkcji rolnej • produkcja ekologiczna w rolnictwie w fazie rozwoju 		
Środowisko naturalne, zasoby naturalne			
<ul style="list-style-type: none"> • w dużej części krajobraz naturalny o dużych walorach wypoczynkowych dzięki jego naturalności, różnorodności i niepowtarzalności • bogactwo gatunków roślin i zwierząt na obszarach chronionych i poza nimi • miejscowo występujące zanieczyszczenie wody, powietrza i gleby • pokłady kamienia, wód mineralnych, borowin leczniczych, ropy naftowej, gazu ziemnego, energii cieplnej ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe zanieczyszczenia przez odpady (produkcyjne, rolnicze, militarne) i emisje z zakładów przemysłowych i rzemieślniczych pochodzących z poprzedniego systemu • oddziaływanie przede wszystkim na jakość wód płynących • niewystarczająca komunikacja pomiędzy użytkownikami terenów a administracją ochrony przyrody i krajobrazu • transgraniczna ochrona środowiska oraz ochrona przed klęskami żywiołowymi nie jest jeszcze zorganizowana w wystarczający sposób 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentować środowisko i obszar przyrodniczy jako szczególną zaletę regionu (indywidualna przestrzeń życiowa) • włączyć środowisko do oferty turystycznej i rozwijać turystykę ekologiczną przy uwzględnieniu odnośnych przepisów prawa • utworzenie uzgodnionego systemu planowania regionalnego rozwoju turystyki przy uwzględnieniu wymagań ochrony środowiska i krajobrazu w dużych obszarach chronionych • wspólne tworzenie transgranicznego systemu ochrony środowiska i przed klęskami żywiołowymi • rozwój transgranicznego systemu rezerwatów wychodząc z Parku 	<ul style="list-style-type: none"> • zagrożenie środowiska przez wzrastający ruch na autostradach (zanieczyszczenie powietrza, przecięcie krajobrazu) • zabudowa niszczy tożsamość kulturową krajobrazu szczególnie w otoczeniu Szczecina i Berlina • rozwój aglomeracji Szczecina prowadzi do nieodwracalnych zmian rejonu ujścia Odry i Zalewu Szczecińskiego • potencjalne zagrożenie przez planowaną działalność wydobywczą piasku i żwiru oraz wykorzystywanie zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego • przeciążenie niektórych obszarów (jezior w bezpośredniej bliskości Szczecina i Berlina, popularnych

		<p>Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry i Parku Krajobrazowego Cedyni i Doliny Dolnej Odry</p> <ul style="list-style-type: none"> • utworzenie obszaru wypoczynku dziennego dla Berlina i Szczecina 	<p>miejsowości wypoczynkowych Wybrzeża Bałtyku) przez turystykę</p> <ul style="list-style-type: none"> • zwiększony transport na drogach wodnych i rozbudowa Odry jako śródlądowej drogi wodnej prowadzi do nieodwracalnych szkód w obszarze ujścia Odry
Kształcenie, kultura i sytuacja socjalna			
<ul style="list-style-type: none"> • zachowana tożsamość regionalna w częściach regionu • dobry średni poziom wykształcenia ludności, szczególnie w miastach • dobrze rozwinięta służba zdrowia oraz służby socjalne przy stosunkowo wysokim poziomie życia po stronie niemieckiej • różnorodna oferta licznych instytucji kulturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wysokie bezrobocie długookresowe • stosunkowo duży udział młodych bezrobotnych i bezrobotnych bez przygotowania zawodowego • na obszarach wiejskich utrudniony dostęp do szkolnictwa wyższego • brak ofert kształcenia, doskonalenia bądź przeszkolenia dla dorosłych • na obszarach miejskich dostęp do kształcenia i pracy uzależniony od pozycji społecznej; niebezpieczeństwo tworzenia się społecznie zagrożonych dzielnic miejskich • braki w organizacji i wyposażeniu polskiej służby zdrowia z następstwami w postaci pogarszającego się stanu zdrowotnego ludności • stan instytucji kulturalnych i socjalnych częściowo opłakany, duża potrzeba naprawy • brak instytucji dla młodzieży i urzędzeń sportowych o dobrym standardzie • niestabilna obsada kadrowa placówek dla młodzieży i placówek socjalnych • deficyty w ofercie kształcenia pozaszkolnego • istniejące instytucje badawcze mają za mało ofert w kształceniu 	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie atrakcyjności miejsca zamieszkania jako przestrzeni życiowej dla wszystkich grup wiekowych przez zachowanie szans na rynku pracy dla wszystkich grup i warstw społecznych • rozwój systemów kształcenia zaocznego i doskonalącego na bazie dobrej infrastruktury telekomunikacji, uniwersytet wirtualny • rozwój systemu treningu dla małych i średnich przedsiębiorstw specjalnie dla transgranicznego rynku Regionu • specyficzna oferta kształcenia i doskonalenia przy wykorzystaniu instytucji badawczych • rozbudowa niezależnego życia kulturalnego dla prezentacji tożsamości regionalnej w ramach regionu i na zewnątrz • intensyfikacja współpracy przy przeciwdziałaniu uzależnieniom i działalności przestępczej 	<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowanie socjalne w miastach odpowiednio do udziału w procesie pracy w zależności od warunków wykształcenia, przez to socjalna i gospodarcza nierównowaga w regionie • powstaje nierównowaga regionalna przez rozwój w miastach i zapóźnienia w rozwoju wsi • wydatki komunalne na kulturę są zmniejszane przez co pogarsza się oferta kulturalna dla ludności • zmniejsza się poziom wykształcenia na wsi co zwiększa polaryzację w rozwoju • zróżnicowanie socjalne nie zostaje opanowane przez służby socjalne i staje się narastającym problemem społecznym

		młodzieży i dorosłych dla regionu	
Turystyka			
Turystyka			
<ul style="list-style-type: none"> dobre rozwinięta infrastruktura turystyczna z szeroką ofertą dla różnych grup zainteresowań w atrakcyjnych terenach przede wszystkim na Wybrzeżu Bałtyku oferta kulturalna i kulturalno-historyczna oraz atrakcje turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym; mieszanka ofert kulturalno-historycznych i aktywnych form wypoczynku (turystyka piesza, jazda konna, turystyka wodna i rowerowa) zachowanie tożsamości kulturowej dotychczas udane (tradycje) krajobraz o dużej atrakcyjności dla turystów, małe zanieczyszczenie szczególnie odpowiedni dla turystyki morskiej duża ilość inicjatyw lokalnych 	<ul style="list-style-type: none"> za mało urządzeń infrastruktury o międzynarodowym standardzie wysoka sezonowość popytu ze strony turystów przeciążenie niektórych ośrodków na Wybrzeżu w sezonie duże obciążenie w dniach wolnych od pracy w bezpośredniej bliskości Szczecina i Berlina braki w jakości oferty gastronomicznej niski stopień wykorzystania miejsc noclegowych braki we wspólnej popularyzacji regionu, gminy działają indywidualnie zamiast wspólnie braki w udostępnianiu informacji w językach obszary Pribałtyki inicjatywy lokalne nie uzgodnione regionalnie 	<ul style="list-style-type: none"> rozwój turystyki morskiej staje się znakiem rozpoznawczym regionu rozwój turystyki na wsi jako oferta komplementarna staje się alternatywnym źródłem dochodu możliwy rozwój turystyki konferencyjno/seminaryjnej z włączeniem oferty kulturalno-historycznej rozbudowa turystyki uzdrowiskowej na bazie tradycyjnej i alternatywnej, opracowanie i realizacja regionalnej turystycznej strategii marketingowej 	<ul style="list-style-type: none"> miejscowe przeciążenie środowiska przez zbyt duży napływ odwiedzających (np. jeziora w pobliżu Szczecina i Berlina, tradycyjne kąpieliska nadmorskie) rejon wiejskie, oddalone od wybrzeża są bardziej obszarem tranzytowym, niż pobytowym infrastruktura turystyczna obszarów wiejskich zmniejsza się z powodu braku popytu, region traci przez to na atrakcyjności główne zainteresowanie turystyczne koncentruje się dalej na Wybrzeżu i oddziela się od wnętrza regionu wzrasta nieskoordynowane działanie instytucji i firm turystycznych

5. Wnioski dla współpracy transgranicznej

5.1 Podstawy i funkcje docelowe rozwoju

Nadrzędne wzorce rozwojowe i funkcje docelowe rozwoju Regionu wynikają po pierwsze z celów sformułowanych umową założycielską Wspólnoty Europejskiej w wersji z dnia 02.10.1997r. (**Traktat Amsterdamski**), według której zadaniem Wspólnoty jest „ ... w całej Wspólnocie wspierać między państwami członkowskimi

- Harmonijny, zrównoważony i trwały rozwój życia gospodarczego,
- Wysoki poziom zatrudnienia oraz
- Wysoki stopień ochrony socjalnej,
- Równouprawnienie kobiet i mężczyzn,
- Stały nieinflacyjny rozwój,
- Wysoki stopień konkurencyjności i konwergencji świadczeń gospodarczych,
- Wysoki stopień ochrony środowiska i poprawę jakości środowiska,
- Podniesienie poziomu i jakości życia,
- Gospodarczą i socjalną solidarność i wspólnotę.”⁶

Na poziomie narodowym wewnątrz Europy i między partnerami w Regionie ustalone zostaną na podstawie tak ogólnie sformułowanego celu rozwoju europejskiego **wytyczne i funkcje docelowe** zgodnie z warunkami narodowymi i regionalnymi.

W zgodzie z politykami Wspólnoty dla zewnętrznych granic UE **programowy cel nadrzędny** dla działalności partnerów w regionie został zdefiniowany jako (patrz drzewo celów, strona 64):

„... RÓWNOMIERNY I ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ REGIONU ORAZ ...
ZBLIŻENIE MIESZKAŃCÓW I INSTYTUCJI ...“⁷

Dla pogranicza polsko – niemieckiego nastąpiło między Polską a Niemcami uzgodnienie wzorców rozwoju gospodarki przestrzennej 1994/95, co zostało następnie uzupełnione o mapy strukturalne wzdłuż granicy polsko – brandenburskiej, które zawierają poza prezentacją stanu istniejącego również podstawowe zamierzenia planowane.⁸ Rozwój na obszarach narodowych Regionu podlega odpowiednim dokumentom planowania regionalnego i krajowego (po stronie polskiej^{9,10}). Rozwój Regionu odbywa się w tych ramach i musi również programowo znaleźć wspólny mianownik dla

⁶ Umowa o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej (WE) z 7.2.1992 w wersji z 2.10.1997 (Traktat Amsterdamski), Część pierwsza, Artykuł 1

⁷ Umowa Założycielska Euroregionu „Pomerania” z dnia 15.12.1995r., § 2.

⁸ Wytyczne planistyczne dla obszaru wzdłuż granicy brandenbursko-polskiej. MUNR Kraj Brandenburgia, Urzędy Wojewódzkie Zielona Góra, Szczecin, Gorzów Wlkp., 1997

⁹ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego – w opracowaniu (planowane zakończenie i zatwierdzenie – IV 2001r.

¹⁰ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego – w opracowaniu (planowane zakończenie i zatwierdzenie – IV 2001 r.

partnerów zarówno jak uzgodniony z danymi zamierzeniami narodowymi planowania regionalnego i krajowego jaki i w odniesieniu do specyfiki rozwoju transgranicznego w Regionie. Z drugiej jednak strony Region musi uwzględnić plany rozwojowe wszystkich partnerów na poziomie powiatów miast i gmin. Te z kolei są jako członkowie związków komunalnych będących członkami Euroregionu Pomerania zobowiązane do konkretnego wdrożenia na miejscu nadrzędnych celów rozwojowych Regionu w swoich własnych planach rozwojowych.

Rozwój regionu bazuje na następujących **podstawowych założeniach**, które służą osiągnięciu nadrzędnego celu programu:

- ⇒ **Intensyfikacja kooperacji transgranicznej** we wszystkich dziedzinach życia społecznego
- ⇒ **Wyrównanie warunków życia** we wszystkich częściach Regionu jako cel długofalowych procesów, przy czym wyrównane warunki nie oznaczają takich samych warunków. Istnienie różnorodnych warunków przestrzennych i różnic funkcjonalno-przestrzennych wynika ze specyficznych uwarunkowań rozwoju Regionu.
- ⇒ Zachowanie i stabilizacja **decentralno-policentrycznej struktury osadnictwa**; policentryczna sieć miejscowości centralnych jest nośnikiem i podporą rozwoju, należy ją wzmacniać i rozbudowywać; należy optymalizować struktury urbanistyczne przy uwzględnieniu wymogów stawianych obszarom mieszkalnym, zróżnicowanej ofercie miejsc pracy i usług, atrakcyjnym dzielnicom śródmiejskim, wysokiej jakościowo ofercie kulturalnej i edukacyjnej, ofercie komunikacji publicznej oraz przy dążeniu do odciążenia głównych części miasta przez obwodnice, odpowiednie tereny zielone i wolne od zabudowy.
- ⇒ **Tworzenie infrastruktury transportowej** zgodnie z centralnym położeniem na rynkach europejskich; wysokiej jakości infrastruktura służy bezbarierowej wewnątrz regionalnej wymianie między miejscowościami centralnymi, zwiększeniu dostępności ponadregionalnej poprzez przyłączenie Regionu do sieci transeuropejskich (TEN, TINA) oraz umożliwia kooperację międzygminną; dla rozwoju współpracy transgranicznej w związkach rozwojowych sieci miast jest ona elementem o znaczeniu podstawowym.
- ⇒ **Wzmocnienie własnych inicjatyw przedsiębiorczości i rozwijanie potencjałów regionalnych** zgodnie ze specyficznymi warunkami w poszczególnych obszarach częściowych Regionu przy współdziałaniu ważnych partnerów gospodarki, polityki i kultury.
- ⇒ **Wzmocnienie konkurencyjności** Regionu szczególnie w tych gałęziach gospodarki, nauki i rozwoju, w których Region wykazuje kompetencję i posiada wyjątkowy potencjał innowacyjny.
- ⇒ Dalsza **redukcja barier rozwojowych w postaci granic** jako warunek rozwoju terenów przygranicznych.
- ⇒ **Prowadzenie aktywnej promocji regionu** zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz, w celu przyciągnięcia kapitału i zdynamizowania rozwoju gospodarczego, a także kształtowania wizerunku regionu jako atrakcyjnego partnera gospodarczego i atrakcyjnego miejsca zamieszkania lub wypoczynku.

Tym samym stworzone mają zostać warunki życia i perspektyw żyjącym tu ludziom, które zostaną przez nich zaakceptowane i będą dla nich stanowić motywację, do wniesienia swego własnego wkładu do rozwoju regionalnego tego obszaru. Tylko to umożliwi zrealizowanie celu rozwojowego Regionu. Najważniejszym aspektem jest przy tym **pobudzanie gospodarki** w celu zapewnienia żyjącym tu ludziom zatrudnienia, a tym samym ekonomicznej niezależności. Lecz zasadniczych celów nie można zredukować do działań i powiązań gospodarczych. Istotne jest zachowanie w tym procesie tożsamości regionu i regionów częściowych, zarówno w sensie kulturowym jak i w wymiarze ekologicznym. Zachowanie charakteru osadnictwa, krajobrazu i przekazu kulturowego, tradycji i dóbr kultury

oraz poczucia wspólnoty wśród mieszkańców miast i wsi jest równorzędnym celem rozwoju Regionu. Oznacza to, że żyjący tu ludzie będą mogli organizować swoje życie w stabilnych ramach socjalnych i będą widzieli swoje perspektywy życiowe w regionie. Oznacza to również stworzenie równości szans dostępu do potencjałów rozwojowych regionu.

Z tych programowych założeń podstawowych rozwoju Regionu sformułowano priorytety i działania w drzewie celów na stronie 64.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszego Programu wdrażane są komplementarnie w stosunku do przedsięwzięć wspieranych przez Unię Europejską w ramach innych programów ukierunkowanych sektorowo.

5.2. Kompatybilność z politykami wspólnotowymi

5.2.1. Uwagi dotyczące spójności wybranej strategii

W sektorze transportu następuje orientacja na działania na rzecz powiązania słabego strukturalnie regionu z Transeuropejskimi Sieciami oraz na rzecz sprostania potrzebom lokalnych systemów transportowych. Z analizy wynika istnienie w badanym obszarze dobrze ukształtowanej osi północ – południe. W przeciwieństwie do powyższego osie komunikacyjne na kierunku wschód – zachód wykazują jeszcze zdecydowaną słabość.

W przyszłości należy oczekiwać, że na obszarze działania spotkają się silniejsze potoki tranzytowe. Istotne więc będzie, żeby w miejscu krzyżowania się europejskich potoków transportowych tak poprawić warunki lokalizacyjne, w uzupełnieniu np. do m.in. Federalnego Planu Dróg, by wyraźnie zwiększyć atrakcyjność obszaru dla lokujących się tu przedsiębiorstw. Po stronie polskiej opisywanego obszaru jest to związane z realizacją raportu TINA (Transport Infrastructure Needs Assessment) Unii Europejskiej w odniesieniu do rozwoju wybranych paneuropejskich korytarzy transportowych (multimodalny korytarz transportowy Doliny Odry – w ciągu drogi E-65 oraz projektowanej autostrady A3). To samo dotyczy uzupełniającego korytarza transportowego Szczecin – Gdańsk – Kaliningrad (w ciągu drogi krajowej nr 6).

Program celowo zakłada pobudzanie transgraniczne służące sprostaniu wymaganiom wynikającym ze specyficznego gospodarczo – geograficznego położeniu obszaru. Następuje to przy świadomym rozgraniczeniu i uzupełnianiu ogólnych celów wsparcia gospodarki zapisanych w szerszej zakrojonych programach Celu 1 obejmujących swym zasięgiem kraje związkowe Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia oraz w województwo zachodniopomorskie.

Wybrane w niniejszym programie działania w dziedzinie gospodarki, turystyki i obszarów wiejskich służą stopniowej integracji polskiego obszaru gospodarczego z obszarem gospodarczym UE oraz dostosowaniu terenów Pomorza Przedniego i Brandenburgii, tak aby były one w stanie realizować w obliczu bliskiego rozszerzenia UE na wschód konieczną funkcję łączącą. Działania te towarzyszą działaniom strukturalnym z funduszu ERDF celem wzmocnienia zadania wspólnotowego „Poprawa regionalnej struktury gospodarczej” a po stronie polskiej działaniom zawartym w „Narodowej Strategii

Rozwoju Regionalnego na lata 2000 – 2006”, strategii rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Program jest zgodny z przyjętą w lutym 2000 roku „Koncepcją Rozwoju i Działania Euroregionu Pomerania” oraz ze wspólnym polsko – niemiecko – szwedzkim projektem „Baltic Bridge”, który został zrealizowany w ramach Programu INTERREG II C / PHARE i przywiązywał szczególną uwagę do budowy sieci miast, wzrostu dostępności komunikacyjnej obszaru oraz rozwoju obszarów strukturalnie zaniedbanych. W chwili obecnej problematyka ta jest badana dalej w ramach projektu „Baltic+” programu INTERREG III B.

Dlatego też wybrane w inicjatywie wspólnotowej INTERREG dziedziny różnią się też od strategii, które urzeczywistniane mają być na terenach wiejskich przy pomocy inicjatywy wspólnotowej LEADER plus.

Działania wspierane w niniejszym Programie w zakresie rolnictwa oraz rozwoju obszarów wiejskich oraz działania wspierane w tym zakresie na bazie innych programów pomocowych UE, takich jak na przykład „Leader+” zostaną ze sobą skoordynowane. Będzie się przy tym dążyć do wzajemnej komplementarności operacji; wykluczone jest podwójne finansowanie przedsięwzięć ze źródeł pomocowych.

Na nowych granicach wewnętrznych UE nie można jeszcze z uwagi na ograniczenia prawne (okresy przejściowe) mówić o transgranicznym rynku pracy. W tym kontekście poprawę upatruje się w poprawie transgranicznej, bliskiej gospodarce infrastruktury, jako strategiczne podejście do zwalczania strukturalnego bezrobocia. Z drugiej strony w ramach INTERREG III A w uzupełnieniu do pozostałych inicjatyw krajów i Unii Europejskiej, które są ukierunkowane na zwalczanie wysokiego bezrobocia strukturalnego w regionie, **mają zostać przeprowadzone działania na rzecz zatrudnienia o celach transgranicznych.**

Ważnymi elementami są:

- wspieranie kooperacji przedsiębiorstw poprzez różnorodne wewnątrz- i ponadzakładowe transgraniczne działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji
- uzupełnianie działań na rzecz podnoszenia kwalifikacji poprzez celowe doradztwo o działania marketingowe oraz wspieranie współpracy w dziedzinie badań i rozwoju. Jako klucz do rokujących pozytywnie działań postrzega się wzmocnienie transgranicznej współpracy polskich i niemieckich przedsiębiorstw.

Wśród dominujących przedsięwzięć infrastrukturalnych główne obszary wspierania będą dotyczyły infrastruktury okołobiznesowej, a poza tym m.in. takich dziedzin jak transport, turystyka i środowisko. Zachowaniu i poprawie stanu środowiska naturalnego przypisuje się przy wybranych działaniach wysoki priorytet.

Tak jak wykazała to analiza SWOT szansa i ryzyka w dziedzinie ochrony środowiska są bardzo zbliżone. Dlatego też chodzi szczególnie o to, aby rozwijać konkurujące formy użytkowania (transport, gospodarka, turystyka i rolnictwo) w zrównoważonych proporcjach.

Celem przy tym jest wzmocnienie w rozwoju regionalnym trzech aspektów trwałego rozwoju (gospodarka, sprawy społeczne i środowisko naturalne).

W szczególności zachowanie i poprawa jakości życia w regionie jest postrzegane jako ważny czynnik lokalizacyjny. Z tej przyczyny planowane działania odnoszą się do ochrony środowiska ex post, która ma zlikwidować rozpoznane deficyty, jak i do prewencyjnych działań na rzecz ochrony środowiska

(rozwijanie wieloprzestrzennych obszarów chronionych), które w średnio- i długookresowo mają poprawić perspektywy regionu.

Realizacja inicjatywy wspólnotowej INTERREG III A następuje w koherencji z istniejącymi instrumentami wsparcia w Niemczech i w Polsce. Istniejące programy mają w zgodzie z zasadą dodatkowości być uzupełniane a nie zastępowane. Uzupełnienie odnosi się tu szczególnie do wspierania współpracy transgranicznej i poprawy spełniania wymagań oraz rozwiązywania trudności wynikających z przygranicznego położenia POMERANII.

Podwójne finansowanie jest wykluczone już w fazie składania i rozpatrywania wniosków. Wnioskodawca jest zobowiązany poinformować o środkach już otrzymanych i o planowanych aplikacjach składanych równolegle. Jest to uwzględnione w formularzu wniosku, który obowiązuje wszystkich partnerów w równym stopniu. Poza tym, w dalszym przebiegu rozpatrywania wniosku i postępowania decyzyjnego następują uzgodnienia między resortami branżowymi.

Ocena śródkresowa zbadała także, czy istnieje wyraźne rozgraniczenie pomiędzy projektami finansowanymi z programu INTERREG III A a projektami finansowanymi z programu LEADER+ i stwierdzono, że nie dochodzi do dublowania się działań.

W sprawie wymaganego rozgraniczenia z programami wspierającymi rozwój obszarów wiejskich Euroregion zwraca szczególną uwagę na to, aby projekty finansowane z programu INTERREG III A także wpisywały się w całość procesów rozwojowych, uzupełniały w sposób ukierunkowany wszelkie wysiłki i tym sposobem wносиły swój wkład w rozwój przedmiotowych regionów, szczególnie z uwzględnieniem celów o charakterze transgranicznym. Poza tym należy nadmienić, że projekty z zakresu rolnictwa są zgodne z wytycznymi (WE) 1257/99, 1783/2003 oraz z obowiązującymi Dyrektywami dotyczącymi pomocy państwowej.

W sprawie unikania dublowania się pomiędzy programem INTERREG i działaniami finansowanymi z Mainstream oświadcza się, co następuje:

Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Spraw Społecznych jako instytucja koordynująca po stronie polskiej zarządzanie programem Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia i Polską (Województwo Zachodniopomorskie) jest jednocześnie instytucją zarządzającą podstawami Wsparcia Wspólnoty oraz Zintegrowanym Programem Operacyjnym Rozwoju Regionalnego (Cel 1). Minister Gospodarki, Pracy i Spraw Społecznych jest Przewodniczącym Komitetu Monitorującego Podstawy Wsparcia Wspólnoty oraz Komitetu Monitorującego do Zintegrowanego Programu Operacyjnego. Dzięki temu oraz dzięki ścisłej współpracy z instytucją zarządzającą program INTERREG III A – Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia i Polską (Województwo Zachodniopomorskie) zapewniona jest odpowiednia koordynacja pomiędzy Inicjatywą Wspólnotową a programami Mainstream.

Dla uniknięcia podwójnego finansowania oraz zapewnienia koherencji z innymi politykami wspólnotowymi w Ministerstwie Gospodarki i Pracy RP utworzony zostanie bank danych o projektach i bank danych o partnerach, którzy uzyskali wsparcie.

Po stronie polskiej niedublowanie się pomiędzy Zintegrowanym Programem Operacyjnym Rozwoju Regionalnego a Sektorowym Programem Operacyjnym Rozwoju Obszarów Wiejskich jest zapewnione

przez jednostki odpowiedzialne na płaszczyźnie regionalnej (Urząd Marszałkowski lub Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa).

5.2.2. Zatrudnienie

Na nowych granicach wewnętrznych UE nie można z uwagi na ograniczenia prawne (okresy przejściowe) mówić jeszcze o transgranicznym rynku pracy.

W programie INTERREG III A z uwagi na wysokie bezrobocie strukturalne obszaru i w celu wzmocnienia zdolności małych i średnich przedsiębiorstw do prowadzenia kooperacji transgranicznej oraz przyczynienia się do utrzymania i stworzenia miejsc pracy wsparciem objęto podnoszenie kwalifikacji osób już zatrudnionych; jest to uzupełnienie w stosunku do istniejących instrumentów polityki rynku pracy.

Skoordynowane zostaną wspierane z Programu działania w zakresie zatrudnienia oraz działania w tym zakresie wspierane z innych programów pomocowych UE, jak na przykład Equal. Będzie się przy tym dążyć do wzajemnej komplementarności operacji; wyklucza się podwójne finansowanie przedsięwzięć ze źródeł pomocowych.

Poza planowanymi w priorytecie „Podwyższenie kwalifikacji i działania na rzecz zatrudnienia” (E) działaniami przede wszystkim w priorytetach „Kooperacja gospodarcza” (A) oraz „Współpraca wewnątrzregionalna” (F) przewidziane są dalsze projekty o charakterze zatrudnieniowym. Dla części INTERREG III A dąży się do tego, aby na operacje związane z zatrudnieniem udostępnić do około 10% dostępnych środków pomocowych.

Większa część zleceń na usługi budowlane i inne, które są konieczne do realizacji projektów, zostanie przyznana w ramach procedur przetargowych przedsiębiorstwom z Regionu, w szczególności małym i średnim firmom. W związku z tym poprzez poprawę portfela zamówień wśród firm wykonawczych również osiągnięte zostaną pozytywne efekty zatrudnieniowe. Nie odnosi się to do strony polskiej, ponieważ Ustawa o Zamówieniach Publicznych nie daje możliwości przeprowadzania przetargów z udzielaniem preferencji dla firm regionalnych. Można jednak przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że przynajmniej część zleceń zostanie przydzielona przedsiębiorstwom pochodzącym z obszaru wsparcia.

5.2.3. Uwzględnienie równości szans kobiet i mężczyzn

Od 1990r. rozwój na rynku pracy w regionie charakteryzował się redukcją miejsc zatrudnienia, która była różna w zależności od płci. Kobiety w wyraźnie większym stopniu niż mężczyźni były dotknięte konsekwencjami procesów racjonalizacji i redukcji w dziale przetwórstwa, w rolnictwie i w sektorze publicznym. To, że podział w zakresie bezrobocia na kobiety i mężczyzn nie jest już tak widoczny jak w roku 1994, nie jest spowodowane zasadniczą poprawą sytuacji zatrudnieniowej kobiet, lecz wynika z tego, że bezrobocie wśród mężczyzn coraz bardziej zbliża się do wysokiego poziomu bezrobocia kobiet.

Dzięki częstszemu niż w starych krajach związkowych podejmowaniu zatrudnienia przez kobiety Region dysponuje zasobami ludzkimi, które są ważnym potencjałem rozwoju gospodarczego.

Wykorzystanie tego potencjału i związana z tym poprawa równouprawnienia kobiet i mężczyzn stanowią w Regionie bardzo ważną wartość społeczną. Środki pomocowe powinny być więc angażowane konsekwentnie z uwzględnieniem aspektu równouprawnienia. Właściwe założenia to:

- większy udział kobiet w działaniach z obszaru badań, rozwoju oraz kooperacji transgranicznej,
- stosowne uwzględnianie kobiet przy działaniach podnoszenia kwalifikacji osób już zatrudnionych i doradztwie, wzrost udziału kobiet na stanowiskach kierowniczych,
- zwrócenie uwagi na codzienne życie kobiet w kontekście rozwoju lokalnych, regionalnych i transgranicznych sieci współpracy,
- wspieranie stowarzyszeń i grup społecznych, których praca ukierunkowana jest głównie na poprawę codziennego życia kobiet w regionie przygranicznym,
- wspieranie placówek, które transgranicznie służą jako centra komunikacji, placówki kształcenia oraz socjo-kulturalnej aktywności dzieci, młodzieży i ludzi starszych i jednocześnie stwarzają możliwości zatrudnienia kobiet.

5.2.4. Spełnienie wymogów ochrony środowiska

Polityka ochrony środowiska państw biorących udział w programie jest ściśle związana z polityką gospodarczą. Celem jest unikanie ingerencji w środowisko bądź utrzymanie ich na ekologicznie akceptowalnym poziomie.

Ważnym elementem jest przy tym dalsza likwidacja istniejących jeszcze deficytów w zakresie infrastruktury na rzecz środowiska.

Ministerstwa Ochrony Środowiska bądź Państwowe Urzędy Środowiska i Przyrody oraz Urzędy Nadzoru Budowlanego gwarantują już w fazie udzielania pozwoleń perspektywiczne planowanie rozwoju środowiska poprzez konieczność spełnienia określonych wymogów. Przed przyznaniem dotacji inwestycyjnych należy sprawdzić, czy zapewnione jest zapobieganie bądź możliwie najdalej idące ograniczenie szkodliwych emisji oraz zgodne z porządkiem prawnym utylizowanie odpadów po rozpoczęciu funkcjonowania przez bezpośrednio wspierany projekt bądź czy lokalizacja i projekt, który ma otrzymać wsparcie, są zgodne z przepisami z zakresu ochrony przyrody.

Niektóre z przewidzianych w okresie obowiązywania programu działań będą przeprowadzane bezpośrednio w celu ochrony obszarów wiejskich, zachowania znacznego regionalnego potencjału przyrodniczego oraz w szczególności poprawy jakości wód oraz transgranicznego zarządzania gospodarką wodną.

Ochrona występującego na dużych obszarach naturalnego i ekologicznie wartościowego krajobrazu regionu jest konieczna celem zagwarantowania przyjaznego środowiska rozwoju pogranicza. W związku ze szczególną sytuacją wynikającą z położenia przygranicznego celowe jest wyznaczenie i zarządzanie transgranicznymi obszarami chronionymi. Oferują one poza swoją funkcją stabilizacyjną dla ekosystemu również zróżnicowane możliwości w zakresie rekreacji i wypoczynku.

Należy zintensyfikować i rozbudować zapoczątkowane w ostatnich latach działania na rzecz tworzenia transgranicznego systemu transgranicznej ochrony środowiska i ochrony przed klęskami żywiołowymi.

5.2.5. Polityka konkurencyjności

Przepisy o przeciwdziałaniu nieuczciwej konkurencji zgodnie z artykułem 87 traktatu WE będą przy kreowaniu wsparcia z programu INTERREG III A przestrzegane. Przy wdrażaniu działań w ramach niniejszego programu INTERREG III A zastosowanie znajdują rozporządzenie (WE) nr 68/2001, (WE) nr 69/2001 oraz (WE) 70/2001 opublikowane w Dzienniku Urzędowym L 10 Wspólnot Europejskich z dnia 13.01.2001r. Wszystkie interwencje znaczące z punktu widzenia zasad przyznawania pomocy

publicznej zostaną zgłoszone Komisji Europejskiej. Dotyczy to w szczególności projektów z obszarów kryzysowych i sektorów wrażliwych.

5.2.6. Dodatkowość środków

Wymagana przez Unię Europejską dodatkowość środków jest zagwarantowana. Interwencje ze środków z funduszy strukturalnych w ramach INTERREG III A będą się odzwierciedlać w dodatkowych działaniach na rzecz regionu przygranicznego.

5.2.7. Partnerstwo

Niniejszy Wspólny Dokument Programowy (JPD) INTERREG III A dla regionu granicznego krajów związkowych Meklemburgia - Pomorze Przednie/Brandenburgia oraz województwa zachodniopomorskiego został opracowany w regionalnej grupie roboczej przez polskich i niemieckich partnerów na bazie „Koncepcji Rozwoju i Działania Euroregionu Pomerania’ oraz „Podstaw i kierunków rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2015” i przy uwzględnieniu dyrektyw i rozporządzeń Unii Europejskiej. Członkami grupy roboczej byli przedstawiciele krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia, Ministerstwa Gospodarki RP, województwa zachodniopomorskiego oraz polscy i niemieccy członkowie Euroregionu POMERANIA.

5.2.8. Drzewo celów

<p style="text-align: center;">Cel główny Wspieranie zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz zbliżenie mieszkańców i instytucji <i>na polsko-niemieckim pograniczu krajów związkowych Meklemburgii – Pomorze Przedniego / Brandenburgii i województwa Zachodniopomorskiego</i></p>							
<p style="text-align: center;">Priorytety</p>							
A.	B.	C.	D.	E.	F.	G	H
Rozwój gospodarczy i kooperacja	Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej	Środowisko	Rozwój obszarów wiejskich	Działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji i oddziałujące na zatrudnienie	Współpraca wewnątrz-regionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów	Szczególne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującym	Pomoc techniczna
<p style="text-align: center;">Działania</p>							
Działania na rzecz stabilizacji i rozwoju zakładów przemysłowych i podmiotów prowadzących działalność gospodarczą o szczególnych szansach rozwoju (dziedziny innowacyjne, dziedziny tradycyjne, produkty z nisz rynkowych) przy szczególnym wykorzystaniu potencjału transgranicznego podziału pracy w ramach współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami i podmiotami prowadzącymi działalność gosp.	Działania na rzecz dalszej poprawy infrastruktury okołobiznesowej i technicznej celem wykorzystania potencjałów innowacyjnych regionu	Działania w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz jego pielęgnacji w celu zachowania atrakcyjności krajobrazu kulturowego w regionie oraz zabezpieczenie zasobów naturalnych, działania na rzecz stworzenia transgranicznego systemu ochrony przed klęskami żywiołowymi, katastrofami i ochrony przeciwpowodziowej	Transnarodowe działania na rzecz zabezpieczenia tradycyjnej produkcji rolnej, leśnej i rybołówstwa celem dywersyfikacji produkcji oraz rozwijania alternatywnych gałęzi zarobkowania w kontekście stabilizacji obszarów wiejskich, inwestycje na rzecz poprawy jakości życia ludności wiejskiej	Działania na rzecz podwyższenia poziomu wykształcenia w regionie w powiązaniu ze zdefiniowanymi potencjałami rozwojowymi regionu, działania na rzecz podwyższania kwalifikacji wśród pracowników małych i średnich przedsiębiorstw i administracji w celu poprawy zdolności do współpracy transgranicznej	Działania na rzecz wzmocnienia wewnątrzregionalnej i międzygminnej kooperacji oraz współpracy kulturalnej, transgraniczna współpraca na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, stworzenia systemu partnerstwa dla bezpieczeństwa	Szczególne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi	Pomoc techniczna zgodnie z regulą 11.2

<p>Działania na rzecz wspierania transgranicznej współpracy i kooperacji pomiędzy placówkami badawczymi i podmiotami gospodarczymi w celu wdrożenia wyników badań i wzmocnienia siły innowacyjnej regionu</p>	<p>Działania na rzecz poprawy ponadregionalnego i wewnętrznego uzbrojenia Regionu pod kątem infrastruktury transportowej (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy) przy szczególnym uwzględnieniu dostępności miejscowości o znaczeniu centralnym, terenów przemysłowych i atrakcji turystycznych, zwiększenia przepustowości przejść granicznych i poprawy bezpieczeństwa w obszarze przygranicznym</p>	<p>Działania mające na celu średnio-i długookresową poprawę jakości wody w zbiornikach śródlądowych i przybrzeżnych oraz jakości powietrza, transgraniczne zarządzanie gospodarką wodną, poprawa świadomości ekologicznej</p>			<p>Działania na rzecz rozbudowy i zachowania placówek kulturalnych i edukacyjnych o znaczeniu transgranicznym celem stworzenia lepszej oferty kulturalnej regionu</p>		<p>Pomoc Techniczna zgodnej z reguła 11.3</p>
<p>Działania na rzecz uzgodnionego marketingu wewnętrznego i zewnętrznego Regionu w dziedzinach gospodarki o szczególnych potencjałach rozwojowych i głównych kompetencjach Regionu, stworzenie i realizacja wspólnego marketingu turystycznego Regionu</p>	<p>Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju transgranicznej oferty turystycznej oraz strategii marketingowe w szczególności w zakresie turystyki morskiej</p>				<p>Fundusz małych projektów</p>		

5.3. Priorytety i działania

Niniejszy Program opiera się na następujących rozporządzeniach bądź wytycznych Unii Europejskiej:

- Rozporządzenie nr 1260/1999 Rady z dnia 21 czerwca 1999 z ogólnymi przepisami wprowadzającymi fundusze strukturalne (rozporządzenie o funduszach strukturalnych),
- Rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 czerwca 1999r. o Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego (rozporządzenie ERDF),
- Informacja Komisji dla państw członkowskich z dnia 28.04.2000r. o wytycznych dla inicjatywy wspólnotowej odnośnie współpracy transeuropejskiej na rzecz wspierania harmonijnego i zrównoważonego rozwoju obszaru europejskiego (INTERREG III – wytyczne K(2000) 1101 - DE).
- Rozporządzenie (WE) nr 1159/2000 Komisji z dnia 30.05.2000r. o działaniach informacji i komunikacji społecznej, które państwa członkowskie muszą podjąć w związku z interwencjami z funduszy strukturalnych.
- Rozporządzenie (WE) nr 448/2004 Komisji z dnia 10.03.2004r. zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 1685/2000 Komisji z przepisami wykonawczymi do rozporządzenia (WE) nr 1260/1999 Rady o kwalifikowalności wydatków do refinansowania w ramach operacji współfinansowanych z funduszy strukturalnych i o zniesieniu rozporządzenia (WE) nr 1145/2003
- Decyzja Komisji C(2002)1703 z dnia 26.07.2002r. o szczególnym wsparciu dla regionów graniczących z państwami kandydującymi

Ustalone celem wdrożenia programu priorytety uwzględniają cele Euroregionu POMERANIA a także doświadczenia okresu programowania 1993 – 99 i gwarantują tym samym zarówno ciągłość jak i rozwój współpracy wewnątrz Regionu. Stanowią one również elementy podstawowe realizacji „Wspólnego Oświadczenia o Transgranicznej Współpracy między Województwem Zachodniopomorskim i Krajem Związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie” z dnia 18 czerwca 2000r. oraz „Wspólnego Oświadczenia o Współpracy między Województwem Zachodniopomorskim (Rzeczpospolita Polska) a krajem związkowym Brandenburgia (Republika Federalna Niemiec)” z dnia 07 grudnia 2001. Szczegółowy tekst obu Wspólnych Oświadczeń stanowi załącznik 2 od strony 114. Zgodnie z artykułem 21 ustęp 2 ogólnego rozporządzenia (1260/1999) w powiązaniu z artykułem 3 ustęp 2 rozporządzenia (WE) nr 1783/1999 w ramach INTERREG III A z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego mogą być współfinansowane takie działania, które znajdują się w obszarze interwencji z Europejskiego Funduszu Gwarancji i Orientacji Rolnej Sekcja Orientacja bądź Europejskiego Funduszu Społecznego, przy czym każdorazowo należy zwracać uwagę na mające zastosowanie przepisy szczegółowe.

Jako podstawowe priorytety rozwoju regionalnego na obszarze polsko – niemieckiego pogranicza województwa zachodniopomorskiego oraz krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia definiuje się:

A: Rozwój gospodarczy i kooperacja

B: Poprawę infrastruktury technicznej i turystycznej

C: Środowisko

D: Rozwój obszarów wiejskich

E: Działania na rzecz podwyższenia kwalifikacji i oddziałujące na zatrudnienie

F: Współpracę wewnątrzregionalną, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów

G: Szczególne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi

H: Pomoc techniczna

5.3.1 . Priorytet A: Rozwój gospodarczy i kooperacja

Siła ekonomiczna gospodarki jest decydującym parametrem całego rozwoju. Siła ta składa się z wielu elementów. Nie może ona być jedynie wynikiem działalności branż, które uchodzą za branże wymagające wysokiego poziomu wiedzy i zaliczane są do przyszłościowych branż innowacyjnych. Duża część przedsiębiorstw i miejsc pracy to nadal tradycyjne branże działalności gospodarczej. Z uwagi na rosnącą konkurencję na rynku będą one jako dostawcy większych przedsiębiorstw w coraz większym stopniu musiały sprostać nowym wymogom odnośnie jakości produktów, elastyczności działania, warunków dostawy. Zarówno dla przedsiębiorstw innowacyjnych jak i bardziej tradycyjnych powiązania z potencjałem szkół wyższych i uniwersytetów stanowią ważny instrument poprawy ich pozycji w obszarze konkurencyjności. Odnosi się to do aspektów techniczno-technologicznych jak i ekonomicznych aspektów kierowania przedsiębiorstwem w warunkach rynku europejskiego. Z tego względu z jednej strony zadaniem wsparcia musi być promocja działań transgranicznych pobudzających sektor mśp do zdobywania wiedzy oraz środków, a następnie wykorzystania ich do celów własnych przedsiębiorstwa, a z drugiej strony zachęcanie szkół wyższych do szukania bliskości z przedsiębiorstwami w celu skrócenia czasu wdrażania wyników badań naukowych w praktyce. Celem jest wspieranie gotowości biznesu do kooperacji transgranicznej oraz poprawa zdolności przedsiębiorstw do kooperacji poprzez wspólne polsko – niemieckie działania.

Przy przeprowadzaniu określonych zadań następuje koncentracja wspierania na potencjalnie szczególnie rozwojowych obszarach w regionie. Celem maksymalizacji efektów rozwojowych interwencje ze środków pomocowych powinny następować przede wszystkim tam, gdzie już osiągnięty został pewien poziom wyjściowy, z którego można osiągnąć nową jakość w kontekście pozycji na rynku.

W województwie zachodniopomorskim i na Pomorzu Przednim dotyczy to przede wszystkim gospodarki morskiej wraz z przemysłem kooperującym, przemysłu spożywczego i turystyki, przemysłu chemicznego, energetyki, przemysłu odzieżowego, papierniczego, przetwórstwa drzewnego, produkcji materiałów budowlanych, a także restrukturyzacji rolnictwa. W regionie **Barnim-Uckermark** w centrum zainteresowania znajdują się przemysł chemiczny i metalurgiczny.

Tworzy się następujące grupy działań w priorytecie A:

- A-1: Działania na rzecz stabilizacji i rozwoju zakładów przemysłowych i prowadzących działalność gospodarczą o szczególnych szansach rozwoju (dziedziny innowacyjne, dziedziny tradycyjne, produkty z nisz rynkowych) przy szczególnym wykorzystaniu potencjału transgranicznego podziału pracy między przedsiębiorstwami i podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.**
- A-2: Działania na rzecz wspierania transgranicznej współpracy i kooperacji między placówkami badawczymi a przedsiębiorstwami celem wdrożenia w praktyce wyników badań i wzmocnienia siły innowacyjnej regionu**
- A-3: Działania na rzecz uzgodnionego marketingu wewnętrznego i zewnętrznego Regionu w dziedzinach gospodarki o szczególnych potencjałach rozwojowych i głównych kompetencjach Regionu, koncepcja i realizacja wspólnego turystycznego marketingu dla regionu**

Przy realizacji programu INTERREG III A wspieranie komercyjnych małych i średnich przedsiębiorstw powinno odbywać się jedynie pośrednio poprzez poprawę warunków ramowych oraz tworzenie struktur na potrzeby sieci współpracy.

Priorytet A:

Rozwój gospodarczy i kooperacja

Grupa przedsięwzięć A-1:

Działania na rzecz stabilizacji i rozwoju zakładów przemysłowych i prowadzących działalność gospodarczą o szczególnych szansach rozwoju (dziedziny innowacyjne, dziedziny tradycyjne, produkty z luk rynkowych) przy szczególnym wykorzystaniu potencjału transgranicznego podziału pracy między przedsiębiorstwami i prowadzącymi działalność gospodarczą

Strategia działania:

- poprawa warunków ramowych zakładania transgranicznych małych i średnich przedsiębiorstw bądź tworzenia ich oddziałów w regionie
- koncepcja i stworzenie systemu szkoleń dla małych i średnich przedsiębiorstw celem nawiązywania współpracy transgranicznej przy uwzględnieniu komunalnych towarzystw wspierania gospodarki, zrzeszeń przedsiębiorców, izb oraz zrzeszeń zawodowych przy organizacji i współpracy poprzez specyficzne dla danej grupy działania na podstawie jej statutowych uprawnień i w ramach reprezentowania interesów jej członków
- wspieranie kooperacji transgranicznej partnerów społecznych i gospodarczych (pracodawcy i związki zawodowe)
- wspieranie kooperacji przedsiębiorstw celem poprawy potencjału eksportowego mśp: tym samym przedsiębiorstwa, które do tej pory orientowały się głównie na swój własny rynek wewnętrzny mają zostać zachęczone i zmotywowane do oferowania swoich usług i produktów w eksporcie do regionu znajdującego się w obszarze ich zainteresowań („Ofensywa eksportowa POMERANIA”)
- dalsze rozwijanie korzystania z możliwości e-commerce celem poprawy dostępu małych i średnich przedsiębiorstw do rynku.

Poszczególne działania, m.in.:

- badanie rynku w kraju partnera
- prezentacja na rynku w kraju partnera (prezentacje na targach, prezentacje w siedzibach firm)
- świadczenia doradcze dotyczące praktyki zakładania przedsiębiorstwa w kraju partnerskim
- przeprowadzanie sektorowych forów przedsiębiorców celem nawiązania kooperacji
- wspieranie działań kooperacyjnych służących zwiększeniu poziomu przetwarzania produktów w Regionie (przetwórstwo drewna, w gospodarce żywnościowej, przemyśle materiałów budowlanych, dostaw dla budownictwa, surowców odnawialnych)
- wspieranie działań kooperacyjnych celem logistycznego i technologicznego zamykania zamkniętych obiegów materiałowych / surowcowych w regionie
- przeprowadzanie transgranicznych forów pracodawców i związków zawodowych
- działania z wykorzystaniem internetu na rzecz budowy struktur kooperacyjnych w gospodarce regionalnej.

Priorytet A:

Rozwój gospodarczy i kooperacja

Grupa przedsięwzięć A-2:

Działania na rzecz wspierania transgranicznej współpracy i kooperacji między placówkami badawczymi a przedsiębiorstwami celem wdrożenia w praktyce wyników badań i wzmocnienia siły innowacyjnej regionu

Strategia działania:

- wspieranie współpracy między placówkami badawczymi regionu dotyczącej dziedzin innowacyjnych oraz organizowanie badań zbiorczych
- wspieranie działań na rzecz kojarzenia placówek szkolnictwa wyższego oraz gospodarki bądź administracji publicznej regionu
- wspieranie zakładania nowych przedsiębiorstw na bazie idei z placówek badawczych, wspieranie inicjatyw na rzecz zakładania takich przedsiębiorstw
- wspieranie działalności badawczej innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw
- działania na rzecz włączenia technologii innowacyjnych do rozwoju regionalnego.

Poszczególne działania, m.in.:

- imprezy informacyjne, seminaria, kolokwia
- stworzenie transgranicznej sieci komunikacyjno – technologicznej placówek szkolnictwa wyższego i badawczych oraz ich partnerów kooperacyjnych
- wymiana nauczycieli i studentów
- definiowanie wspólnych projektów badawczych oraz udział w przetargach międzynarodowych
- poprawa dostępnych technologii informatycznych i komunikacyjnych dla placówek badawczych jako warunek ich uczestnictwa w badaniach międzynarodowych.

<p>Priorytet A:</p> <p>Rozwój gospodarczy i kooperacja</p>
<p>Grupa przedsięwzięć A-3:</p> <p>Działania na rzecz uzgodnionego marketingu wewnętrznego i zewnętrznego Regionu w dziedzinach gospodarki o szczególnych potencjałach rozwojowych i głównych kompetencjach Regionu, koncepcja i realizacja wspólnego turystycznego marketingu regionu</p>
<p>Strategia działania:</p> <ul style="list-style-type: none">
• stworzenie struktury informacji i komunikacji na rzecz skomunikowania regionu z rynkami europejskimi celem skoncentrowanej pozyskiwania inwestorów oraz opieki nad miejscowymi przedsiębiorcami. Region w tym celu zbuduje międzynarodową sieć kontaktów i partnerów, z tych kontaktów zbierze doświadczenia, które wykorzysta we własnym rozwoju. Głównym obszarem tej koncentracji będzie basen Morza Bałtyckiego, nie można jednak na nim poprzestać;
• zwiększenie skuteczności działania placówek realizujących działania w zakresie wspierania gospodarki poprzez stworzenie sieci współpracy wewnątrz regionu; koordynacja wykraczającej poza ramy jednego powiatu działalności placówek wspierania gospodarki celem zredukowania dublujących się inicjatyw, które być może wykluczają się wzajemnie, wspieranie inicjatyw równoległych, które się wzajemnie wzmocniają oraz sterowanie konkurencją wewnątrzregionalną w interesie rozwoju regionu;
• działania na rzecz rozwoju specjalistycznej oferty turystycznej regionu, w szczególności ofert transgranicznych oraz turystycznych koncepcji rozwojowych dla głównych obszarów turystyki.
<p>Poszczególne działania, m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none">
- wspieranie systemu informacji i doradztwa na temat możliwości współpracy transgranicznej w regionie
- tworzenie dalszych centrów serwisowych i doradczych w regionie jako regionalnych centrów kompetencyjnych i partnerów do rozmów dla osób zainteresowanych
- tworzenie i realizacja wspólnych strategii marketingowych celem gospodarczej promocji regionu
- stworzenie uzgodnionego systemu konferencji, spotkań branżowych, wystaw i targów w regionie (zarządzanie wydarzeniami tego typu)
- opracowanie warunków przyznawania i popularyzacja branżowych logo dla wybranych, wyróżniających się jakością produktów z regionu
- opracowanie wspólnej koncepcji rozwoju turystycznego oraz promocja regionu we współpracy z zrzeszeniami turystycznymi
- organizacja podziału pracy przy promocji regionu, wykonanie materiałów informacyjnych celem wspólnego udziału w targach itp.
- działania na rzecz wspólnego public relations regionu w dziedzinie turystyki.

5.3.2. Priorytet B: Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej

Dobrze funkcjonująca i wysokiej jakości, dostosowana do potrzeb ludności, gospodarki, służb oraz placówek publicznych infrastruktura transportowa i techniczna służąca zaopatrzeniu i utylizacji jest jednym z najważniejszych wskaźników trwałego rozwoju Regionu. Odnosi się to zarówno do zwiększenia wewnątrzregionalnej dostępności transportowej Regionu celem przewyciężenia dotychczasowego hamującego oddziaływania przejść granicznych jak i powiązania Regionu z ponadregionalnymi sieciami transeuropejskimi (TEN). Jednocześnie ten obszar działania jest tym, który wymaga najwyższych nakładów inwestycyjnych koniecznych do szybkiego nadrobienia deficytów rozwojowych.

Polscy i niemieccy partnerzy Euroregionu POMERANIA w okresie 2000 – 2003 zgłosili już dużą ilość pojedynczych przedsięwzięć z zakresu rozbudowy dróg komunikacyjnych do wspierania w ramach programów Interreg bądź PHARE CBC. Wszystkie te działania służą w mniej lub bardziej widocznym stopniu poprawie dostępności i otwarcia regionu, a tym samym mogą przyczyniać się do rozwoju regionalnego.

Poprawa infrastruktury technicznej jest dla mieszkańców regionu, przedsiębiorstw przemysłowych i wytwórczych oraz placówek publicznych pilną koniecznością służącą poprawi warunków życia i stabilizacji oraz zwiększeniu atrakcyjności lokalizacyjnej.

Bardzo dobre warunki przyrodniczo-przestrzenne Regionu oraz jego położenie w pobliżu ponadregionalnych aglomeracji pozwala na rozwój turystyki jako ważnego elementu regionalnej struktury gospodarczej. Należy przy tym w szczególności wspierać infrastrukturę turystyczną, która przyczynia się do budowy transgranicznego regionu turystycznego.

Turystyka na obszarach wiejskich występuje obok tradycyjnych źródeł uzyskiwania dochodów jako alternatywa zatrudnienia. Główny nacisk rozwoju turystycznego będzie dotyczył wszystkich form turystyki wodnej, zarówno na wybrzeżu Bałtyku jak i na wodach wewnętrznych. Zgodnie z charakterystycznymi możliwościami regionów cząstkowych regionalne priorytety rozwoju turystyki przypadają na różne formy „urlopu na wsi”, a przede wszystkim na turystykę przyrodniczą.

W priorytecie B tworzy się następujące grupy zadań:

B-1: Działania na rzecz dalszej poprawy transgranicznej infrastruktury okołobiznesowej i technicznej w celu wykorzystania potencjałów innowacyjnych regionu

II-2: Działania na rzecz poprawy ponadregionalnego i wewnętrznego uzbrojenia Regionu pod kątem infrastruktury transportowej (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy) przy szczególnym uwzględnieniu dostępności miejscowość o znaczeniu centralnym, terenów przemysłowych i atrakcji turystycznych, zwiększenia przepustowości przejść granicznych i poprawy bezpieczeństwa na obszarze granicznym

B-3: Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju transgranicznej oferty turystycznej oraz strategii marketingowych, w szczególności w zakresie turystyki morskiej

Priorytet B:

Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej

Grupa przedsięwzięć B – 1:

Działania na rzecz dalszej poprawy transgranicznej infrastruktury okołobiznesowej i technicznej w celu wykorzystania potencjałów innowacyjnych regionu

Strategia działania

- rozwój gospodarki, wdrażanie nowych pomysłów ma być wspierane poprzez działania ukierunkowane na wspieranie inicjatyw jednostek, grup, związków, wspólnot interesów. Dlatego też należy w sposób ukierunkowany już w szkole wspierać inicjatywę przedsiębiorczości w toku kształcenia zawodowego oraz kształcenia akademickiego. Należy wspierać pomysły na działalność biznesową poprzez aktywizację i monitoring przy pomocy odpowiednich instrumentów sektora publicznego.
- stabilizacja systemu ukierunkowanych na nowe technologie parków przemysłowych i parków badawczo-technologicznych poprzez koncentrowanie się na innowacyjnych priorytetach Regionu, zgodnych z głównymi kompetencjami regionalnymi w tym zakresie
- poprawa warunków infrastrukturalnych dla prowadzenia badań podnoszących konkurencyjność gospodarki w skali międzynarodowej.

Poszczególne działania, m.in.

- wspieranie działań na rzecz zorganizowania związku narodowych parków technologicznych „IDEON POMERANIA”
- wspieranie działalności promocyjnej istniejących parków technologicznych
- rozwijanie wspólnie wykorzystywanej infrastruktury komunikacyjnej
- wspieranie działań na rzecz ustanowienia transgranicznych, tzw. korespondujących parków technologicznych, w szczególności w połączeniu z ponadregionalnymi przedsięwzięciami infrastrukturalnymi
- przedsięwzięcia pilotażowe organów terenowych na rzecz technologii informatycznych i komunikacyjnych w procesach administracyjnych, w marketingu i polityce informacyjnej
- Poprawa stanu urządzeń i pomieszczeń placówek badawczych (nauka, praktyki, laboratoria, archiwa, biblioteki, zbiory)

Priorytet B:
Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej
Grupa przedsięwzięć B-2: Działania na rzecz poprawy ponadregionalnego i wewnętrznego uzbrojenia Regionu pod kątem infrastruktury transportowej (drogi kołowe, kolejowe, wodne, transport lotniczy) przy szczególnym uwzględnieniu dostępności miejscowości o znaczeniu centralnym, terenów przemysłowych i atrakcji turystycznych, zwiększenia przepustowości przejść granicznych i poprawy bezpieczeństwa na obszarze granicznym
<u>Strategia działania:</u> <ul style="list-style-type: none">
• rozbudowa systemu transportowego zgodnie z różnorodnymi wymaganiami struktury przestrzeni i osadnictwa w kontekście powiązań zewnętrznych i dostępności wewnętrznej
• działania na rzecz efektywniejszego kreowania transportu poprzez kombinowanie i kooperowanie różnych gałęzi transportu oraz ich połączenie przy pomocy wydajnych węzłów
• stworzenie wydajnych osi transportowych wschód – zachód oraz rozbudowa istniejących osi północ – południe
• poprawa regionalnej dostępności centrów oraz regionalnej dostępności transportowej wewnątrzregionalnej celem wspierania transgranicznej wymiany usług
• działania na rzecz unikania transportu oraz przenoszenie transportu z dróg kołowych na drogi kolejowe i wodne oraz redukcja emisji hałasu i substancji szkodliwych
• działania na rzecz wspierania gmin przy utrzymaniu dróg i mostów celem poprawy sieci komunikacyjnej w regionie przygranicznym
Poszczególne działania, m.in.: <ul style="list-style-type: none">
- rozbudowa portów rzecznych, morskich i zatokowych, nabrzeży i przystani
- zachowanie i rozbudowa połączeń kolejowych z centami gospodarczymi (np. portami)
- ulepszenie dworców, w szczególności na obszarach turystycznych
- modernizacja dróg i budowa nowych
- regionalne lotniska i lądowiska
- działania organizacyjne i inwestycyjne na rzecz zwiększenia przepustowości przejść granicznych
- realizacja dróg dojazdowych do przejść granicznych
- poprawa infrastruktury transgranicznej dla kolejowego ruchu pasażerskiego bliskiego zasięgu
- wspieranie ekologicznych projektów transportowych w regionie
- działania na rzecz odciążenia regionów turystycznych od zmotoryzowanego ruchu indywidualnego oraz poprawa dostępności głównych obszarów turystycznych

<p>Priorytet B:</p> <p>Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej</p>
<p>Grupa przedsięwzięć B-3:</p> <p>Działania na rzecz stworzenia uwarunkowań infrastrukturalnych dla rozwoju transgranicznej oferty turystycznej oraz strategii marketingowych, w szczególności w zakresie turystyki morskiej</p>
<p>Strategia działania:</p> <ul style="list-style-type: none">
• rozwijanie infrastruktury i markowej oferty turystycznej, głównie na rzecz rozwoju turystyki morskiej
• jakościowa poprawa oferty noclegowej
• turystyka morska jak znak firmowy regionu
• urlop na wsi i ekoturystyka
• turystyka uzdrowiskowa i kąpieliskowa
• zapewnienie połączeń transgranicznych sieci turystycznych ścieżek rowerowych, wędrówek pieszych, wodnych
• poprawa ponadregionalnych dalekobieżnych ścieżek rowerowych, wędrówek pieszych, wodnych oraz wyposażenie ich w adekwatną infrastrukturę (stan dróg, placówki informacyjne, miejsca postojowe)
• tworzenie multimodalnych węzłów komunikacyjnych: kolej – woda – rower – wędrówki piesze.
<p>Poszczególne działania, m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none">
- działania na rzecz sanacji bądź poprawy istniejących placówek turystycznych, przede wszystkim w kontekście wspierania turystyki morskiej (np. turystka młodzieżowa, rozbudowa i poprawa systemu schronisk młodzieżowych, turystyka niepełnosprawnych itp.)
- budowa nowych i usprawnienie istniejących portów jachtowych celem zintegrowanego wykorzystania dla celów turystycznych, pasażerskiej żeglugi wycieczkowej oraz rybactwa zawodowego oraz poprawa stanu otoczenia portowego
- działania na rzecz poprawy pasażerskiej żeglugi wycieczkowej i linii promowych jako specyficznej oferty turystyki morskiej regionu, w szczególności również jako formy turystyki transgranicznej oraz celem powiązania metropolii Berlina z regionem
- zintegrowanie żeglugi pasażerskiej rejsowej z charakterystycznymi możliwościami regionu
- budowa ścieżek rowerowych i do wędrówek pieszych o transgranczym znaczeniu turystycznym (np. połączenie regionów cząstkowych z międzynarodowymi sieciami ścieżek rowerowych lub budowa brakujących odcinków na tych trasach)
- działania na rzecz rozwoju markowych form wypoczynku, takich jak „urlop w młynie”, „urlop w leśniczówce”, „urlop u rybaka”, urlop myśliwski itp.
- działania na rzecz rozwoju charakterystycznych form edukacyjnej turystyki przyrodniczej, przede wszystkim na dużych obszarach chronionych w regionie pogranicza
- działania na rzecz konserwacji i zachowania świadectw historyczno – kulturowych, historii techniki w regionie (śluzy, mosty, stację pomp, latarnie morskie, porty, spichlerze, koleje itp.).

5.3.3. Priorytet C: Środowisko

Stan przyrody i krajobrazu jest nie tylko ważny dla zachowania różnorodności biologicznej, ale również dla jakości życia mieszkańców regionu. Jest to także „miękki” czynnik mający wpływ na lokowanie przedsięwzięć gospodarczych oraz warunków rozwoju turystyki i przez to ważny parametr rozwoju Regionu. Ochrona środowiska oraz zadania istotne z punktu widzenia ochrony środowiska mogą w regionie pogranicza zostać zrealizowane jedynie poprzez wspólnie uzgodnione działanie.

Jednostki odpowiedzialne za wdrażanie Programu gwarantują, iż działania, które na podstawie niniejszego Programu będą finansowane z funduszy strukturalnych, są zgodne z zasadami ochrony obszarowej przyjętymi w ramach programu „NATURA 2000” i że obszary, które należy chronić w myśl dyrektywy 92/43/EWG, nie zostaną naruszone przed złożeniem uzupełniających list zgłaszających obszary do ochrony.

Działania, które zostały podjęte celem uniknięcia takiego negatywnego oddziaływania, obejmują w szczególności:

- ewaluację ex-ante środowiska naturalnego wykonaną przez Ministerstwo Środowiska kraju związkowego Meklemburgia – Pomorze Przednie
- prawnie wiążący urzędy publiczne dekret wprowadzający FFH odnośnie zgodnego z dyrektywą FFH postępowania administracji
- udział kompetentnych instancji ochrony przyrody w procedurach selekcji / zatwierdzania
- wstępną weryfikację przedsięwzięć poprzez odpowiednie kryteria selekcji projektów (patrz też załącznik)
- przepisy dyrektywy siedliskowej zostały wprowadzone poprzez §§18 i 28 Krajowej Ustawy o Ochronie Środowiska do zasobu prawnego Meklemburgii – Pomorza Przedniego i należy je tym samym stosować.

W priorytecie C tworzy się następujące grupy działań:

C-1: Działania w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz jego konserwacji w celu zachowania atrakcyjności krajobrazu kulturowego w regionie oraz zabezpieczenie rezerw naturalnych, działania na rzecz stworzenia transgranicznego systemu ochrony przed klęskami żywiołowymi, katastrofami i ochrony przeciwpowodziowej, poprawa świadomości ekologicznej

C-2: Działania mające na celu średniookresową i długofalową poprawę jakości wody w zbiornikach śródlądowych i przybrzeżnych oraz jakości atmosfery, transgraniczne zarządzanie gospodarką wodną.

Priorytet C:

Środowisko

Grupa przedsięwzięć C-1

Działania w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu oraz jego konserwacji w celu zachowania atrakcyjności krajobrazu kulturowego w regionie oraz zabezpieczenie rezerw naturalnych, działania na rzecz stworzenia transgranicznego systemu ochrony przed klęskami żywiołowymi, katastrofami i ochrony przeciwpowodziowej, poprawa świadomości ekologicznej

Strategia działania:

- zintegrowany rozwój dużych obszarów chronionych celem przyczynienia się do trwałego rozwoju w specyficznych warunkach ochrony i rozwoju przyrody i krajobrazu kulturowego
- koncepcja transgranicznego system połączonych obszarów chronionych, która byłaby w stanie sprostać wyzwaniom trwałego rozwoju w ścisłym obszarze przygranicznym
- działania na rzecz oceny oddziaływania na środowisko dużych projektów przy uwzględnieniu państw partnerskich w przypadku oddziaływania transgranicznego
- działania na rzecz rewitalizacji chorych lasów
- działania na rzecz zorganizowania i rozwoju transgranicznego systemu ochrony przed klęskami żywiołowymi oraz zapobiegania wypadkom i awariom wzdłuż Odry i na Zalewie Szczecińskim
- działania na rzecz budowy koncepcji i budowy zintegrowanego systemu ochrony przeciwpowodziowej wzdłuż Odry, jej dopływów oraz na pozostałych wodach wewnętrznych zagrożonych występowaniem wysokich stanów wód.

Poszczególne działania, m.in.:

- plany ochrony parków narodowych i parków przyrodniczych oraz projekty pilotażowe i ich wdrażanie
- budowa centrum badań nad środowiskiem i monitoringu środowiska w Regionie we współpracy z placówkami prywatnymi, naukowymi i publicznymi
- działania na rzecz poprawy infrastruktury w edukacji ekologicznej
- przeprowadzanie porad, warsztatów, kampanii, imprez i projektów na rzecz edukacji ekologicznej na terenie dużych obszarów chronionych oraz przez same duże obszary chronione w placówkach edukacyjnych
- działania na rzecz zintegrowanego sterowania i kontroli ruchu statków na Zalewie Szczecińskim
- działania na rzecz budowy transgranicznego systemu ochrony przed katastrofami przy wypadkach statków na Odrze bądź awarii w dużych przygranicznych zakładach przemysłowych bądź urządzeniach do transportu substancji szkodliwych dla wód (zagrożenie wydostania się substancji szkodliwych dla powietrza i wody)
- działania na rzecz budowy transgranicznego systemu przeciwdziałania pożarom lasów, ich wykrywania i zwalczania
- działania na rzecz transgranicznej harmonizacji wyposażenia organów i sił pomocniczych ochrony przed katastrofami celem usprawnienia komunikacji między nimi oraz zapobiegania katastrofom i awariom.

Priorytet C:
Środowisko
<u>Grupa przedsięwzięć C-2:</u> Działania mające na celu średniookresową i długofalową poprawę jakości wody w zbiornikach śródlądowych i przybrzeżnych oraz czystości powietrza atmosferycznego, transgraniczne zarządzanie gospodarką wodną
Strategia działania: <ul style="list-style-type: none">
• działania na rzecz zachowania ujścia Odry jako naturalnego systemu ujścia w równowadze z interesem rozwoju gospodarczego, ochrony przeciwpowodziowej oraz ochrony przyrody
• działania na rzecz likwidacji konsekwencji związanych z uprzednim przemysłowym, militarnym lub rolniczym wykorzystaniem danych obszarów w regionie oraz włączenie tych działań w długofalowy rozwój komunalny
• sanacja i rozbudowa systemu jednostek odprowadzających pośrednio i bezpośrednio ścieki do wód jako ważne działanie na rzecz jakości wody wód powierzchniowych
• działania na rzecz dalszej redukcji wychodzących od emitentów substancji szkodliwych dla wody i powietrza zgodnie z definicją ekologicznych „hot spots” w dokumencie HELCOM.
<u>Poszczególne działania, m.in.:</u> <ul style="list-style-type: none">
- planowanie sanacji i sanacja oraz rozbudowa systemu jednostek odprowadzających pośrednio i bezpośrednio ścieki do wód, włączenie tych działań do rozwoju określonych miast i wsi
- ustanowienie transgranicznego zarządzania wodą na wyspie Uznam oraz w powiecie Uecker-Randow na bazie badań hydrogeologicznych
- działania na rzecz ochrony i zachowania zdolności regeneracyjnej wód gruntowych
- stworzenie koncepcji i ustanowienie systemu ekologicznej kontroli środowiska (monitoring) w wybranych obszarach priorytetowych Regionu.

5.3.4. Priorytet D: Rozwój obszarów wiejskich

Region w znacznej części należy do regionów europejskich o typowej strukturze wiejskiej ze stosunkowo jak na warunki europejskie niską gęstością zaludnienia. Położenie na rubieżach UE pogłębia dodatkowo słabości strukturalne obszarów wiejskich.

Jednym z zaobserwowanych negatywnych zjawisk na obszarach wiejskich, którym należy przeciwdziałać, jest stały spadek ilości ludności w wieku produkcyjnym i przyrost ilościowy ludności starszej wiekowo w konsekwencji ruchów migracyjnych (szczególnie ludzi w wieku produkcyjnym) ze wsi do miast. Powodami tego są m. in. brak wystarczającej ilości miejsc pracy oraz braki strukturalne na terenach wiejskich. Poza utrzymaniem trwałej gospodarki rolnej i leśnej należy tworzyć alternatywne możliwości uzyskiwania przychodów (np. turystyka, przetwórstwo i sprzedaż produktów regionalnych)

Możliwością w ramach programu jest intensyfikacja komunikacji i kooperacji między podmiotami operującymi na obszarach wiejskich (np. gminy, administracje rolne i leśne, związki). Transgraniczna wymiana doświadczeń może przy tym pomóc w rozwiązywaniu podobnych problemów po obu stronach granicy.

W priorytecie D tworzy się następujące grupy działań:

D-1: Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej produkcji rolnej, leśnej i rybołówstwa celem dywersyfikacji produkcji oraz rozwijania alternatywnych gałęzi zarobkowania w kontekście stabilizacji obszarów wiejskich, inwestycje na rzecz poprawy jakości życia ludności wiejskiej

Priorytet D:

Rozwój obszarów wiejskich

Grupa przedsięwzięć D-1:

Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej produkcji rolnej, leśnej i rybołówstwa celem dywersyfikacji produkcji oraz rozwijania alternatywnych gałęzi zarobkowania w kontekście stabilizacji obszarów wiejskich, inwestycje na rzecz poprawy jakości życia ludności wiejskiej

Strategia działania:

- działania na rzecz wspierania tradycyjnie reprezentowanego w regionie drobnego rybactwa bałtyckiego, zatokowego i zalewowego celem zachowania tożsamości regionalnej, zachowania miejsc pracy oraz uzyskania efektów synergii w powiązaniu z rozwojem turystycznym i gospodarki żywnościowej
- wspieranie branży przetwórstwa spożywczego w szczególności przetwórstwa mięsnego i rybnego, wyrobu produktów mleczarskich oraz konserwowania owoców i jarzyn oraz powiązanie ich z producentami rolnymi (w tym wspieranie organizowania i rozbudowy grup producenckich po stronie polskiej)
- wspieranie działań na rzecz promocji produktów rolnych oraz stworzenia powiązań między producentami i rynkami (hurtownie i giełdy), w szczególności rozszerzenie bezpośredniej sprzedaży produktów regionalnych w samym regionie i poza nim w ścisłym powiązaniu z turystyką
- budowanie i przekazywanie image marki i nazw marek produktów rolnych z regionu POMERANIA „Produkty Jakościowe POMERANIA”; wspólne organizowanie i przeprowadzanie charakterystycznych dla regionu wystaw oraz ponadregionalna reklama produktów
- wspieranie urlopu i spędzania czasu wolnego na wsi
- kształcenie i doradztwo w odniesieniu do pierwszoplanowych i komplementarnych funkcji rolnictwa, leśnictwa i rybactwa oraz ukierunkowane ściśle na dany obszar badania rolne
- działania na rzecz rewitalizacji centrów wsi jako centrów atrakcji dla ludności miejscowej i gości regionu poprzez uzgodnione rozwijanie oferty rzemiosła, usług, handlu, gastronomii oraz infrastruktury transportowej z uwzględnieniem ochrony zabytków.

Poszczególne działania, m.in.:

- tworzenie bądź rozwijanie ofert serwisowych dla turystyki (np. stadniny, wycieczki konne, wycieczki powozami, wycieczki w celu obserwacji dzikich zwierząt, turystyka myśliwska, wakacje w gospodarstwie rolnym w szczególności dla rodzin z dziećmi, polanki i boiska itp.)
- wspieranie działań i placówek dla młodzieży wiejskiej oraz tradycyjnych dla terenów wiejskich imprez
- doksztalcanie zawodowe i przekwalifikowania celem rozwijania alternatywnych możliwości zatrudnienia (głównie np. przyjazne środowisku metody wytwarzania, konserwacja krajobrazu, nowe metody produkcji, zarządzanie oraz motywacja w działalności i myśleniu przedsiębiorczym
- kooperacja w przypadku charakterystycznych dla danych lokalizacji badań rolnych oraz wykorzystanie charakterystycznej oferty usługowej dla sektora rolnictwa
- wymiana informacji, doświadczeń i wiedzy o nowych technologiach (uprawy, biotechnologie)
- fora przedsiębiorców, posiedzenia gospodarki rolnej, wystawy
- wymiana praktykantów i wykorzystanie placówek doksztalcających specjalistów
- stworzenie wewnątrzregionalnych placówek doradztwa i koordynacji dla przedsiębiorstw rolnych.

5.3.5. Priorytet E: Działania na rzecz podwyższenia kwalifikacji i oddziałujące na zatrudnienie

Z uwagi na wysokie bezrobocie w regionie przygranicznym konieczne jest podwyższenie kwalifikacji. W szczególności dotyczy to dostępnej w regionie siły roboczej, która jest ważnym czynnikiem decydującym o lokowaniu przedsięwzięć gospodarczych. Ważne jest także ukierunkowywanie siły roboczej na określone dziedziny zatrudnienia charakteryzujące się pozytywnymi tendencjami rozwojowymi, jak np. turystyka, sektor usług, technologie innowacyjne.

Tego rodzaju kształcenie pozostające w bliskości z rzeczywistością gospodarczą spowoduje, że w głównych dziedzinach, jak np. gospodarka i infrastruktura, turystyka i środowisko oraz nowoczesna administracja, będzie do dyspozycji wystarczająca ilość pracowników.

Z uwagi na wysokie bezrobocie strukturalne w programie INTERREG III A podnoszenie kwalifikacji ma być uzupełnieniem istniejących instrumentów rynku pracy i skierowane jest do osób już zatrudnionych, co pomoże wzmocnić kompetencje transgraniczne małych i średnich przedsiębiorstw, a tym samym przyczynić się do utrzymania i tworzenia miejsc pracy. Z uwagi na bardziej efektywne wykorzystanie środków należy dążyć do tego, aby poszczególne przedsięwzięcia takie jak np. kursy, seminaria, praktyki łączyć w „projekty zbiorcze”.

Poza planowanymi w tym priorytecie działaniami głównie w priorytetach „Kooperacja gospodarcza” (A) oraz „Współpraca międzyregionalna” (F) przewidziane są dalsze projekty oddziałujące na rynek pracy. Dla części INTERREG III A dąży się do tego, aby do około 10% dostępnych środków pomocowych oddawać do dyspozycji na działania o znaczeniu dla polityki zatrudnienia.

W priorytecie E tworzy się następujące grupy działań:

E - 1: Działania na rzecz podwyższenia poziomu wykształcenia w regionie w związku ze zdefiniowanymi potencjałami rozwojowymi regionu, działania na rzecz przekazywania wyższych kwalifikacji zatrudnionym pracownikom małych i średnich przedsiębiorstw oraz administracji.

Priorytet E:

Działania na rzecz podwyższenia kwalifikacji i oddziałujące na zatrudnienie

Grupa przedsięwzięć E-1:

Działania na rzecz podwyższenia poziomu wykształcenia w regionie w związku ze zdefiniowanymi potencjałami rozwojowymi regionu, działania na rzecz przekazywania wyższych kwalifikacji mającym zatrudnienie pracownikom małych i średnich przedsiębiorstw oraz administracji

Strategia działania:

- wspieranie inicjatyw związanych z doksztalcaniem i oddziałujących na poziom zatrudnienia
- wspieranie projektów wykorzystujących możliwości nowych mediów
- wspieranie inicjatyw zakładania przedsiębiorstw w dziedzinie oświaty
- wyższej jakości edukacja szkolna poprzez optymalne doksztalcenie nauczycieli
- transgraniczna współpraca między placówkami edukacyjnymi a gospodarką, nauką i placówkami badawczymi bądź administracją publiczną celem podwyższenia poziomu wykształcenia i transferu wiedzy do małych i średnich przedsiębiorstw (Związek na rzecz doksztalcenia w małych i średnich przedsiębiorstwach)
- wyższa jakość kształcenia zawodowego, przede wszystkim w tych branżach, które cechują się wysokim potencjałem innowacyjności, oraz konieczność długofalowego zapewnienia następców w poszczególnych zawodach
- wspieranie transgranicznej wymiany uczniów i uczniów zawodu oraz wspólnych placówek oświatowych
- wspieranie placówek przyczyniających się do poprawy stopnia opanowania języków obcych w regionie.

Poszczególne działania, m.in.:

- podwyższanie kwalifikacji osób zatrudnionych i kadry zarządzającej małych i średnich przedsiębiorstw jako przygotowanie do kooperacji transgranicznej i jej monitorowania
- wspieranie osób bez wykształcenia, przekwalifikowanych, kobiet, osób samotnie wychowujących dzieci, osób niepełnosprawnych, bezrobotnych, w szczególności długotrwale bezrobotnych
- wspieranie oferty edukacyjnej poprzez pomoc na rzecz grup samopomocy, pobytów zagranicznych, warsztatów przyszłości, treningu kreatywności
- wspieranie wprowadzania rad seniorów do pracy oświatowej
- wspieranie miejsc kształcenia zawodowego w dziedzinach innowacyjnych oraz działań dostosowujących strukturę kształcenia do struktury rynku pracy
- rozszerzenie dualnego systemu kształcenia zawodowego przy współudziale placówek szkolnictwa wyższego, w szczególności pakiety edukacyjne w zawodach innowacyjnych
- organizowanie pakietów kształcenia naprzemiennego w małych i średnich przedsiębiorstwach jako aktywizacji kształcenia zawodowego
- organizowanie powiązań edukacyjnych między małymi i średnimi przedsiębiorstwami, szkołami zawodowymi oraz ponadzakładowymi centrami kształcenia zawodowego
- integracja transgranicznych praktyk zawodowych z programem kształcenia zawodowego.

5.3.6. Priorytet F: Współpraca wewnątrzregionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów

Koordinacja i zarządzanie trwałym rozwojem w Regionie wymaga poprawy jakościowej dotychczasowej współpracy partnerów w tym Regionie. Wynika to zarówno z kompleksowości obszaru zadań, którymi trzeba się zajmować jednocześnie, jak i z wielkości obszaru.

Wzrasta konieczność dokonywania uzgodnień z partnerami z regionów częściowych, (grupy projektowe, komunalne grupy robocze, związki celowe itp.

Celem jest zwiększenie atrakcyjności obszaru przygranicznego w imię przeciwdziałania odpływowi ludności, w szczególności ludzi młodych. Odczuwalna poprawa transgranicznej oferty kulturalnej w regionie oznacza również poprawę jakości życia ludności. Planowanie działania wspierają ukształtowanie się międzynarodowej świadomości i przyczyniają się do lepszego poznawania się ludzi w regionie przygranicznym.

Aby móc przeprowadzać imprezy kulturalne na wysokim poziomie, konieczna jest odpowiednia infrastruktura. Analogicznie należy postrzegać dziedziny oświaty i spraw socjalnych. W szczególności w dziedzinie infrastruktury kulturalnej nadal istnieje duża potrzeba nadrobienia zaległości.

Przy pomocy funduszu małych projektów mają być wspierane m.in. projekty wzajemnej prezentacji kraju związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie i województwa zachodniopomorskiego na obszarze wsparcia, w szczególności przedsięwzięcia kulturalne, jak na przykład transgraniczna wymiana chórów, spotkania młodzieży, warsztaty młodzieżowe i małe placówki muzealne, które w ujęciu całościowym mają duży wpływ na rozwój strukturalny regionu przygranicznego, a pojedynczo wymagają stosunkowo niewielkiego jednorazowego wsparcia ze środków pomocowych. Można przy tym integrować aktywność sportową jako element imprez dla młodzieży.

W priorytecie F tworzy się następujące grupy działań:

F-1: Działania na rzecz wzmocnienia wewnątrzregionalnej i międzygminnej kooperacji oraz współpracy kulturalnej, transgraniczna współpraca na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, stworzenia systemu partnerstwa dla bezpieczeństwa

F-2: Działania na rzecz rozbudowy i zachowania placówek kulturalnych i oświatowych o znaczeniu transgranicznym celem stworzenia lepszej oferty kulturalnej regionu

F-3: Fundusz małych projektów

Priorytet F:

Współpraca wewnątrzregionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów

Grupa przedsięwzięć F-1:

Działania na rzecz wzmocnienia wewnątrzregionalnej i międzygminnej kooperacji oraz współpracy kulturalnej, transgraniczna współpraca na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, stworzenia systemu partnerstwa dla bezpieczeństwa

Strategia działania:

- informacja i współpraca miast i gmin regionu
- ustanowienie i ulepszenie tradycyjnych, regionalnych imprez kulturalnych o znaczeniu ponadregionalnym, które poprawiają image regionu, zwiększają stopień jego znajomości i utrwalają tożsamość regionalną, łącznie z imprezami Euroregionu
- wspieranie transgranicznych kontaktów kulturalnych w ramach programów kulturalnych, wymiany zespołów, wystaw, prezentacji na poziomie komunalnym oraz poziomie stowarzyszeń i organizacji
- wspieranie wspólnego tworzenia projektów w dziedzinie kultury i spraw społecznych, w szczególności przez młodzież (grupy projektowe, wspólnoty zainteresowań, grupy robocze, stowarzyszenia).

Poszczególne działania, m.in.:

- dalsze rozwijanie partnerstwa miast
- działania na rzecz organizowania powiązań miasto-otoczenie
- wzajemne informowanie się o podstawach administracji komunalnej oraz narodowych systemach prawnych (regionalne i komunalne kompetencje, zadania, prawo ochrony środowiska, praktyka wydawania pozwoleń itp.)
- działania na rzecz pomocy organizacjom społecznym (imprezy informacyjne, organizowanie i przeprowadzanie projektów, służby pomocnicze, zapobieganie uzależnieniom)
- działania na rzecz rozwoju transgranicznej komunikacji i kooperacji grup angażujących się społecznie, organizacji, związków przedsiębiorstw celem wzajemnego informowania się i wymiany doświadczeń
- kontynuacja Polsko – Niemieckiego Festiwalu Młodzieży
- regionalne uzgadnianie programu konferencji branżowych w regionie
- wspieranie kontaktów w zakresie sportu, organizowania tradycyjnych zawodów (regaty, modne dyscypliny sportu), które wspomagają ponadregionalną znajomość regionu.
- Polsko – Niemiecka Orkiestra Szkół Muzycznych
- budowa i koordynacja systemu ratowania rozbitków na wodach Bałtyku, Zalewu oraz Zatoki jak i Jeziora Dąbskiego i na żeglownych wodach pływających.

<u>Priorytet F:</u> Współpraca wewnątrzregionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów
<u>Grupa przedsięwzięć F-2:</u> Działania na rzecz rozbudowy i zachowania placówek kulturalnych i oświatowych o znaczeniu transgranicznym celem stworzenia lepszej oferty kulturalnej regionu
Strategia działania: <ul style="list-style-type: none">
• wspieranie placówek spotkań i edukacji celem wspierania bogatego programu kulturalnego na poziomie komunalnym oraz wzmocnienia tożsamości regionu
• wspieranie projektów na rzecz łączenia oferty turystycznej i kulturalnej
• wspieranie transgranicznej infrastruktury placówek służb społecznych; wspólne transgraniczne wykorzystywanie placówek w ramach koncepcji opieki i terapii
• stworzenie transgranicznych struktur komunikowania się służb policyjnych, celnych i Federalnej Straży Granicznej.
Poszczególne działania, m.in.: <ul style="list-style-type: none">
- poprawa i remonty placówek kulturalnych dla „małych” i „dużych” form imprez oddziałujących transgranicznie (muzea, teatry, warsztaty, galerie, punkty informacji itp.)
- poprawa stanu i wyposażenia polsko – niemieckich szkół
- lepszy sprzęt do nauki języków
- tworzenie transgranicznych powiązań sieciowych w służbie zdrowia

<u>Priorytet F:</u> Współpraca wewnątrzregionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, fundusz małych projektów
<u>Grupa przedsięwzięć F-3:</u> Fundusz małych projektów
Strategia działania: <ul style="list-style-type: none">
• wspieranie bogatego programu mniejszych imprez kulturalnych oraz działań, które w ujęciu całościowym ujawniają trwałe oddziaływanie na rozwój strukturalny regionu przygranicznego
• wspieranie „codziennych” transgranicznych kontaktów kulturalnych i odnoszących się do spędzania czasu wolnego w ramach programów kulturalnych, wymiany zespołów, wystaw, prezentacji na poziomie komunalnym oraz poziomie związków i organizacji.
Poszczególne działania, m.in.: <ul style="list-style-type: none">
- wymiana chórów
- spotkania młodzieży, warsztaty młodzieżowe
- wspieranie małych placówek muzealnych
- aktywność sportowa jako element imprez dla młodzieży
- wspieranie związków m.in. przy utrzymywaniu kontaktów transgranicznych (tłumaczenia, materiały informacyjne itp.)

5.3.7. Priorytet G: Specjalne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi

Przy uchwalaniu budżetu na rok 2002 Parlament Europejski stworzył nową linię budżetową obejmującą dodatkowo 30.000.000 euro na finansowanie projektów w regionach graniczących z państwami kandydującymi. Mogą być one wykorzystywane zgodnie z przepisami dotyczącymi Inicjatywy Wspólnoty Interreg III i przy uwzględnieniu wyżej wymienionej „Akcji Wspólnoty dla regionów granicznych”. Decyzją Komisji C(2002)1703 z dnia 26.07.2002r. o specjalnym wsparciu dla regionów graniczących z państwami kandydującymi zmieniona została decyzja Komisji C(2001)2109 z dnia 20.09.2001r. odnośnie zatwierdzenia Programu Regionalnego INTERREG III A Województwo Zachodniopomorskie – Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia.

W niniejszym Wspólnym Programie Regionalnym udostępniono z tego tytułu dodatkowe środki UE (ERDF) w wysokości 2.657.000 euro.

Spośród celów poszczególnych działań zaproponowanych w ramach „Akcji Wspólnoty dla regionów granicznych” w niniejszym priorytecie wspierane będą w szczególności projekty z zakresu rozbudowy połączeń komunikacyjnych: poza tym w niniejszym priorytecie wspierane mogą być działania edukacyjne oraz współpracy interkulturalnej wraz z działaniami na rzecz integracji innych grup językowych i kulturowych.

W priorytecie G tworzy się następujące grupy działań:

G-1: Specjalne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi

<u>Priorytet G:</u> Specjalne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi
<u>Grupa działań G-1:</u> Specjalne wsparcie dla regionów graniczących z państwami kandydującymi
<u>Strategia działania</u> - rozbudowa połączeń komunikacyjnych - wspieranie działań edukacyjnych i współpracy interkulturalnej.
<u>Poszczególne przedsięwzięcia, m.in.</u> - modernizacja dróg ważnych dla dostępności regionu granicznego - współpraca polskich i niemieckich szkół na obszarze wsparcia.

5.3.8. Priorytet H: Pomoc techniczna

Ze środków Pomocy Technicznej mają być przygotowywane, monitorowane i oceniane uprzednio przedstawione działania. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na dokument roboczy Komisji odnośnie ewaluacji ex-ante INTERREGu III A (s. 8f.) i wymienione tam m.in. ograniczone możliwości kwantyfikowania celów na granicach zewnętrznych UE.

W konsekwencji tego faktu podczas realizacji programu należy z całą mocą pracować nad **rozwojem systemu wskaźników**, który umożliwi transgraniczne zbieranie danych (wraz z ich pozyskiwaniem) oraz pomogą znaleźć i zastosować poza ilościowymi również jakościowe kryteria oceny.

Dwie utworzone w priorytecie G grupy działań Pomocy Technicznej w odniesieniu do monitoringu, koordynacji i sterowania odzwierciedlają też podwyższone wymagania realizacji INTERREGu III A przy uwzględnieniu reguł z załącznika do rozporządzenia (WE) nr 1685 / 2000 Komisji z dnia 28 lipca 2000r. z przepisami wykonawczymi do rozporządzenia (WE) nr 1260 / 1999 Rady odnośnie kwalifikowalności wydatków na operacje współfinansowane z funduszy strukturalnych.

H-1: Pomoc Techniczna zgodnie z regułą 11.2

H-2: Pomoc Techniczna zgodnie z regułą 11.3

<u>Priorytet H:</u>
Pomoc techniczna
<u>Grupa przedsięwzięć H-1:</u>
Pomoc Techniczna zgodnie z regułą 11.2
<u>Strategia działania:</u>
<ul style="list-style-type: none">
• wdrażanie dokumentu programowego
• rozbudowa i korzystanie z systemów monitoringu, oceny, kontroli finansowej, poprawa koordynacji i organizacji współpracy partnerów w Euroregionie na zasadzie podziału pracy zgodnie z rosnącymi wymaganiami
• budowa transgranicznego systemu wskaźników
<u>Poszczególne działania, m.in.:</u>
<ul style="list-style-type: none">
- przygotowanie interwencji (program operacyjny, uzupełnienia do dokumentu programowego)
- przygotowanie i wybór operacji wspieranych z programu INTERREG III A wraz z doradztwem na rzecz wnioskodawców
- ocena i monitoring / ocena wewnętrzna operacji wspieranych z programu INTERREG III A oraz programu operacyjnego
- przeprowadzania kontroli oraz kontroli na miejscu zgodnie z wymaganiami rozporządzenia o kontrolach, dalsze rozwijanie systemów kontrolnych
- wydatki na przygotowanie i przeprowadzenie spotkań komitetów monitorujących i podkomitetów (w określonych przypadkach w finansowanie części kosztów)
- uzgodnienia między partnerami regionalnymi dotyczące dziedzin rozwoju regionalnego zgodnie z ustalonymi obszarami działania
- stała aktualizacja dokumentów rozwojowych (Koncepcja Rozwoju i Działania, dokumenty projektowe, szkice projektów).

<u>Grupa przedsięwzięć H-2:</u>
Pomoc Techniczna zgodnie z regułą 11.3
<u>Strategia działania:</u>
<ul style="list-style-type: none">
• optymalizacja wyposażenia technicznego oraz rozszerzenie podstaw naukowych dla prac administracyjnych, monitoringu i oceny
• wzmocnienie efektów promieniowania wspieranych działań poprzez przekazywanie informacji oraz wymianę doświadczeń: regionalną, ponadregionalną i transnarodową
<u>Poszczególne działania, m.in.:</u>
<ul style="list-style-type: none">
- zakup i budowa komputerowych systemów do zarządzania, monitoringu i oceny działań wspieranych przez INTERREG III A
- przygotowanie i przeprowadzenie działań z zakresu public relations, które skierowane mają być do partnerów, wnioskujących o dofinansowanie projektów i innych działaczy oraz do szerokiej opinii publicznej, wraz z przeprowadzaniem imprez informacyjnych i seminariów, konferencji i innych zadań z zakresu public relations
- powiadamianie w szczególności parlamentów i administracji regionu o realizacji programu oraz rozwoju Euroregionu (administracja regionalna, powiaty, miasta i gminy)
- zewnętrzna ewaluacja wraz z dalszym rozwijaniem metod oceny np. poprzez wspólne badania ankietowe po obu stronach granicy
- przeprowadzenie analiz i opracowań studialnych, również w ogólnym zakresie, które odnoszą się do zakresu działań w Euroregionie

5.4. Cele i wskaźniki

Dla wyboru i ewaluacji przedsięwzięć służących wdrażaniu priorytetów konieczne jest ustalenie celów i wskaźników.

- Zasięg interwencji obejmuje zarówno aspekty polityki gospodarczej, polityki rynku pracy jak i polityki rolnej. Łańcuchy interwencji mają częściowo bardzo niezrównoważoną głębokość oddziaływania.
- Szeroki wachlarz działań mogących otrzymać wsparcie prowadzi do tego, że w ramach wdrażania Dokumentu Programowego wspierających jest każdorazowo jedynie niewielka liczba takich samych rodzajowo projektów. Tym samym ścisła ocena statystyczna napotyka na ostre granice.
- W poprzednim okresie programowania (1994 – 1999) można było ująć statystycznie przede wszystkim finansowe dane wykonawcze oraz liczbę projektów. Nie istniały jeszcze systemy monitorowania oparte o wskaźniki niefinansowe. Do takich zalicza się między innymi informacje o stanie kooperacji w różnych obszarach.

Na tle takiej sytuacji wyjściowej przedłożone zostaje niniejszym podstawowe rusztowanie dla systemu wskaźników monitorowania i oceny oraz wyboru projektów, który ma zawierać dostępne dane i przy możliwie niewielkim nakładzie pracy ma podawać szybkie i rzetelne informacje na poziomie Programu i poszczególnych priorytetów.

Sporządzony tym samym katalog minimum celów i wskaźników na poziomie Programu i priorytetów koncentruje się na ujęciu najważniejszych aspektów wsparcia, tzn. na rozwoju społeczno-gospodarczym i współpracy transgranicznej.

Rozróżnia się pomiędzy:

- wskaźnikami kontekstowymi odzwierciedlającymi otoczenie Programu
- wskaźnikami monitoringu i oceny, tzn. wskazanie efektu wsparcia dla celów szczegółowych i konkretnych przedsięwzięć oraz oszacowanie stopnia osiągnięcia celów.

System wskaźników i monitoringu ma w ramach wdrażania Programu zostać udoskonalony poprzez odpowiednie badania, takie jak np. badania ankietowe i studia przypadku.

Strategicznymi celami Programu Regionalnego są:

- wspieranie równomiernego i zrównoważonego rozwoju oraz zbliżenie do siebie mieszkańców i instytucji polsko – niemieckiego pogranicza Województwa Zachodniopomorskiego oraz Krajów Związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia (cel nadrzędny Programu)
- polepszenie warunków ramowych dla współpracy transgranicznej oraz rozwój polsko – niemieckiego pogranicza
- intensyfikacja bezpośredniej współpracy transgranicznej

Tabela 7 Kwantyfikowanie celów na poziomie Programu (INTERREG III A)

Lp.	Wskaźnik	Wartości docelowe INTERREG IIIA	
		strona niemiecka 2000-2006	strona polska 2004-2006
1	całkowita liczba wspartych projektów (bez Funduszu Małych Projektów -SPF)	200	38
2	liczba projektów finansowanych wspólnie przez stronę polską i niemiecką	10	2
3	liczba projektów z transgranicznym udziałem w realizacji bądź wykorzystaniu wyników projektu	130	20
4	liczba projektów o znaczeniu transgranicznym, które ani w fazie koncepcji, ani w fazie realizacji nie były uprzednie uzgadniane	60	16
5	liczba zaangażowanych w projekty kooperacji MŚP oraz instytucji otoczenia biznesu	1 200	300
6	liczba projektów na rzecz poprawy sytuacji środowiska naturalnego	15	8
7	liczba uczestników przedsięwzięć podnoszenia kwalifikacji	4 500	800
8	liczba uczestników projektów współpracy regionalnej, kulturalnych, spotkań włącznie z SPF	19 000	5500
9	liczba projektów, które w szczególności są ukierunkowane na równouprawnienie kobiet i mężczyzn	20	7

Wskaźniki kontekstu:

Określenie wskaźników kontekstowych następuje w miarę możliwości corocznie w zależności od dostępnych danych statystycznych.

Tabela 8 Wskaźniki kontekstowe

nr	wskaźnik kontekstowy		niemiecki obszar wsparcia		źródło	polski obszar wsparcia		źródło
		jednostka	wartość wyjściowa	rok		wartość wyjściowa	rok	
1	powierzchnia obszaru wsparcia	km ²	11 317	2000	stat. urz.	22.905	2000	stat. urz.
2	liczba ludności obszaru wsparcia		830.895	2000	stat. urz.	1.733.848	2000	stat. urz.
3	saldo migracji na obszarze wsparcia		-4 948	2000	stat. urz.	-610	2000	stat. urz.
4	zatrudnienie według sektorów gospodarki	gesamt	295.600	2000	stat. urz.	571.134	2000	stat. urz.
4.1	zatrudnienie w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie (NACE: dział A,B)	%	4,3	2000	stat. urz.	15,5	2000	stat. urz.
4.2	zatrudnienie w sferze produkcyjnej wraz z budownictwem (NACE: dział C,D,E,F)	%	21,3	2000	stat. urz.	27,7	2000	stat. urz.
4.3	zatrudnienie w handlu, gastronomii, hotelarstwie i transporcie (NACE: dział G,H,I,J,K,L,M,N,O,P,Q)	%	74,4	1999	stat. urz.	56,8	2000	stat. urz.
5	bezrobotni na obszarze wsparcia - łącznie		91.240	1999	stat. urz.	150.100	2002	stat. urz.
	z tego bezrobotne kobiety	%	53,1	2002	stat. urz.	56,4	2002	stat. urz.
6	liczba przejść granicznych na obszarze wsparcia		13	1999	stat. urz.	15	1999	stat. urz.
7	transgraniczny ruch towarowy (import, eksport)							
7.1	eksport towarów Meklemburgia - Pomorze Przednie do Polski	tyś. €	109.072	2000	stat. urz.	X	-	-
7.2	import towarów Meklemburgia - Pomorze Przednie z Polski	tyś €	162.411	2000	stat. urz.	X	-	-
7.3	eksport towarów Brandneburgia do Polski	tyś €	488.295	2000	stat. urz.	X	-	-
7.4	import towarów Brandenburgia z Polski	tyś €	425.908	2000	stat. urz.	X	-	-
7.5	eksport towarów zachodniopomorskie do RFN	tyś €	X	-	-	X	-	stat. urz.
7.6	import towarów zachodniopomorskie z RFN	tyś €	X	-	-	X		stat. urz.
8	powierzchnia obszarów chronionych na obszarze wsparcia	km ²	4 771	2000	stat. urz.	462	2000	stat. urz.
9	ilość świadczonych noclegów na obszarze wsparcia		11.924.500	2000	stat. urz.	8.786.840	2000	stat. urz.
* Podział zatrudnionych na działy gospdaorki według rejestru KRUPGN-REGON								

NACE:

Systematyka statystyczna Wspólnoty Europejskiej według gałęzi gospodarki zgodnie z rozporządzeniem (EWG) Nr 3037/90 Komisji z dnia 09.10.1990, ostatnia zmiana rozporządzeniem (EWG) 761/93 Komisji z dnia 24.03.1993

Tabela 9 Wskaźniki monitoringu i oceny na poziomie priorytetów (INTERREG III A)

Zakres	Wskaźnik	Wartość docelowa INTERREG III A strona niemiecka 2000-2006	Wartość docelowa INTERREG III A strona polska 2004-2006
Priorytet A	Rozwój gospodarczy i kooperacja		
	liczba projektów na rzecz rozwoju gospodarczego i kooperacji	35	15
	liczba partnerów zaangażowanych w projekty technologiczne	50	20
	liczba instytucji i MŚP biorących udział w projektach kooperacji	1 200	300
Priorytet B	Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej		
	Liczba projektów na rzecz poprawy infrastruktury technicznej i turystycznej	85	7
	długość nowych lub rozbudowanych dróg szynowych, które otrzymały wsparcie (m)	2 000	1 000
	długość nowych lub rozbudowanych dróg kołowych, które otrzymały wsparcie (m)	35 000	15 000
	długość wybudowanych ścieżek rowerowych i szlaków wędrownych (m)	20 000	6 000
	liczba stworzonych / zabezpieczonych miejsc noclegowych w transgranicznie wykorzystywanych placówkach turystycznych	250	50
Priorytet C	Środowisko		
	liczba projektów z zakresu ochrony środowiska	15	8
	liczba partnerów zaangażowanych w projekty ochrony środowiska	60	30
	liczba zaangażowanych obszarów chronionych	5	4
Priorytet D	Rozwój obszarów wiejskich		
	liczba projektów transgranicznego rozwoju obszarów wiejskich	15	3
	liczba wspartych tradycyjnych bądź wiejskich rodzajów rzemiosł	10	2
Priorytet E	Podnoszenie kwalifikacji i działania na rzecz zatrudnienia		
	liczba wspartych projektów oświatowych i podnoszenia kwalifikacji (projekty zbiorcze)	5	3
	liczba przeprowadzonych działań oświatowych i podnoszenia kwalifikacji (kursy, seminaria, itp..)	1 000	100
	liczba osób, które w toku tych działań mogły się dokształcać	4 500	1 000
	udział kobiet w całkowitej liczbie uczestników	50%	50%
	udział młodzieży (do 27 lat) w całkowitej liczbie uczestników	30%	30%
	liczba zaangażowanych w działania oświatowej MŚP	500	80
	liczba uczestników finansowanych z Programu Kursów Językowych	2 000	200
Priorytet F	Współpraca międzyregionalna, inwestycje na rzecz kultury i spotkań, Fundusz Małych Projektów		
	liczba projektów z zakresu kultury, spotkań, spraw społecznych i zdrowia (bez SPF)	25	5
	liczba uczestników projektów współpracy międzyregionalnej (bez SPF)	4 000	800
	liczba projektów inwestycyjnych w zakresie transgranicznej kultury i oświaty	35	6
	liczba uczniów (szkół podstawowych i ponadpodstawowych) z przygranicznego sąsiedniego polskiego regionu	250	50
	liczba projektów wspartych w ramach Funduszu Małych Projektów (SPF)	600	120
	liczba uczestników projektów w ramach Funduszu Małych Projektów (SPF)	15 000	3 500

Prezentacja wspólnej kwantyfikacji celów na poziomie Programu i działań jak i prezentacja racjonalnego systemu wskaźników do oceny interwencji wraz z podaniem konkretnych wskaźników wynikowych i efektów będzie elementem Dokumentu Uzupełniającego.

6. Wieloletni plan finansowy

Planowane wielkości finansowe dla INTERREG III A podzielone na lata okresu programowania (2000 – 2006) zostały przedstawione w Tabeli 10. Tabela 11 pokazuje podział wszystkich środków na priorytety Programu. **Udział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego odnosi się do łącznych kwalifikowanych kosztów** (pierwsza kolumna tabeli 11). Szczegółowy plan finansowy w podziale na lata i priorytety został przedstawiony w załączonym zbiorze tabel (załącznik nr 1).

Załączone plany finansowe są uzależnione od terminu zatwierdzenia Programu i z zastrzeżeniem ostatecznego ustalenia terminu udostępnienia środków pomocowych przez Komisję Europejską.

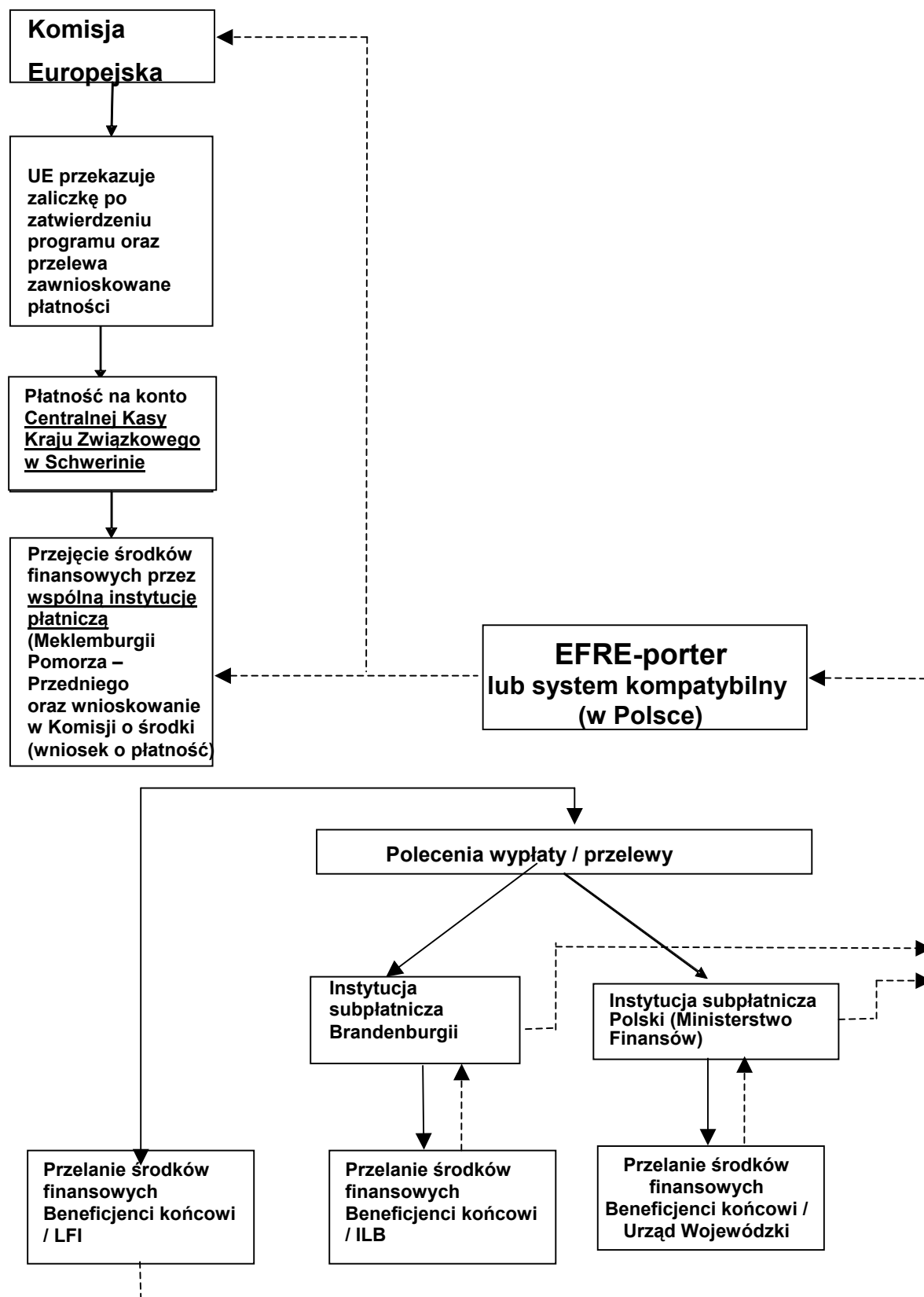
Tabela 10 Wieloletni Plan Finansowy INTERREG III A 2000 – 2006 (w EURO)

Struktura	Koszty kwalifikowalne	Wydatki publiczne								Koszty kwalifikowane podmiotów prywatnych	Inne instrumenty finansowe		
		Publiczne koszty całkowite	Wkład Wspólnoty		Wkład narodowy łącznie								
			Łącznie	ERDF	Łącznie	Narodowe	Regionalne	Lokalne	Pozostałe				
												1= 2+13	2=3+8
2000													
ERDF łącznie													
2001	16,425,335	16,395,652	12,319,000	12,319,000	4,076,652	55,295	1,717,502	1,775,214	528,641	29,683			
ERDF łącznie	16,425,335	16,395,652	12,319,000	12,319,000	4,076,652	55,295	1,717,502	1,775,214	528,641	29,683			
2002	22,406,668	22,372,620	16,805,000	16,805,000	5,567,620	62,872	2,599,363	2,304,301	601,084	34,048			
ERDF łącznie	22,406,668	22,372,620	16,805,000	16,805,000	5,567,620	62,872	2,599,363	2,304,301	601,084	34,048			
2003	18,828,000	18,794,027	14,121,000	14,121,000	4,673,027	62,589	2,003,948	2,008,083	598,407	33,973			
ERDF łącznie	18,828,000	18,794,027	14,121,000	14,121,000	4,673,027	62,589	2,003,948	2,008,083	598,407	33,973			
2004	30,494,272	30,360,448	22,870,702	22,870,702	7,489,746	62,874	3,120,693	3,705,094	601,085	133,824			
ERDF łącznie	30,494,272	30,360,448	22,870,702	22,870,702	7,489,746	62,874	3,120,693	3,705,094	601,085	133,824			
2005	32,629,278	32,559,779	24,471,958	24,471,958	8,8087,821	63,153	3,277,275	4,114,712	632,681	69,499			
ERDF łącznie	32,629,278	32,559,779	24,471,958	24,471,958	8,8087,821	63,153	3,277,275	4,114,712	632,681	69,499			
2006	36,819,370	36,740,057	27,614,526	27,614,526	9,125,531	63,153	3,637,497	4,717,295	707,586	79,313			
ERDF łącznie	36,819,370	36,740,057	27,614,526	27,614,526	9,125,531	63,153	3,637,497	4,717,295	707,586	79,313			
łącznie	157,602,923	157,222,583	118,202,186	118,202,186	39,020,397	369,936	16,356,278	18,624,699	3,669,484	380,340			
ERDF łącznie	157,602,923	157,222,583	118,202,186	118,202,186	39,020,397	369,936	16,356,278	18,624,699	3,669,484	380,340			

Tabela 11 Plan finansowy INTERREG III A 2000 – 2006 w podziale na priorytety (w EURO)

Priorytety	Koszty kwalifikowalne łącznie	Wydatki publiczne								Kwalifikowalne koszty podmiotów
		Publiczne koszty całkowite	Wkład Wspólnoty		Wkład narodowy łącznie					
			łącznie	ERDF	łącznie	Krajowy	Regionalny	Lokalny	Pozostałe	
A. Rozwój gospodarczy i kooperacja	10.020.014	10.020.014	7.515.010	7.515.010	2.505.004	12.100	954.278	1.190.147	348.479	
B. Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej	84.897.115	84.897.115	63.672.836	63.672.836	21.224.279	219.210	8.777.439	9.802.781	2.424.849	
C. Środowisko	10.110.504	10.110.504	7.582.877	7.582.877	2.527.627	8.540	1.008.308	1.403.547	107.232	
D. Rozwój obszarów wiejskich	9.930.698	9.930.698	7.448.023	7.448.023	2.48.675		1.025.666	1.079.389	337.620	
E. Działania na rzecz podwyższenia kwalifikacji i oddziaływujące na zatrudnienie	7.633.470	7.253.130	5.725.101	5.725.101	1.528.029	120.406	666.467	510.747	230.409	380.340
F. Współpraca wewnątrzregionalna Inwestycje w kulturę i spotkania Fundusz Małych Projektów	23.933.190	23.933.190	17.949.892	17.949.892	5.983.298	9.680	2.236.441	3.556.282	180.895	
G. Szczególne wsparcie dla regionów graniczących z krajami kandydującymi	3.542.668	3.542.668	2.657.000	2.657.000	885.668		593.800	291.868		
H. Pomoc techniczna	7.535.264	7.535.264	5.651.447	5.651.447	1.883.817		1.093.847	789.938		
<i>Łącznie</i>	157.602.923	154.041.373	118.202.186	118.202.186	33.020.397	369.936	16.356.278	18.624.699	3.669.484	380.340

Rysunek 19 Schemat przepływu środków finansowych w programie INTERREG III A

7. Zarządzanie wdrażaniem Programu

Zmieniony Program Regionalny INTERREG III A został opracowany w oparciu o zasadę oddolności („bottom-up”). Z uwagi na różnice prawne i strukturalne zarówno między stroną polską i niemiecką jak i między oboma zaangażowanymi w niniejszym programie krajami związkowymi (Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia) kompetencje nowopowstałych wspólnych struktur decyzyjnych polegają przede wszystkim na stwierdzeniu **zgodności** projektów z **zasadami udzielania wsparcia**. Decyzja o przyznaniu wsparcia jako **akt administracyjny** następuje każdorazowo w oparciu o obowiązujące przepisy budżetowe i administracyjne właściwych w danym przypadku urzędów narodowych bądź kraju związkowego.

Wspólne wdrażanie INTERREG III A w ramach niniejszego Programu przedstawia się w sposób następujący.

Wspólny Komitet Regionalny obejmuje wymagane dla INTERREG III A na poziomie regionalnym Komitety Sterujący i Monitorujący, w których w myśl cyfry 38 wytycznych do INTERREG III współpracują reprezentanci polskiej i niemieckiej strony.

Rysunek 20 przedstawia zasadniczą strukturę wspólnie stworzonej w tym kontekście regionalnej procedury przyjmowania wniosków i podejmowania decyzji.

W Euroregionie POMERANIA w uzgodnieniu z partnerami społecznymi i gospodarczymi formułowana jest opinia o polskich i niemieckich wnioskach projektowych. O możliwości przyznania wsparcia decyduje ostatecznie **Wspólny Komitet Regionalny** w swojej funkcji jako Komitet Sterujący.

O możliwości przyznania wsparcia na tak zwane małe projekty (Fundusz Małych Projektów, porównaj punkt 8) decyzje ostateczną podejmuje się w Euroregionie.

Po stronie polskiej i niemieckiej w Euroregionie Pomerania ma miejsce wdrażanie Funduszu Małych Projektów w ramach powiadomień o przyznaniu środków. Procedura wdrażania Funduszu Małych Projektów jest jako załącznik elementem Dokumentu Programowego.

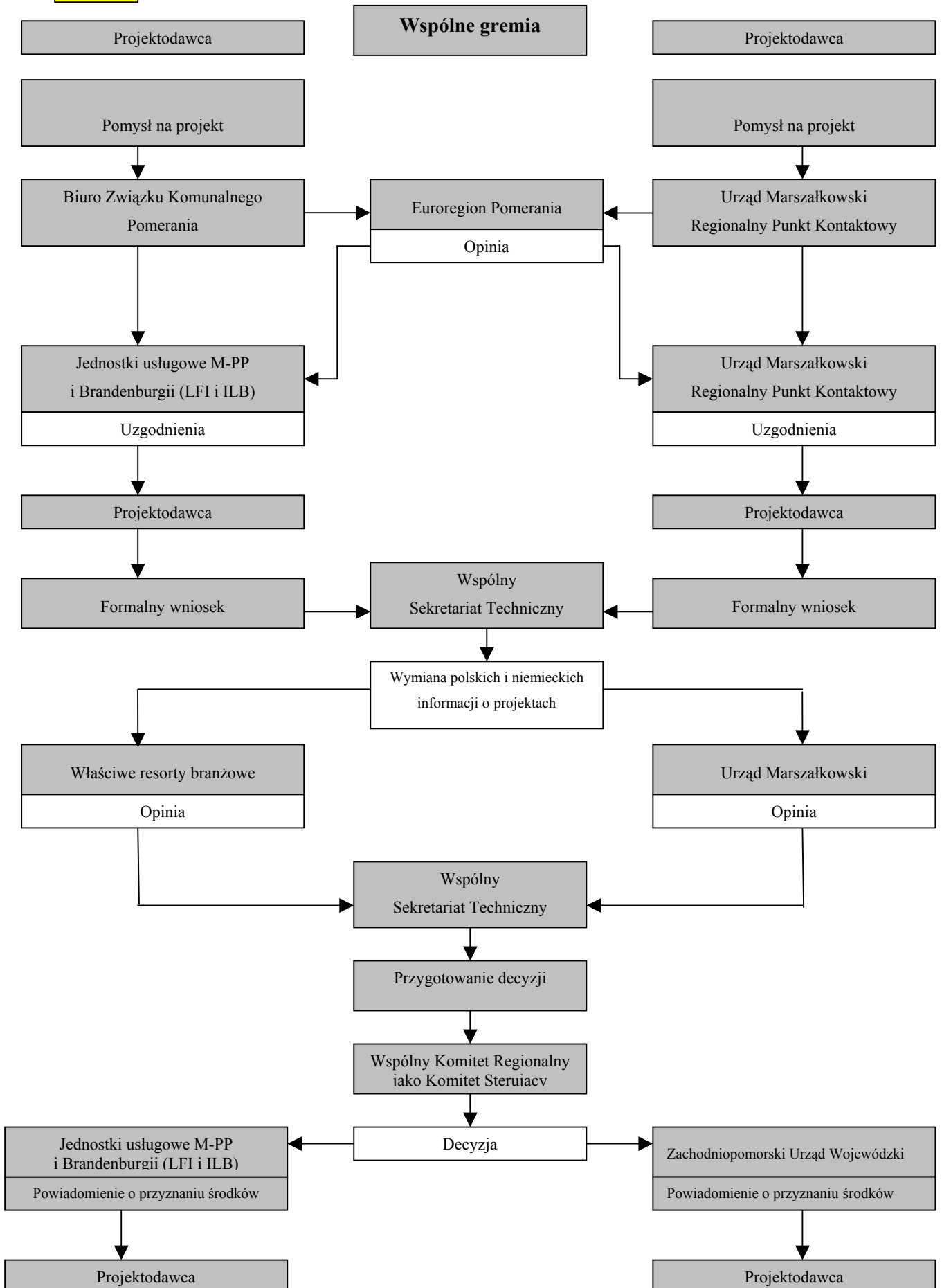
Związkowi Komunalnemu POMERANIA przekazano po stronie niemieckiej określone zadania Wspólnego Sekretariatu Technicznego. Dotyczy to m.in. pośredniczenia w kontaktach oraz doradzania na miejscu, współpracy przy przygotowaniu metryczek decyzyjnych dotyczących projektów dla Komitetu Sterującego (na podstawie złożonych wniosków, stanowiska Euroregionu oraz stanowiska ministerstw resortowych), współdziałania przy organizacyjnym przygotowaniu posiedzeń na terenie Niemiec, sporządzanie protokołów z posiedzeń Komitetu Sterującego.

Wszystkie projekty celem ich wyboru i zatwierdzenia są przedkładane **Wspólnemu Komitetowi Regionalnemu** w jego funkcji jako Komitet Sterujący. W Komitecie tym działają reprezentanci polskiego Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Gospodarki, Urzędu Marszałkowskiego, Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, krajów związkowych Meklemburgii – Pomorza Przedniego i Brandenburgii oraz Euroregionu. W taki sam sposób regionalna polsko – niemiecka grupa robocza opracowała niniejszy Program. Wspólny Komitet Regionalny funkcjonuje po zatwierdzeniu Programu przez Komisję Europejską jako Komitet Sterujący i Monitorujący dla INTERREG III A. Każdorazowy skład i zadania są uregulowane w regulaminach.

Rys. 20 Procedura składania aplikacji i podejmowania decyzji

Wspólny Komitet Regionalny

Zadania jako Komitet Sterujący:

- ocena przedłożonych projektów INTERREG III A
- ostateczna decyzja o możliwości wsparcia projektów ze środków INTERREG III A

Celem merytorycznej oceny aplikacji w razie takiej potrzeby resorty branżowe bądź inne ustawowo przewidziane urzędy zostaną poproszone o zajęcie stanowiska.

Zadania jako Komitet Monitorujący na poziomie regionalnym:

- sterowanie wdrażaniem
- decyzje o wnioskach o zmiany Programu Regionalnego dla INTERREG III A bądź decyzje o wnioskach o zmiany Dokumentu Uzupełniającego INTERREG III A

Wnioskowanie, przyznanie, wypłata i rozliczenie środków pomocowych odbywa się w oparciu o mające zastosowanie krajowe przepisy budżetowe i zgodnie z polską ustawą o finansach publicznych. W Meklemburgii – Pomorzu Przednim, Brandenburgii i Polsce procedurę szczegółowo regulują stosowne przepisy administracyjne wraz z Ogólnymi Postanowieniami Dodatkowymi w powiązaniu z Kodeksem Postępowania Administracyjnego.

7.1. Wnioskodawcy

Uprawnieniu do składania aplikacji są w szczególności terenowe organy komunalne, jednostki samorządu terytorialnego, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, Związek Komunalny POMERANIA stowarzyszenie zarejestrowane oraz podmioty prawa publicznego, osoby prawne użyteczności publicznej, przedsiębiorstwa niekomercyjne utrzymywane przez organy terenowe oraz towarzystwa wspierania gospodarki.

Krąg wnioskodawców ujęty jest szeroko i przedstawiony jest w odniesieniu do poszczególnych działań w Dokumentcie Uzupełniającym do Programu.

Pod pojęciem osób prawnych użyteczności publicznej należy w szczególności rozumieć stowarzyszenia i fundacje użyteczności publicznej.

7.2. Przyjęcie aplikacji i jej weryfikacja

Po wstępnej weryfikacji i ustaleniu możliwości przyznania wsparcia w oparciu o **kryteria wyboru projektów** do przedsięwzięć projektowych na poziomie Euroregionu należy przedłożyć aplikacje w odniesieniu do przedsięwzięć

- w Meklemburgii – Pomorzu Przednim w **Landesförderinstitut (LFI) [Krajowym Instytucie Wsparcia]**
- w obu powiatach Brandenburgii w **Investitionsbank des Landes Brandenburg (ILB) [Banku Inwestycyjnym Kraju Związkowego Brandenburgia].**

- w Zachodniopomorskim w

Urządzie Marszałkowskim Województwa

Kryteria wyboru projektów zapewniają osiągnięcie celów zgodnych z wytycznymi INTERREG, polegających na trwałym, zrównoważonym i przestrzennym rozwoju współpracy transgranicznej oraz kreowaniu transgranicznych biegunów gospodarczych i społecznych.

Szczegółowe przedstawienie kryteriów jest elementem składowym uzupełnienia programu. Kryteria te mogą być aktualizowane w trakcie wspólnej realizacji programu INTERREG III A jako elementu składowego uzupełnienia programu.

Jeśli chodzi o transgraniczną realizację oraz transgraniczne oddziaływanie, to muszą być spełnione co najmniej trzy z poniżej wymienionych kryteriów:

- Projekt służy rozwojowi współpracy transgranicznej
- Wspólna koncepcja
- Wspólna realizacja / wdrożenie
- Wspólne finansowanie
- Projekt stwarza warunki ramowe dla współpracy transgranicznej
- Projekt wnosi wkład w tworzenie trwałych struktur kooperacyjnych
- Projekt wnosi wkład w likwidację zahamowań i barier
- Projekt wspiera proces integracji Unii Europejskiej
- Projekt sam w sobie oddziałuje na region graniczny

W uzupełnieniu, w odniesieniu do oddziaływania projektu na rozwój regionalny muszą być spełnione co najmniej dwa z poniższych kryteriów:

- Projekt jest zgodny z celami zdefiniowanymi we wspólnej koncepcji rozwojowej Krajów Związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie, Berlina-Brandenburgii i Województwa Zachodniopomorskiego oraz z celami Euroregionu POMERANIA
- Projekt generuje impulsy gospodarcze w regionie granicznym
- Projekt wnosi wkład w ochronę środowiska
- Projekt służy wyrównaniu szans kobiet i mężczyzn
- Projekt wspiera zachowanie tożsamości kulturowej i dziedzictwa kulturowego
- Projekt służy integracji grup osób znajdujących się w społecznym niekorzystnej sytuacji, oraz rozwojowi zasobów ludzkich.

Po uzgodnieniu LFI M-V oraz z ILB BB i Urzędem Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego z realizatorami projektu nastąpi formalne złożenie wniosku do Wspólnego Sekretariatu Technicznego.

7.3. Instytucje zatwierdzające wsparcie

- w Meklemburgii – Pomorzu Przednim **Krajowy Instytut Wsparcia Meklemburgii – Pomorza Przedniego (LFI M-V)**

- w Brandenburgii **Bank Inwestycyjny Kraju Związkowego Brandenburgia (ILB)**

- w woj. Zachodniopomorskim

Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki (ZUW)

7.4. Sprawdzanie dokumentacji wykorzystania środków

- sprawdzenie dowodów na wykorzystanie środków (LFI/WM M-V, ILB/MW BB)
- kontrole na miejscu zgodnie z art. 4 rozporządzenia (WE) 438/2001 (LFI/WM M-V, ILB/MW BB)

W Zachodniopomorskim:

- sprawdzenie dowodów na wykorzystanie środków Wydział Koordynacji Polityki Strukturalnej w Ministerstwie Gospodarki i Pracy
- kontrole na miejscu według artykułu 4 rozporządzenia (WE) 438/2001 Wydział Koordynacji Polityki Strukturalnej w Ministerstwie Gospodarki i Pracy

7.5. Zamówienia publiczne

Wszelkie związane ze wspieranymi projektami zlecenia muszą zostać przyznane w oparciu o obowiązujące narodowe bądź europejskie dyrektywy dotyczące przyznawania zamówień publicznych.

7.6. Wspólna Instytucja Zarządzająca

Zadania Wspólnej Instytucji Zarządzającej są wykonywane przez Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego.

Dotyczy to koordynacji realizacji inicjatywy wspólnotowej mającej na celu wspieranie obszarów objętych Celem 1 na podstawie Programu Regionalnego oraz komunikowania się z Komisją Europejską w sprawach ogólnej realizacji, łącznie ze składaniem stosownych dokumentów. Instytucja Zarządzająca koordynuje także wdrażanie wymagań Komisji Europejskiej dla polskiego i niemieckiego obszaru wsparcia objętego Programem Regionalnym.

Instytucja Zarządzająca przewodniczy Wspólnemu Komitetowi Regionalnemu (Komitet Sterujący i Komitet Monitorujący) i jest odpowiedzialna za realizację programu, jego monitorowanie i ocenę, zgodnie z Rozporządzeniem o Funduszach Strukturalnych (WE) 1260/1999, oraz za stosowanie się do obowiązków zgodnie z rozporządzeniem 438/2001. Współprzewodniczącym ze strony polskiej w Komitecie Monitorującym jest Ministerstwo Gospodarki i Pracy, a w Komitecie Sterującym Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego.

Reprezentanci Euroregionu POMERANIA jako członkowie Wspólnego Komitetu Regionalnego – po stronie niemieckiej przedstawiciel Stowarzyszenia Komunalnego POMERANIA e.V. i po stronie polskiej przedstawiciel Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu POMERANIA – reprezentują interesy partnerów gospodarczych, społecznych i innych organizacji niepaństwowych. Tym sposobem od samego początku zgodnie z zasadą „bottom-up” uwzględnione zostają takie zasady jak równości szans, zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.

Dla uwzględnienia aspektów związanych z trwałym i zrównoważonym rozwojem, a zwłaszcza ochrony środowiska wskazuje się na następujących przedstawicieli niemieckiej i polskiej strony Euroregionu: Dyrektor Państwowego Urzędu Środowiska i Przyrody w Ueckermünde (StAUN) oraz Dyrektor Departamentu Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego.

Aspekty ochrony środowiska oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju przy ocenie projektu zostają uwzględnione także poprzez włączenie przedstawicieli odpowiednich ministerstw branżowych poszczególnych krajów w przygotowanie metryczek projektów dla Komitetu Sterującego.

Regulamin pracy Wspólnego Komitetu Regionalnego, w którym zapisano uregulowania dotyczące konkretnego składu Komitetów (Komitet Sterujący i Monitorujący), jest elementem składowym uzupełnienia programu.

Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego współpracuje ściśle uzgadniając z każdorazowo właściwymi jednostkami rządu kraju związkowego Brandenburgia i Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Spraw Społecznych RP. Układ odpowiedzialności i kompetencji w stosunkach wewnętrznych między krajami zostanie jeszcze ustalony w porozumieniu administracyjny / ewentualnie umowie międzyrządowej. Uregulowania zasad współpracy w ramach porozumienia administracyjnego dotyczą wszystkich 3 polsko-niemieckich Programów. Należy przeprowadzić niezbędne uzgodnienia z odpowiedzialnymi jednostkami narodowymi.

Wspólną Instytucją Zarządzającą dla INTERREG III A w ramach niniejszego Programu Regionalnego jest

Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego
Wspólna Instytucja Zarządzająca INTERREG III A
Johannes-Stelling-Straße 14
D-19053 Schwerin

Partnerem do kontaktów po stronie polskiej jest:

Ministerstwo Gospodarki i Pracy
Departament Wdrażania Programów Rozwoju Regionalnego
Pl. Trzech Krzyży 3/5
00-507 Warszawa

Partnerem do kontaktów w Kraju Związkowym Brandenburgia jest:

Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia
Referat 11
Heinrich-Mann-Allee 107
14473 Poczdam

7.7. Wspólny Sekretariat Techniczny

Wspólny Sekretariat Techniczny będzie zajmował się praktyczną realizacją Programu Regionalnego w rozumieniu wytycznej INTERREG III A w porozumieniu z Instytucją Zarządzającą i Zarządzającym Funduszem i jest odpowiedzialny za koordynację działań między wszystkimi podmiotami biorącymi udział w Programie. Odpowiedzialność merytoryczną za realizację zadań Wspólnego Sekretariatu Technicznego ponosi Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego.

Ze względu na terytorialną odległość od obszaru Euroregionu POMERANIA niektóre zadania Sekretariatu po stronie niemieckiej zostały przekazane Stowarzyszeniu Komunalnemu POMERANIA. Ten tryb postępowania sprawdził się w dotychczasowej realizacji programów INTERREG A i jest na stałe wpisany we Wspólny Dokument Programowy.

Do zadań Ministerstwa Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego należy przede wszystkim:

- formalne przyjmowanie wniosków
- prowadzenie uzgodnień z ministerstwami branżowymi
- przygotowywanie metryk projektów dla Komitetu Sterującego na podstawie złożonych wniosków, stanowisk ministerstw branżowych i stanowiska Euroregionu
- organizacyjne przygotowanie posiedzeń Wspólnego Komitetu Regionalnego (WKR) po stronie niemieckiej
- sporządzanie protokołów dla Komitetu Monitorującego
- realizacja działań w celu wykonania decyzji WKR.

Do zadań Stowarzyszenia Komunalnego POMERANIA należy przede wszystkim:

- pośrednictwo w nawiązywaniu kontaktów i doradztwo przy składaniu wniosków na miejscu
- współpraca w przygotowywaniu metryczek projektów dla Komitetu Sterującego
- współpraca w organizacyjnym przygotowaniu posiedzeń na terenie Niemiec
- sporządzanie protokołów z posiedzeń Komitetu Sterującego
- monitorowanie realizacji projektów na miejscu.

Ze względu na specyficzne narodowe kompetencje po stronie polskiej takie same zadania przekazane zostają Urzędowi Marszałkowskiemu. Prosimy porównać to ze schematem przedstawionym na rys. 20 „Schemat decyzyjny w ramach realizacji programu (patrz str. 98).

Adres Wspólnego Sekretariatu Technicznego:
Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego
Referat Inicjatyw Wspólnotowych UE
Johannes-Stelling-Strasse 14
D-19053 Schwerin

Praca polskiej pracownicy / polskiego pracownika we Wspólnym Sekretariacie Technicznym wymaga jeszcze ostatecznych uzgodnień wewnętrznych strony polskiej (sformułowania odpowiedniej umowy o pracę pomiędzy pracodawcą a pracownikiem). Miejsce pracy będzie po stronie niemieckiej.

Po stronie Brandenburgii partnerem odpowiedzialnym jest:
Ministerstwo Sprawiedliwości i Spraw Europejskich Brandenburgii
Referat E/3
Heinrich-Mann-Allee 107
D-14460 Poczdam

Po stronie polskiej jako partnera odpowiedzialnego wskazuje się:
Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Departament Integracji Europejskiej
Pl. Hołdu Pruskiego 08
70-550 Szczecin

7.8. Wspólna Instytucja Płatnicza

Jako Wspólna Jednostka Płatnicza funkcjonuje w myśl artykułu 9 pkt. o) Rozporządzenia (WE) 1260/1999

Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego
Wspólna Instytucja Płatnicza INTERREG III A MPP-BB-PL
Johannes-Stelling-Str, 14
D-19048 Schwerin

Płatności następują poprzez rachunek bankowy Krajowej Kasy Centralnej Schwerin

Nr rachunku: 14001518
Kod banku: 140 000 00
W Krajowej Kasie Centralnej, Oddział Główny Schwerin.

Wspólna instytucja płatnicza przy wykonywaniu swoich zadań korzysta, zgodnie z art. 32 rozporządzenia (WE) nr 1260/1999 oraz zgodnie z właściwymi artykułami rozporządzenia (WE) 438/2001 z Instytucji Subpłatniczej dla Województwa Zachodniopomorskiego po stronie polskiej oraz dla Krajów Związkowych Brandenburgia i Meklemburgia – Pomorze Przednie po stronie niemieckiej.

Instytucje Subpłatnicze dla brandenburskiej i polskiej części programu potwierdzają wobec Wspólnej Instytucji Płatniczej prawidłowość wydatkowania funduszy oraz muszą zagwarantować, żeby beneficjenci końcowi, którym przyznano wsparcie, otrzymywali odpowiednie kwoty możliwie szybko i bez jakichkolwiek potrąceń, zatrzymań czy też później pobieranych opłat specjalnych, które nie mogą obciążać kwoty wsparcia. Wspólna Instytucja Płatnicza jest jednocześnie Instytucją Subpłatniczą dla części programu realizowanej w Meklemburgii – Pomorzu Przednim.

Instytucją Subpłatniczą dla części brandenburskiej jest:

Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia
Referat 13Z / Instytucja Subpłatnicza INTERREG III A MPP- BB-PL
Heinrich-Mann-Allee 107
D-14473 Poczdam

Po stronie polskiej zadania Instytucji Subpłatniczej przejmuje Departament Funduszy Pomocowych w Ministerstwie Finansów:

Ministerstwo Finansów
Departament Funduszy Pomocowych
ul. Świętokrzyska 12
00-916 Warszawa

W zakresie projektów realizowanych po stronie polskiej Instytucja Subpłatnicza przejmuje na siebie zadania Instytucji Płatniczej zgodnie z rozporządzeniem 1260/1999 z takim ograniczeniem, że opisane tam obowiązki wobec Komisji Europejskiej przejmuje na siebie wobec Wspólnej Instytucji Płatniczej.

7.9. Instytucja Monitorująco-Kontrolująca

Niezależną Instytucją Monitorująco-Kontrolującą w rozumieniu art. 15 rozporządzenia (WE) nr 438/2001 działa po każdej stronie narodowej i wykonuje swoje zadania w ramach narodowego systemu administracyjno-kontrolnego i w zakresie swojej właściwości terytorialnej i merytorycznej. Realizacja jej zadań następuje zgodnie z dyrektywami UE oraz przepisami prawa narodowego.

„Niezależną Instytucją Monitorująco-Kontrolną“ w rozumieniu art. 15 rozporządzenia 438/2001 są:

W Meklemburgii – Pomorzu Przednim:

Ministerstwo Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego
Referat Kontroli Finansowej UE, Wydział Kontroli Wewnętrznej
Johannes-Stelling-Str. 14
D-19048 Schwerin

W Brandenburgii:

Ministerstwo Gospodarki Kraju Związkowego Brandenburgia
Referat Budżetu, Kontrollingu Finansowego, BdH, Niezależna Instytucja Monitorująco-Kontrolna (UE)
Heinrich-Mann-Allee 107
D-14473 Poczdam

W Polsce:

Ministerstwo Finansów
Biuro ds. Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE
ul. Świętokrzyska 12
00-916 Warszawa

Deklaracje zamknięcia pomocy przekazywane są Komisji Europejskiej, zgodnie z art. 38 ust. 1 pkt f) rozporządzenia (WE) nr 1260/1999, przez Instytucję Monitorująco-Kontrolną Kraju Związkowego Meklemburgii – Pomorza Przedniego. Składa się ona z trzech części, które muszą spełniać wszystkie stosowne wymagania stawiane deklaracjom zamknięcia pomocy. Deklaracje wystawiane przez wskazane Instytucje Monitorująco-Kontrolne dotyczą obszaru ich działania w danym kraju, są wystawiane na ich własną odpowiedzialność oraz muszą być podpisane przez właściwą/e upoważnioną/e osobę/y. Tak więc Instytucja Monitorująco-Kontrolna Meklemburgii – Pomorza Przedniego przejmuje w zakresie scalenia tekstów i ich przekazania do Komisji zadanie o charakterze wyłącznie technicznym. Każda Instytucja Monitorująco-Kontrolna odpowiada samodzielnie za swoją część tekstu.

Trzy wymienione niezależne Instytucje Monitorująco-Kontrolne dokonują z uwzględnieniem narodowych przepisów prawa odpowiednich ustaleń na płaszczyźnie roboczej w celu uregulowania szczegółów ich współpracy oraz ustalenia wspólnej strategii kontroli (wybór projektów do kontroli wrywkowych, analiza ryzyka)

7.10. Stworzenie systemów komputerowo

Wspierany komputerowo system (EFREporter) jest zainstalowany po stronie niemieckiej. Po stronie polskiej zainstalowany zostanie również system kompatybilny z systemem EFREporter. Tym samym spełnione zostaną wymogi rozporządzenia (WE) nr 1260/1999 oraz rozporządzenia (WE) 438/2001. W celu stworzenia systemu kompatybilnego z systemem EFREporter po stronie polskiej przeprowadzono szereg rozmów z przedstawicielami Urzędu Wojewódzkiego oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, także w Krajowym Instytucie Wsparcia Meklemburgii – Pomorza Przedniego w Schwerinie na płaszczyźnie roboczej.

Tworzenie systemu kompatybilnego z systemem EFREporter po stronie polskiej powinno zakończyć się najpóźniej pod koniec 2004r.

Konkretny przebieg procesu elektronicznej wymiany danych zostanie przedstawiony w Dokumencie Uzupełniającym.

7.11. Stworzenie systemu zarządzania i kontroli

Zgodnie z postanowieniami Rozporządzenia o Kontroli Finansowej (rozp. (WE) nr 438/2001 z dnia 02.03.2001r.) zostanie zgodnie z artykułem 5 niniejszego rozporządzenia opracowany opis tych systemów i przekazany Komisji UE wraz z Dokumentem Uzupełniającym.

Jeśli to konieczne, należy jeszcze dostosować przepisy wykonawcze i finansowe, celem sprostania wymogom ewentualnych dalszych przepisów w myśl artykułu 53 ustęp 2 rozporządzenia (WE) nr 1260/1999 i przepisów powiązanych.

Oдноśnie kontroli i sposobów jej przeprowadzania można zasadniczo stwierdzić:

Kontrole w ramach realizacji projektów

Jednostki Zatwierdzające (dla Meklemburgii – Pomorza Przedniego Krajowy Instytut Wsparcia, dla Brandenburgii Bank Inwestycyjny Kraju Związkowego, dla Polski Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki) przejmują bieżącą realizację Programu wraz z odpowiednimi kontrolami w ramach przyjmowania aplikacji, weryfikacji wniosków, zatwierdzenia wniosków oraz wypłat na rzecz beneficjentów. Kontrole w oparciu o artykuł 4 rozporządzenia (WE) nr 438/2001 opierają się o przepisy narodowe, w szczególności krajowe przepisy wykonawcze do ustaw budżetowych, i uwzględniają również przestrzeganie uregulowań prawnych UE.

Wypłata środków pomocowych następuje w oparciu o udowodnione przez beneficjenta faktycznie poniesione wydatki. Dane te zostaną przed wypłatą sprawdzone przynajmniej pod kątem poprawności rachunkowej, racjonalności i zasadniczej zgodności z powiadomieniem o przyznaniu środków / umową o przyznaniu środków.

Kontrole Instytucji Płatniczej / Instytucji Subpłatniczej

Ze strony Wspólnej Instytucji Płatniczej wobec Komisji potwierdzana jest prawidłowość przyporządkowania poszczególnych kosztów do kategorii kosztów kwalifikowanych oraz wystawiane są odpowiednie wnioski o płatność. Instytucje Subpłatnicze wspierają w ramach swoich kompetencji Wspólną Instytucję Płatniczą.

Kontrole wyrywkowe

Przeprowadzanie kontroli zgodnie z artykułami 10 do 12 rozporządzenia 438/2001 leży w Meklemburgii – Pomorzu Przednim w gestii Wydziału Kontroli Wewnętrznej Ministerstwa Gospodarki. Przewiduje się, że Wydział Kontroli Wewnętrznej może zlecać przeprowadzanie kontroli na miejscu u beneficjenta zewnętrznym usługodawcom.

W Brandenburgii przeprowadzanie kontroli będzie wykonywane zarówno przez Niezależną Instytucję Monitorująco-Kontrolną jak i przez Wydział Kontroli Wewnętrznej /Kontroli UE Banku Inwestycyjnego Kraju Związkowego Brandenburgia ILB.

W Polsce koordynacja, planowanie i nadzór nad wykonywaniem kontroli będą należały do Ministerstwa Finansów w Warszawie (Biuro Finansów Międzynarodowych). Praktyczne wykonywanie kontroli będzie powierzone Urzędowi Kontroli Skarbowej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie.

Kontrole muszą być wykonywane przez osoby, które ani osobiście ani organizacyjnie nie są związane z bieżącą realizacją projektu, oraz z uwzględnieniem stosownych przepisów Unii Europejskiej w obszarze narodowego systemu administracyjno-kontrolnego oraz w ramach ich właściwości miejscowej i merytorycznej.

Coroczne sprawozdania dla Komisji zgodnie z art. 13 rozporządzenia (WE) nr 436/2001 muszą być składane przez Niezależną Instytucję Płatniczą Meklemburgii – Pomorza Przedniego. Otrzymuje ona

sprawozdania sporządzone w odpowiednim czasie i na własną odpowiedzialność z Brandenburgii (od Niezależnej Instytucji Płatniczej) oraz z Polski (od Biura Finansów Międzynarodowych) z przeprowadzonych tam kontroli, zawierające także wszystkie inne niezbędne dane.

Zgłaszanie nieprawidłowości

Krajowy Instytut Wsparcia zgłasza co kwartał Ministerstwu Gospodarki Meklemburgii - Pomorza Przedniego a Bank Inwestycyjny Ministerstwu Gospodarki Brandenburgii wszystkie nieprawidłowości zgodnie z rozporządzeniem 1681/94, które zostały stwierdzone w realizacji projektu bądź w wyniku kontroli wyrwykowych. Zgłoszenia te przekazywane są ustaloną drogą, poprzez Rząd Federalny do Europejskiego Urzędu ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF).

Po stronie polskiej za przekazywanie do Komisji Europejskiej informacji o nieprawidłowościach w ciągu dwóch miesięcy po upływie danego kwartału, zgodnie z wymogami rozporządzenia 1681/94, odpowiedzialne jest Ministerstwo Finansów w Warszawie (Biuro Międzynarodowych Relacji Skarbowych). Informacje niezbędne do sporządzenia zgłoszeń o nieprawidłowościach pochodzą z Urzędu Kontroli Skarbowej Województwa Zachodniopomorskiego oraz z systemu komputerowego SIMIK (System komputerowy do kontroli i nadzoru funduszy strukturalnych i spójności). Dane o nieprawidłowościach są wprowadzane do systemu przez Instytucję Pośrednicząco-Zarządzającą.

Stwierdzone nieprawidłowości są badane, a w stosownych przypadkach podejmowane są działania mające na celu zwrot określonych kwot. Wyniki badania przyczyn nieprawidłowości oraz podjęte działania zaradcze oraz/lub sposób ukarania są przekazywane Komisji / Urzędowi OLAF w kolejnych sprawozdaniach.

7.12. Informacje i publikacje

Wszystkie działania informacji i komunikacji społecznej zostaną zgodnie z rozporządzeniem Komisji UE (rozp. (WE) nr 1159/2000 z dnia 30.05.2000r.) przedstawione w planie komunikacji społecznej.

Plan komunikacji społecznej zostanie sporządzony zgodnie z artykułem 18 ustęp 3d rozp. (WE) nr 1260/1999. Plan ten zostanie w Dokumencie Uzupełniającym uzupełniony o działania polskie.

Odpowiedzialnym po stronie niemieckiej za działania komunikacji społecznej i informacji jest Wspólna Instytucja Zarządzająca INTERREG III A w Ministerstwie Gospodarki Meklemburgii – Pomorza Przedniego a po stronie polskiej Departament Wdrażania Programów Rozwoju Regionalnego w Ministerstwie Gospodarki i Pracy.

7.13. Monitorowanie i ocena

Wspólny, parytetowo obsadzony Komitet Regionalny Polska (Województwo Zachodniopomorskie), Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia funkcjonuje jako Komitet Sterujący i Monitorujący. Członkowie, przewodnictwo i zadania zostały wymienione w zatwierdzonym Regulaminie Wspólnego Komitetu Regionalnego. Wspólny Komitet Regionalny zostanie poszerzony o nowych polskich członków. Regulamin Wspólnego Komitetu Regionalnego jest elementem uzupełnienia programu.

Opisane we Wspólnym Dokumentcie Programowym priorytety i działania podlegają ciągłej ocenie na podstawie wskaźników (patrz punkt 5.4), tak aby można było ocenić skuteczność wsparcia.

Raporty roczne mają na podstawie wskaźników ukazywać proces osiągania celu. Przy raportowaniu przestrzega się wymogów stawianych tym raportom rocznym oraz raportowi końcowemu - w myśl artykułu 37 rozporządzenia (WE) 1260/1999.

Ocena ex-ante jest zgodnie z artykułem 41 rozporządzenia (WE) 1260/1999 elementem Wspólnego Programu Inicjatywnego. Szacuje ona oczekiwane wyniki realizacji strategii.

W ciągu trzech lat po zakończeniu okresu programowania zgodnie z artykułem 43 rozporządzenia (WE) 1260/1999 rezultaty Programu są ewaluowane w ocenie ex-post.

8. Small Project Fund

Wytyczne INTERREG III A przewidują utworzenie Funduszu Małych Projektów. Wybór działań w ramach Small-Project-Fund dla INTERREG III A jest przedstawiony w priorytecie F w grupie działań F-3.

Z Funduszu Małych Projektów mają być wspierane m.in. projekty wzajemnej prezentacji kraju związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie i województwa zachodniopomorskiego na obszarze wsparcia, a w szczególności przedsięwzięcia kulturalne, jak na przykład wymiana chórów, spotkania młodzieży, warsztaty młodzieżowe i małe placówki muzealne, które w sumie wykazują trwałe efekty dla rozwoju strukturalnego regionu przygranicznego.

Za realizację Funduszu Małych Projektów odpowiada zarówno po stronie polskiej jak i niemieckiej Euroregion POMERANIA, przy czym akt administracyjny (powiadomienie o przyznaniu środków / umowa o przyznaniu środków) jest dokonywany przez każdorazowo właściwe urzędy narodowe w Polsce i krajów związkowych w Niemczech. Procedura wdrażania Funduszu Małych Projektów zostanie opracowana w Euroregionie i dołączona jako załącznik do uzupełnienia programu.

9. Ocena ex-ante

Ewaluacja ex-ante jest elementem zatwierdzonego w dniu 20.03.2001r. przez Komisję Europejską Wspólnego Programu Regionalnego (decyzja Komisji C(2001)2109) w wersji redakcyjnej z dnia 28.06.2001r.

10. Spis rysunków

Rysunek 1:	Obszar wsparcia w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III A polsko – niemieckiego pogranicza na obszarze Województwa Zachodniopomorskiego oraz krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia.	4
Rysunek 2:	Porównanie powierzchni obszaru wsparcia z powierzchnią Województwa Zachodniopomorskiego oraz krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia.	10
Rysunek 3	Porównanie demograficzne obszaru wsparcia Województwa Zachodniopomorskiego i krajów związkowych Meklemburgii – Pomorza Przedniego / Brandenburgii (2000 r.)	10
Rysunek 4	Gęstość zaludnienia na obszarze wsparcia w porównaniu z RFN, Rzeczpospolitą Polską oraz Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia (2000 r.)	11
Rysunek 5	Rozwój demograficzny w badanych jednostkach terytorialnych po stronie polskiej i niemieckiej	15
Rysunek 6	Produkt krajowy brutto (PKB) obszaru wsparcia w porównaniu z Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia	20
Rysunek 7	Produkt krajowy brutto (PKB) w przeliczeniu na jednego mieszkańca obszaru wsparcia w porównaniu z Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia.	20
Rysunek 8	Produkt krajowy brutto w 2000r. według działów gospodarki w kraju związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie	22
Rysunek9	Produkt krajowy brutto według działów gospodarki w kraju związkowym Brandenburgia	22
Rysunek 10	Produkt krajowy brutto w 2000r. według działów gospodarki w Województwie Zachodniopomorskim	22
Rysunek 11	Produkt krajowy brutto według działów gospodarki na obszarze polsko–niemieckiego pogranicza	22
Rysunek12	Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki w kraju związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie	23
Rysunek 13	Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki w kraju związkowym Brandenburgia	23
Rysunek 14	Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki w Województwie Zachodniopomorskim	23
Rysunek 15	Rozkład zatrudnienia według działów gospodarki na obszarze polsko- niemieckiego pogranicza	23
Rysunek 16	Stosunek ludności zatrudnionej do ogółu w badanym polsko – niemieckim obszarze pogranicza w porównaniu z Województwem Zachodniopomorskim i krajami związkowymi Meklemburgia – Pomorze Przednie / Brandenburgia	24
Rysunek 17	Porównanie poziomów bezrobocia na koniec 2002r. – wszędzie bezrobocie jest większe niż średnia krajowa	25
Rysunek 18:	Ważne osie transportowe i przejścia graniczne na obszarze pogranicza Województwa Zachodniopomorskiego i krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia	43
Rysunek 19	Schemat przepływu środków finansowych w programie INTERREG IIIA	96
Rysunek 20	Procedura składania aplikacji i podejmowania decyzji w ramach wdrażania Programu	98

11. Spis tabel

Tabela 1	Planowana wielkość wsparcia (środki UE) w PO INTERREG II A w POMERANII w poszczególnych obszarach działań i funduszach w okresie programowania 1995 – 1999 ¹¹ w mln DEM	6
Tabela 2:	Program Operacyjny INTERREG II A w POMERANII, przepływ środków (środki UE) według obszarów działań i funduszy na dzień 31.12.2001r. w mln DEM	7
Tabela 3	Planowany obszar wsparcia INTERREG III A po stronie polskiej i niemieckiej na lata 2004 – 2006 (załącznik: mapa 1, rysunek 1)	13
Tabela 4	Ponadregionalne osie komunikacyjne na kierunkach północ-południe oraz zachód-wschód	41
Tabela 5	Regionalne osie komunikacyjne w kierunku Północ-Południe i Zachód-Wschód	43
Tabela 6:	Przejścia graniczne pomiędzy Niemcami a Polską w Regionie Pomerania	46
Tabela 7	Kwantyfikowanie celów na poziomie Programu (INTERREG III A)	90
Tabela 8	Wskaźniki kontekstowe	91
Tabela 9	Wskaźniki monitoringu i oceny na poziomie priorytetów (INTERREG III A)	92
Tabela 10	Wieloletni Plan Finansowy INTERREG III A 2000 – 2006 (w EURO)	94
Tabela 11	Plan finansowy INTERREG III A 2000 – 2006 w podziale na priorytety (w EURO)	95

---

¹¹ INTERREG II A „Program Operacyjny krajów związkowych Meklemburgia – Pomorze Przednie i Brandenburgia dla obszaru związku Komunalnego Pomerania stowarzyszenie zarejestrowane”, ARINCO – nr 94.EU.16.029 (w zatwierdzonej wersji z dnia 19.10.1999)

12. Załączniki

Załącznik 1	Wieloletni Plan Finansowy INTERREG IIIA z odpowiednimi tabelami rocznymi RAZEM (Tabela 1) wraz z podziałem na części dla Meklemburgii - Pomorza Przedniego (Tabela 1a), Brandenburgii (Tabela 1b) oraz Zachodniopomorskiego (Tabela 1c) (w mln. Euro) 112
Załącznik 2	Oświadczenia o współpracy transgranicznej pomiędzy Krajem Związkowym Meklemburgia - Pomorze Przednie i Województwem Zachodniopomorskim oraz pomiędzy Krajem Związkowym Brandenburgia i Województwem Zachodniopomorskim.....113
Załącznik 3	Ewaluacja Ex-Ante stanu środowiska na obszarze objętym programem INTERREG IIIA 117

Załącznik 1	Wieloletni Plan Finansowy INTERREG IIIA z odpowiednimi tabelami rocznymi RAZEM (Tabela 1) wraz z podziałem na części dla Meklemburgii - Pomorza Przedniego (Tabela 1a), Brandenburgii (Tabela 1b) oraz Zachodniopomorskiego (Tabela 1c) (w mln. Euro)	112
-------------	---	-----

Tabela została ze względów technicznych dołączona do niniejszego Dokumentu Programowego w postaci oddzielnego pliku danych programu Excel.

Załącznik 2	Oświadczenia o współpracy transgranicznej pomiędzy Krajem Związkowym Meklemburgia - Pomorze Przednie i Województwem Zachodniopomorskim oraz pomiędzy Krajem Związkowym Brandenburgia i Województwem Zachodniopomorskim.....	113
-------------	---	-----

Wspólne Oświadczenie

o współpracy transgranicznej między Województwem Zachodniopomorskim a Krajem Związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie.

Kraj Związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie Republiki Federalnej Niemiec,

oraz

Województwo Zachodniopomorskie Rzeczypospolitej Polskiej

zamierzają

- - na znak partnerskich kontaktów,
- - w duchu Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy podpisanego dnia 17 czerwca 1991 roku,
- - mając na uwadze postanowienia Europejskiej Konwencji Ramowej o Współpracy Transgranicznej Między Wspólnotami i Władzami Terytorialnymi (tzw. Konwencja Madrycka) z 21 maja 1980 r.,
- - z wolą wniesienia wkładu w zrozumienie między Polakami i Niemcami.
- - dążąc do wspierania gospodarczego, kulturalnego i ekologicznego rozwoju wspólnego regionu granicznego i regionu Morza Bałtyckiego oraz
- - popierania integracji Polski z Unią Europejską rozbudowywać i pogłębiać współpracę transgraniczną na podstawie licznych i różnorodnych kontaktów rozwijanych od początku lat 90-tych.

Podstawą dotychczasowej współpracy transgranicznej między byłym Województwem Szczecińskim i Krajem Związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie było „Wspólne Oświadczenie”, które zostało podpisane w dniu 18 marca 1991 roku przez Wojewodów: Szczecińskiego, Koszalińskiego i Piłskiego oraz Premiera Meklemburgii-Pomorza Przedniego.

Województwo Zachodniopomorskie i Kraj Związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie zgadzają się, by dostosować dotychczasową współpracę transgraniczną do nowych struktur i warunków powstałych w wyniku reformy administracyjnej w Polsce.

Województwo Zachodniopomorskie i Meklemburgia-Pomorze Przednie zamierzają dalej rozwijać i inicjować współpracę oraz wspólne projekty w następujących dziedzinach:

- - gospodarki, turystyki, transportu i technologii,
- - instrumentów wsparcia Unii Europejskiej,
- - dotyczących przejść granicznych i infrastruktury,
- - kultury, oświaty, edukacji i nauki,
- - doskonalenia kadr specjalistycznych i kierowniczych,
- - polityki zatrudnienia i rynku pracy,
- - wymiany młodzieży, partnerstwa szkół i sportu,
- - ochrony środowiska naturalnego,
- - planowania przestrzennego, transgranicznego rozwoju regionalnego,
- - zwalczania transgranicznej przestępczości,
- - bezpieczeństwa ruchu,
- - współpracy medialnej i promocji,
- - ochrony przed pożarami i katastrofami,
- - rolnictwa, gospodarki żywnościowej, leśnictwa i rybołówstwa,
- - prawa i administracji,
- - współpracy urzędów statystycznych,
- - rozwoju i wspierania kapitału ludzkiego poprzez kształcenia zawodowe,

- - równouprawnienia kobiet i mężczyzn,
- - innych dziedzinach wzajemnego zainteresowania.

Ważny element współpracy transgranicznej na płaszczyźnie komunalnej stanowi Euroregion Pomerania. Województwo Zachodniopomorskie i Kraj Związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie upatrują w pracy Euroregionu Pomerania ważny wkład do integracji Polski z Unią Europejską i chcą wspierać dalszy jego rozwój i działania.

Wspólne interesy Województwa Zachodniopomorskiego i Kraju Związkowego Meklemburgia Pomorze Przednie powinny zostać powiązane poprzez uzgodnione działania dla obopólnej korzyści w gremiach współpracy w regionie przygranicznym i w regionie Morza Bałtyckiego oraz w ramach wielostronnych projektów.

W celu dalszego rozwoju i tworzenia praktycznej współpracy powinien zostać powołany „wspólny komitet”. Komitet powinien wypracować długofalowy plan przyszłej współpracy, przygotować programy roczne z konkretnymi zamierzeniami dotyczącymi projektów i środków oraz koordynować wszelkie działania. Wspólny komitet powinien spotykać się przynajmniej raz do roku.

We współpracy między Województwem Zachodniopomorskim i Krajem Związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie mogą uczestniczyć inne regiony z obszaru Morza Bałtyckiego.

Współpraca odbywać się będzie zgodnie z prawodawstwem Polski i Niemiec oraz z istniejącymi umowami dwu- i wielostronnymi

Na podstawie niniejszego Wspólnego Oświadczenia współpraca będzie przebiegać przez okres pięciu lat. Może ona zostać przedłużona na dalsze pięć lat, jeśli żadna ze stron nie wyrazi życzenia jej zakończenia, co musi nastąpić w formie pisemnej, na trzy miesiące przed upływem danego okresu obowiązywania.

Wspólne Oświadczenie zostanie podpisane w jednobrzmiących wersjach w językach polskim i niemieckim.

Schwerin, 18 czerwca 2000 roku

W imieniu Województwa Zachodniopomorskiego

Józef Jerzy Faliński
Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego

Władysław Lisewski
Wojewoda Zachodniopomorski

W imieniu Kraju Związkowego Meklemburgia – Pomorze Przednie

Harald Ringstorff
Premier Kraju Związkowego Meklemburgia Pomorze Przednie

Wspólne Oświadczenie
o współpracy pomiędzy
Województwem Zachodniopomorskim (Rzeczpospolita Polska)
a
Krajem Związkowym Brandenburgia (Republika Federalna Niemiec)

Kraj Związkowy Brandenburgia Republiki Federalnej Niemiec oraz Województwo Zachodniopomorskie Rzeczypospolitej Polskiej mając na względzie postanowienia Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisanego w Bonn dnia 17 czerwca 1991r., wyrażają wspólne życzenie pogłębienia kontaktów dwustronnych oraz gotowość kontynuacji współpracy rozwijanej w przeszłości z Województwem Szczecińskim.

Obie Strony podkreślają znaczenie intensyfikacji współpracy regionalnej dla rozwoju stosunków dobrosąsiedzkich, dla kontynuacji procesu transformacji oraz dla stworzenia korzystnych warunków dla rychłego członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej.

Współpraca będzie rozwijana głównie poprzez bezpośrednie kontakty pomiędzy odpowiednimi partnerami Stron i będzie wspierana przez organy administracji publicznej. W szczególności: współpraca obustronna będzie obejmować następujące obszary:

- **gospodarka**, w tym przede wszystkim polityka regionalna i strukturalna, innowacja, transport oraz turystyka,
- **nauka, badania i kultura**,
- **rolnictwo, gospodarka żywnościowa, leśnictwo, rybactwo, środowisko, ochrona przyrody i gospodarka przestrzenna**.
- **oświata, młodzież i sport**,
- **komunikacja**, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju infrastruktury transgranicznej i bezpieczeństwa ruchu,
- **sprawy społeczne**, zdrowia i kobiet ze szczególnym uwzględnieniem polityki rynku pracy, kształcenia i doksztalcania, równouprawnienia kobiet i mężczyzn, BHP, ochrony zdrowia, służby zdrowia i opieki społecznej
- **wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne**, zwłaszcza zwalczanie przestępczości, ochrona p.-poż. i ochrona przed katastrofami
- **współpraca medialna i promocja**,
- **wspieranie powiatów i gmin** - w szczególności w Euroregionie - w ich staraniach o rozwijanie i rozszerzanie współpracy,
- wspieranie **projektów kooperacyjnych** z partnerami z państw trzecich; przy czym obie Strony zbadają możliwości pozyskiwania środków pomocowych z Unii Europejskiej na takie projekty.

W celu realizacji postanowień Wspólnego Oświadczenia poszczególne wewnętrzne jednostki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego i Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Rządu Kraju Związkowego Brandenburgia ustalą konkretne przedsięwzięcia. Uzgodnione przedsięwzięcia staną się elementami rocznego programu pracy, zatwierdzanego wspólnie przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego, Wojewodę Zachodniopomorskiego oraz Premiera Rządu Kraju Związkowego Brandenburgia.

Wewnętrzne jednostki organizacyjne odpowiedzialne w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego i Zachodniopomorskim Urzędzie Wojewódzkim oraz w Rządzie Kraju Związkowego Brandenburgia za współpracę międzynarodową będą koordynować współdziałanie właściwych jednostek branżowych, które są odpowiedzialne za kontrolę i wykonanie rocznego programu pracy.

Podczas corocznych spotkań Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego, Wojewoda Zachodniopomorski i Premier Rządu Kraju Związkowego Brandenburgia będą oceniać stan wdrożenia Wspólnego Oświadczenia oraz zatwierdzać roczny program pracy.

Wspólne Oświadczenie zostało podpisane w trzech jednobrzmiących egzemplarzach każdy w językach polskim i niemieckim, przy czym wszystkie teksty posiadają jednakową moc.

Szczecin, dnia 7 grudnia 2001 roku.

W imieniu Brandenburgii

W imieniu Województwa Zachodniopomorskiego

Premier

Marszałek

Wojewoda

Manfred Stolpe

Józef Jerzy Faliński

Stanisław Wziątek

Załącznik 3 Ewaluacja Ex-Ante stanu środowiska na obszarze programu INTERREG IIIA

Ewaluacja Ex-Ante środowiska jest jako załącznik nr 3 elementem składowym zatwierdzonego 20.09.2001 Wspólnego Programu Regionalnego (Decyzja Komisji CENTRUM GALAXY(2001)2109) w wersji redakcyjnej z dn. 28.06.2001.